Majolicategels uit de Antwerpse bodem
Maiolica tiles excavated in Antwerp

Rapporten van het
Stedelijk informatiecentrum
archeologie & monumentenzorg

23

COLOFON

Auteur
Frans Caignie

Layout & eindredactie
Frans Caignie

Fotoverantwoording
Alle in dit rapport opgenomen beelden (kaartmateriaal, tekeningen, foto’s) zijn eigendom van de dienst Archeologie van de stad Antwerpen, tenzij anders vermeld. Geen enkele afbeelding mag zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de stedelijke dienst archeologie gebruikt worden.

Fotobewerking
Guy Vermeylen

Wettelijk depot
D|2022|0306|103

Copyright stad Antwerpen dienst archeologie
Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de stad Antwerpen dienst archeologie mag geen enkel onderdeel of uittreksel van deze tekst worden weergegeven of in een elektronische databank worden gevoegd, noch gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.

oktober 2022

Foto omslag: mozaïek van referentietegels 1 tot 13, tegel A134/0/M1 (site Hofstraat/Grote Koraalberg), referentietegels 15 tot 27 en 29 tot 31.

http://www.antwerpen.be/archeologie
https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

INHOUD

CONTENT

Voorwoord 5

Foreword

Inleiding 7

Introduction

De majolicategel - technische nota 11

The maiolica tile - technical note

Toelichting bij de catalogus 23

Explanotory notes to the catalogue

Behandelde decors 29

Designs covered

Catalogus 33

Catalogue

Overzichtstabel: behandelde sites en decors per site 89

Overview table: sites covered and designs per site

Situering van de sites 105

Location of the sites

Beschouwingen 109

Observations

Fotoverantwoording 119

Photo credits

Bibliografie 120

Bibliography

Site A187 Aalmoezenierstraat, inv. A187/51/HP09, 108x132x17,5 mm
Decorcode 6: oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet, geschilderd op een biscuittegel, maar niet opnieuw gebakken

Site A187 Aalmoezenierstraat, inv. A187/51/HP09, 108x132x17,5 mm
Design code 6: orange apples in a quarter-quatrefoil - a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette, painted on a biscuit tile, but not fired again

VOORWOORD
FOREWORD

De introductie in Antwerpen van de techniek om majolica te bakken vormde een scharnierpunt in de aardewerkproductie van Noordwest Europa. Van Italiaanse origine kreeg deze productie in de 16de eeuw vaste voet aan de grond in de Scheldestad. Het hip en veelkleurig majolica kon zich snel van een plaats op de markt van de luxegoederen verzekeren. In de beginfase werden zowel in de vaatwerk- als tegelproductie ware meesterwerken van pottenbakkerskunst gerealiseerd. Majolicategels konden zowel voor vloeren als voor wanddecoratie gebruikt worden. Ze boden nieuwe decoratieve mogelijkheden in vergelijking met klassieke vloeren in gebakken tegels of natuursteen. Na het midden van de eeuw ontstaat een meer gestandaardiseerd aanbod voor een ruimer, weliswaar kapitaalkrachtig, publiek. Tegelijk begint een ware veroveringstocht doorheen Noordwest Europa, waarbij zowel de producten als de ambachtslui zich verspreiden. In de Noordelijke Nederlanden ligt deze productie aan de basis van de faience-industrie, die haar hoogtepunt vooral in de 17de en 18de eeuw kent.

Sinds het midden van de vorige eeuw kwamen bij archeologisch onderzoek met de regelmaat van een klok fragmenten van majolicategels aan de oppervlakte, het gros daarvan consumptieafval. Maar daarnaast konden ook op verschillende productiesites tegels en tegelfragmenten verzameld worden. In deze studie worden voor het eerst alle majolicategels en tegelfragmenten uit Antwerpse bodem samengebracht, voor zover op dit moment bekend. Van de meeste van deze vondsten kan redelijkerwijs aangenomen worden dat ze ook in Antwerpen geproduceerd werden; dit kan trouwens met zekerheid gezegd worden over de vondsten afkomstig uit de productiecontexten. Het overzicht is niet alleen een staalkaart van wat in Antwerpen aan de man gebracht werd maar weerspiegelt tevens de lokale productie. Deze studie is dus meer dan enkel een catalogus; het is tegelijk een hulp om Antwerpse producten afkomstig uit een ruimer verspreidingsgebied te identificeren.

Johan Veeckman
adjunct-coördinator onroerend erfgoed

The introduction of the technique of firing maiolica to Antwerp marked a pivotal point in pottery production in north-western Europe. Originating in Italy, this production method gained in the 16th century a foothold in the city of the river Scheldt. The trendy, multi-coloured maiolica quickly secured a place in the luxury goods market. In the earliest phase, true masterpieces of potter's art could be found in both tableware items and tile production. Maiolica tiles could be used as flooring as well as wall decoration. They offered new decorative choices when compared to classical floor finishing of fired tiles or natural stone. After the middle of the century, a more standardized offering emerged, reaching a wider, albeit wealthy, consumer. Concurrently, a significant migration of both products and craftsmen spread throughout north-western Europe. In the Northern Netherlands, this production lies at the heart of the faience industry, which reached its peak in the 17th and 18th centuries.

Since the middle of last century, many fragments of maiolica tiles were excavated during archaeological research with almost clock-like regularity, most of them the remnants of consumer waste. But in addition, tiles and tile fragments were also collected from various production sites. For the first time, this study aggregates all currently identified maiolica tiles and tile fragments recovered from Antwerp soil. It is reasonable to assume that most of these finds were also produced in Antwerp; a certainty with the finds from the production sites. The overview is not just a sampling of what was sold in Antwerp but also reflects local production. This study is thus more than a simple catalogue of artefacts, it also serves as a guide to identifying Antwerp products over a wider distribution area.

Johan Veeckman
deputy coordinator for immovable heritage

Site A234 Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T26, 135x135x15 mm
Decorcode 26: bloempot in een vierpas,
geschilderd op een biscuittegel, maar niet opnieuw gebakken

Site A234 Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T26, 135x135x15 mm
Design code 26: flower vase in a quatrefoil,
painted on a biscuit tile, but not fired again

INLEIDING

* *

INTRODUCTION

In de vorige eeuw heeft Antwerpen enkele bijzondere momenten van aandacht gekend met betrekking tot ons aardewerk uit het verleden.

De tentoonstelling *van antwerps plateel tot delftse keramiek*[1] die in 1962 werd ingericht in het voormalig Provinciaal Museum Sterckshof te Antwerpen-Deurne bracht voor het eerst '*een overzicht van de takken, die respectievelijk in de zuidelijke en de noordelijke nederlanden een belangrijke rol hebben gespeeld in de geschiedenis van het aardewerk, te weten het Antwerpse plateel*[2] *en de Delftse keramiek*' zoals in het *ten geleide* van de gelijknamige catalogus wordt aangegeven. Blijkens deze catalogus was er een ruim assortiment aan majolicategels tentoongesteld, uit Vlaanderen en Nederland, zowel archeologische vondsten als tegels uit museale collecties; echter geen stukken die afkomstig waren uit de Antwerpse bodem.

Twintig jaar later, in 1982, werd in de tentoonstelling *Van Nederzetting tot Metropool*, ingericht in het voormalig Volkskundemuseum, voor het eerst een overzicht gebracht van vondsten verzameld tijdens de tot dan toe uitgevoerde archeologische opgravingen in Antwerpen. In de catalogus worden niet minder dan 570 vondsten beschreven waarvan een groot deel aanschouwelijk is gemaakt door middel van tekeningen.[3] Ruim driekwart betreffen voorwerpen in aardewerk, waaronder slechts vermeld worden een reeks majolicategels afkomstig uit het huis Grote Markt 15 (site A306), één tegel uit een werkput onder Afdak 21 (site A017) aan de Ernest Van Dijckkaai en één uit de Kathedraal (site A008).

Tien jaar later, juni-oktober 1991, vond in museum Sterckshof de tentoonstelling *Uit het verleden geput* plaats waar de focus lag op de vondsten uit de waterput in het huis *Marienborgh* gelegen aan het Zand 7-9.[4] Uit de zeer rijk gevulde afvallagen in deze waterput werden niet minder dan 2.649 stukken keramiek bovengehaald; 54 stuks waren afkomstig van voorwerpen in majolica[5] waaronder slechts één majolicategel[6].

[1] Catalogus Sterckshof 1962.
[2] *Plateel* is een verouderde benaming voor majolica. Voor een algemene kennismaking met het onderwerp majolica, zie: Dumortier 2002a; Veeckman et al. 2002.
[3] Catalogus Volkskundemuseum 1982/1983.
[4] Catalogus Sterckshof 1991.
[5] id., 29.
[6] id., 78, cat. 1.

With reference to our historical ceramics, Antwerp experienced some unique moments of attention in the preceding century.

According to the accompanying catalogue with the same name, the 1962 exhibition '*van antwerps plateel tot delftse keramiek*'[1] (from antwerp pottery to delft ceramics) that was held in the former Provinciaal Museum Sterckshof in Antwerp-Deurne, offered for the first time '*an overview of the branches that played an important role in the history of pottery, namely Antwerp pottery (plateel*[2]*) and Delft ceramics*'. Based on this catalogue, a large variety of maiolica tiles from Flanders and The Netherlands, including tiles from museum collections and archaeological finds, were displayed, however no objects originated from Antwerp soil.

Twenty years later, in 1982, the exhibition '*Van Nederzetting tot Metropool*' (from Settlement to Metropole), hosted by the former Volkskunde-museum, offered a first-time overview of finds collected during the Antwerp archaeological excavations conducted up to that date. The catalogue describes no fewer than 570 finds, many of which are illustrated by drawings.[3] More than three-quarters concern earthenware objects but only a few maiolica tiles from the house Grote Markt 15 (site A306), one tile from a work pit underneath Afdak 21 (site A017) at the Ernest Van Dijckkaai, and one tile from the Kathedraal (site A008) are mentioned.

In another exhibition called '*Uit het verleden geput*' (Drawn from the past), held at the Sterckshof Museum ten years later, from June to October 1991, the emphasis was on the finds from the well in the *Marienborgh* house at Zand 7-9.[4] From the extremely richly filled waste layers in this well, no less than 2,649 pieces of ceramics were discovered, 54 of which came from objects in maiolica[5] and only one of which was a maiolica tile[6].

[1] Catalogus Sterckshof 1962.
[2] *Plateel* is an obsolete dutch name for maiolica. For a general introduction to the subject of maiolica, see: Dumortier 2002a; Veeckman et al. 2002.
[3] Catalogus Volkskundemuseum 1982/1983.
[4] Catalogus Sterckshof 1991.
[5] id., 29.
[6] id., 78, cat. 1.

Een goed jaar later, oktober 1992 - januari 1993, vond in het voormalig Museum voor Oudheden Vleeshuis een tentoonstelling plaats over het recent archeologisch onderzoek in Antwerpen met de zeer toepasselijke naam *Blik in de Bodem*.[1] Opgravingen op een tiental archeologische sites worden er besproken. Van de site Bisschoppelijk paleis aan de Schoenmarkt (site A102) werden een vijftiental exemplaren van de in totaal zestig opgegraven majolicategels en fragmenten uitvoerig beschreven en afgebeeld. Ook tegelvondsten uit de Zwartzustersstraat (site A103) en de Schoytestraat (site A152) werden gedocumenteerd.

Al bij al heeft de Antwerpenaar op basis van die vier tentoonstellingen en bijhorende catalogi geen goed zicht op wat de archeologische opgravingen in de stad tot op het ogenblik van deze laatste publicatie aan majolicategelvondsten heeft opgeleverd, en evenmin wat er in de dertig jaren nadien uit de bodem is bovengehaald. De hiernavolgende catalogus wil met deze lacune komaf maken door alle bodemvondsten een gezicht te geven.

Tegels hebben zowel een utilitaire als een decoratieve functie. Hun glanzend laagje glazuur is uitermate geschikt voor sanitair onderhoud maar biedt tevens onbegrensde mogelijkheden voor decoratie van ruwe muur- of vloerpartijen. Indien bewaard in een correcte klimatologische omgeving én met respect behandeld, is een onbeperkt gebruiksgenot verzekerd. Van de pracht die ze na meerdere eeuwen nog uitstralen, zijn er talloze bewijzen aan te brengen uit private en museale collecties.

Tegels werden niet geproduceerd als verzamelobject op zich. Deze gave getuigen zijn het resultaat van zorgvuldige recuperatie bij afbraak van oude panden of verwijdering ervan bij vervanging door een ander decoratiemedium wegens veranderende noden of smaak. Verzamelingen ontstaan door verwerving van stukken die voortspruiten uit voornoemde bouwgerelateerde ingrepen.

Anders is het gesteld wanneer de decoratieve of kunstige waarde van de tegel niet langer gewaardeerd of erkend wordt. Dan wordt hij vernietigd op dezelfde wijze waarop zijn drager - zij het muur of

About a year later, from October 1992 to January 1993, an exhibition on current archaeological research in Antwerp was held in the former museum of antiquities, Vleeshuis.[1] It was called '*Blik in de Bodem*' (Glimpse into the Ground) and covered excavations at about ten different archaeological sites. In-depth descriptions and illustrations were provided for about fifteen of the sixty maiolica tiles and fragments that had been excavated on the site Bisschoppelijk paleis at the Schoenmarkt (site A102). Tile finds from the Zwartzustersstraat (site A103) and the Schoytestraat (site A152) were also documented.

All things considered, the four exhibitions and accompanying catalogues do not give Antwerp residents a good understanding of what archaeological excavations in the city have produced in terms of maiolica tile finds up to the time of this last publication, nor of what has been unearthed from the soil in the thirty years since. The following catalogue seeks to close this gap by giving every archaeological find a face.

Tiles serve both practical and aesthetic purposes. Their glossy glaze offers countless options for decorating rough wall or floor surfaces while also being well suited for sanitary upkeep. They will have limitless usage if stored in the proper climatic conditions and handled with respect. In private collections and museums, there are innumerable examples of splendour that they continue to exude after several centuries.

Tiles weren't produced as a standalone collector's item. These intact witnesses are the result of diligent recovery following the demolition or renovation of old buildings whereby, due to changing needs or tastes, they are replaced by different ornamental materials. By accumulating objects that result from the aforesaid building-related actions, collections are formed.

The situation is different when the decorative or artistic value of the tile is no longer appreciated or recognized. After that, it is destroyed similarly to how its support, whether a wall or base, is destroyed. It

[1] Catalogus Vleeshuis 1992/1993.

bodem - vernietigd wordt. Hij komt terecht bij het bouwpuin, wordt weggeworpen in de dichtstbijzijnde afvalhoop, beerput of in onbruik geraakte waterput. In een zeldzaam geval is de tegel nog heel en de decoratie nog min of meer gaaf; meestal betreft het echter gebroken tegels waarvan slechts één enkel fragment wordt aangetroffen.

Die fragmenten zien dan na jaren opnieuw het daglicht. Het zijn voornamelijk archeologen die deze naar boven halen bij opgravingen naar aanleiding van nieuwbouwprojecten maar ook bij projecten waarin specifiek naar bijzondere archeologische sporen gezocht wordt. De opdracht van de archeologen is om getuigen van bewoning uit het verleden naar boven te brengen en de leefgewoonten van onze voorouders te achterhalen en te documenteren aan de hand van artefacten uit allerhande materiaal. Aardewerk is aanzienlijk vertegenwoordigd, maar ook hout, ijzer, leder, glas, been, fruitpitten en bouwmaterialen zijn belangrijke elementen die ons een beeld geven van leven en werk van onze voorouders.

ends up with the building rubble, is thrown into the nearest rubbish heap, cesspit or disused well. In rare cases, the tile is still whole and the decoration more or less intact, but most frequently, only a single part of a broken tile is discovered.

After many years, these fragments finally see the light of day. They are generally discovered by archaeologists during excavations for new construction projects, although they can also be found in initiatives looking for particular archaeological traces. The archaeologists' task is to uncover historical evidence of human habitation and to discover as well as document the way of life of our ancestors by means of artefacts made of various materials. Although there is a significant amount of earthenware, other significant items that help us understand the lives and activities of our ancestors include wood, iron, leather, glass, bone, fruit pits, and building materials.

DE MAJOLICA TEGEL - technische nota

* *

THE MAIOLICA TILE - technical note

De productie van majolicagoed is een creatief proces. Met twee basiselementen, klei en water, worden als het ware uit het niets creaties gevormd die na drogen en een eerste maal bakken de basis vormen voor tal van utilitaire of decoratieve voorwerpen. In dit stadium zijn het nog halfproducten, ook *biscuit* genoemd, die een tweede bewerking vereisen vooraleer als gebruiksgoed dienstig te kunnen zijn. In het geval van tegels spreekt men van *biscuittegels*, de onversierde ruwgebakken kleitegels.

Meestal werden meerdere soorten klei gemengd. In Antwerpen zullen dit de roodbakkende Scheldeklei en de witbakkende Doornikse klei zijn. De kleiklompen die uit de grond opgedolven werden, bevatten heel wat onzuiverheden. Die werden eruit verwijderd door ze in water onder te dompelen, met elkaar te mengen en de vloeibare massa nadien door een zeef te filteren. De gezuiverde klei werd daarna door de *aardetrapper* met de blote voeten nogmaals gekneed om zo de laatste onzuiverheden te voelen en te verwijderen. In tonnen overgebracht, kreeg de klei de tijd om te rusten en opnieuw de vereiste plasticiteit te verkrijgen, waarna het geschikt was voor gebruik door de tegelvormer. Gerrit Paape beschrijft in 1794 in detail al deze bewerkingen in zijn traktaat *De Plateelbakker*[1], werkwijze die in de 16de-eeuwse majolica-ateliers in Antwerpen ook zo al in gebruik zal geweest zijn.

De kleitegel

Aanvankelijk werd de kleitegel gevormd door uit plat gewalste kleilappen stroken klei te snijden langsheen twee houten of metalen geleiders en daarna in vierkante stukken te verdelen. Exact bewijs voor deze methode is er niet, maar die kan wel afgeleid worden uit het feit dat de vroege Antwerpse majolicategel nooit echt vierkant is en dat op een en dezelfde tegel de dikte naar gelang de plaats van meten meerdere millimeters kan verschillen. Bij de tegels van de kapelvloer van kasteel Rameyenhof te Gestel (deelgemeente van Berlaar) bijvoorbeeld, die ca. 1527 gedateerd wordt, komt voor zowel hoogte als breedte het volledige gamma afmetingen voor tussen 124 en 131 mm voor de kleinformaattegels en tussen 140 en 147 mm voor de grootformaattegels.[2] Ook kenmerkend voor deze wijze van tegelvormen zijn de recht gesneden tegelranden.

[1] Paape 1794, 5-9: het *aardewaschen* en de *aardetrapper*.

[2] Caignie 2009, 177-179.

The production of maiolica ware is a creative process. With two basic elements, clay and water, creations are formed from scratch, which after drying and firing form the basis for numerous utilitarian or decorative objects. At this stage, they are still semi-finished products, also called *biscuits*, that require a second processing before they can be used as consumer goods. In the case of tiles, we speak of *biscuit tiles*, the undecorated rough-fired clay tiles.

Usually several types of clay were mixed. In Antwerp this will be the red firing Scheldt clay and the white firing Tournai clay. The clay lumps excavated from the ground contained many impurities. These were removed by immersing them in water, mixing them together and then filtering the liquid mass through a sieve. The purified clay was then kneaded again with bare feet by the *earthtrapper* in order to feel and remove the last impurities. Transferred in barrels, the clay was allowed to rest and regain the required plasticity, after which it was suitable for use by the tile maker. Gerrit Paape describes all these operations in detail in 1794 in his treatise *De Plateelbakker*[1], method that must have already been used in the 16th-century maiolica workshops in Antwerp.

The clay tile

Initially, the clay tile was formed by cutting strips of clay from flat rolled clay sheets along two wooden or metal guides and then dividing them into square pieces. There is no exact evidence for this method, but it can be deduced from the fact that the early Antwerp maiolica tile is never really square and that the thickness of one and the same tile can differ by several millimetres depending on the place of measurement. For example, in the tiles of the chapel floor of Castle Rameyenhof in Gestel (sub-municipality of Berlaar), which is dated ca. 1527, the full range of dimensions for both height and width occurs between 124 and 131 mm for the small format tiles and between 140 and 147 mm for the large format tiles.[2] The straight-cut tile edges are also characteristic of this method of tile shaping.

[1] Paape 1794, 5-9: the *earthwashing* and the *earthtrapper*.

[2] Caignie 2009, 177-179.

Later evolueerde de techniek naar het vormen van de kleitegel in houten of metalen vormraampjes. Tegels gemaakt volgens deze methode kan men veelal herkennen aan de aanwezigheid van twee of soms vier spijkergaatjes in de tegelhoeken. Die ontstonden doordat de nog vochtige kleitegel aan de vier randen werd bijgesneden, meestal wat schuin ingesneden. De tegel werd vastgehouden met een vierkant plankje waardoorheen aan de hoeken spijkertjes waren gedreven opdat de tegel bij dit snijden niet zou verschuiven. De achtergebleven gaatjes zijn dan op het eindproduct nog steeds aanwezig.

Wanneer de mechanisatie zijn intrede deed, werd de kleitegel gevormd door wakke kleiklompen doorheen een mondstuk met breedte en dikte van een courante tegelmaat te persen tot een lange platte strook, waarna die automatisch in gelijke stukken werd gesneden. Dergelijke productiewijze ziet men vandaag nog in enkele nog operationele tegelfabrieken, bijvoorbeeld in Friesland. Uiteraard is deze laatste methode niet van toepassing op de 16de - vroeg-17de-eeuwse Antwerpse majolicategel die hier besproken wordt.

Biscuitbrand

Eens de wakke kleitegel was gevormd diende die heel langzaam te drogen. Reden hiervoor is dat het water dat zich nog in de vele capillaire kanaaltjes van het kleilichaam bevond heel langzaam moest verdampen. Geschiedde dit te snel, dan zou de klei gaan samentrekken en de tegel hol of bol komen te staan.

De droge, lederharde kleitegel is dan klaar om in een eerste ovenbeurt gebakken te worden tot ca. 1020°C, de *biscuitbrand* genoemd. De tegels werden rechtopstaand in de oven geschikt, op zeer korte afstand van elkaar. Onderaan en bovenaan werden ze met elkaar verbonden door zachte kleirolletjes die verhinderden dat de tegels elkaar zouden raken (afb. 1).

Bij het leegmaken van de oven kwamen de gebakken kleirolletjes gemakkelijk los van de tegel, soms echter bleef er een fractie op de tegelrand vastzitten (afb. 2). Kleirolletjes worden gecatalogeerd als hulpstukken.[1]

[1] Een ander type hulpstuk dat in de oven werd gebruikt is de *proen*. Proenen zijn driehoekige voorwerpen in aardewerk met op elk eind een uitstekende punt die in de oven tussen de voorwerpen werden geplaatst om het aan elkaar vastbakken te voorkomen. Vondsten van proenen en kleirolletjes wijzen duidelijk op afval van een majolicabakker.

Later, the technique evolved into moulding the clay in wooden or metal tile frames. Tiles made according to this method can usually be recognized by the presence of two or sometimes four nail holes in the tile corners. These arose because the still damp clay tile was trimmed on the four edges, usually incised at an angle. The tile was held in place with a cutting template through which nails were driven at the corners so that the tile would not shift during this cutting. The holes left behind are then still present on the end product.

When mechanization was introduced, the clay tile was formed by pressing the damp clay through a nozzle with width and thickness of a common tile size to form a long flat strip, after which it was automatically cut into equal pieces. Such production methods can still be seen today in some tile factories that are still operational, for example in Friesland. Obviously, the latter method does not apply to the 16th - early-17th-century Antwerp maiolica tile discussed here.

Biscuit firing

The damp clay tile needed to dry extremely slowly after it was created. Due to the clay body's numerous capillary channels, the water that was still present had to evaporate very gradually. The clay would contract and the tile would turn concave or convex if this happened too quickly.

The dry, leather-hard clay tile is next prepared for the *biscuit firing*, which involves heating the tile to around 1020°C in a first kiln. In the kiln, the tiles were stacked vertically and very closely together. The tiles were separated from each other at the bottom and top by soft clay rolls which prevented the tiles from touching each other (fig. 1).

The fired clay rolls came off the tile easily when the kiln was emptied but occasionally a fraction of them remained attached to the tile's edge (fig. 2). Clay rolls are catalogued as accessories for the firing process.[1]

[1] Another type of accessory used in the kiln is the *stilt*. Stilts are triangular earthenware objects with a protruding point at each end, which were placed between the objects in the kiln to prevent them from firing together. Finds of stilts and clay rolls clearly indicate the waste of a maiolica workshop.

Afb. 1. Gebakken kleirolletjes uit de ophogingslaag van de Sint-Augustinuskerk, waarop het nagelaten ingedrukte spoor van de tegelrand (site Sint-Augustinuskerk, inv. A234/HS1)

Fig. 1. Fired clay rolls from the levelling layer of the Sint-Augustinuskerk, on which the imprinted trace of the tile edge left behind (site Sint-Augustinuskerk, inv. A234/HS1)

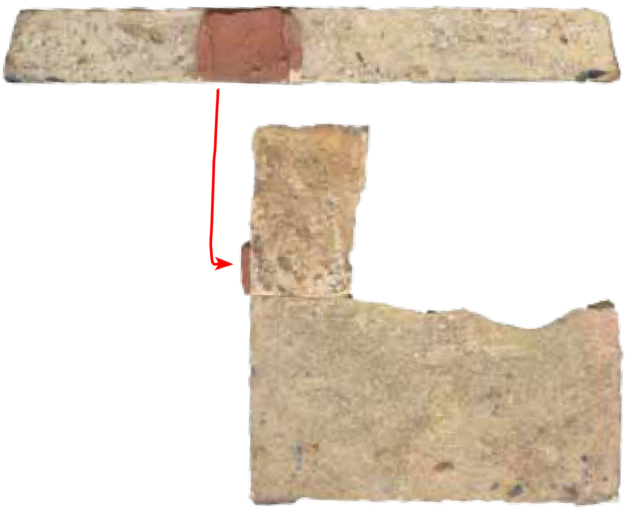

Afb. 2. Restant van een kleirolletje dat bij het ledigen van de oven is achtergebleven op de tegelrand; rand- en rugzicht (site Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T21)

Fig. 2. Remains of a clay roll that was left behind on the edge of the tile when the kiln was emptied; edge and back views (site Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T21)

In de hedendaagse elektrische of gasgestookte ovens wordt deze stapelwijze niet meer toegepast; de tegels worden nu horizontaal in kokers gestapeld, van elkaar gescheiden door ze tussen uitstekende gleufjes te schuiven.

In de 16de eeuw, waar de oven nog met hout werd gestookt en pas langzaam de vereiste temperatuur bereikte en nadien ook langzaam moest afkoelen, nam dit bakproces meerdere dagen in beslag. De capaciteit van een dergelijke oven was niet min. In een contract waarin eigenaar Guillam Van Brecht de faciliteiten van majolica-atelier *Den Salm* in de Kammenstraat voor een periode van vijfeneenhalf jaar verhuurde aan Lambrecht Collegie, ingaande op 24 juni 1615, werden in de oven 800 tegels gerapporteerd.[1] Dit aantal komt overeen met een grondvlak van ruim 15 m². Ter vergelijking, de zeshoekige tegelvloer met diameter 3,6 meter in de hogervermelde kapel van kasteel Rameyenhof telt slechts 528 tegels.[2]

In today's electric or gas-fired kilns, this method of stacking is no longer used; instead, the tiles are now piled horizontally in tubes and kept apart by sliding them between protruding grooves.

In the 16th century, when the kiln was still fired with wood and only slowly reached the required temperature and then had to cool down slowly, this firing process took several days. The capacity of such a kiln was considerable. In a contract in which owner Guillam Van Brecht leased the facilities of maiolica workshop *Den Salm* in the Kammenstraat to Lambrecht Collegie for a period of five and a half years, commencing on the 24th of June 1615, 800 tiles were reported in the kiln.[1] This number corresponds to a floor area of more than 15 m². By way of comparison, the hexagonal tile floor with a diameter of 3.6 metres in the above-mentioned chapel of Rameyenhof Castle counts only 528 tiles.[2]

[1] Dumortier 2002a, 246,256; Caignie 2021, 37-41.

[2] Caignie 2009, 107.

In voorgaande beschrijving werd een belangrijk aspect nog niet belicht: het ruwe oppervlak van de biscuittegel. Om hieraan te verhelpen werd de bakklare kleitegel aan één zijde met een dun laagje witte kleipap bedekt, *engobe* genaamd. Deze zorgde voor een effen tegelvlak dat door de tegelschilder gemakkelijker te beschilderen was. Dit wit laagje engobe wordt goed herkend wanneer in bepaalde omstandigheden het glazuur van het tegelvlak afschilfert, maar ook aan de tegelranden waar de afdruipende engobe werd afgeschraapt. Afbeelding 3 illustreert het verschil tussen de met engobe bedekte voorzijde en de ruwe rugzijde van dezelfde biscuittegel. Ook op breukranden is het flinterdunne laagje engobe veelal herkenbaar (afb. 4).

The previous description did not cover an important aspect: the biscuit tile's rough surface. To remedy this, the unfired clay tile was covered on one side with a thin layer of white clay, called *engobe*. It created a smooth tile surface that was easier for the tile painter to paint. This white layer of engobe is easily recognizable when, in certain circumstances, the glaze flakes off the tile surface or where the dripping engobe was scraped off the tile edges. Figure 3 illustrates the difference between the engobe-covered front and the rough back of the same biscuit tile. The wafer-thin layer of engobe is also often recognizable on fracture edges (fig. 4).

Het schilderen

De biscuittegels worden gecatalogeerd als halfproduct en werden in het atelier op rekken gestapeld in afwachting van hun verdere behandeling, een na een, door de tegelschilder. Het decor op de tegel schilderde men met metaaloxides in de voor Antwerpen zeer karakteristieke kleuren blauw, groen, geel en paars. De metalen werden in een kleine oven verhit en tot poeder gemalen of in een vijzel fijn gestampt: tin voor wit, kobalt voor blauw, koper voor groen, antimoon voor geel en mangaan voor paars.

Painting

The biscuit tiles are catalogued as semi-finished products and were stacked on shelves in the workshop awaiting their further treatment, one by one, by the tile painter. The design on the tile was painted with metal oxides in the colours blue, green, yellow and purple, which are very characteristic for Antwerp. The metals were heated in a small furnace and either ground to powder or pounded in a mortar: tin for white, cobalt for blue, copper for green, antimony for yellow and manganese for purple.

Afb. 3. Links: met engobe bedekte effen voorzijde van een biscuittegel; rechts: de ruwe rugzijde van dezelfde tegel.

Fig. 3. Left: engobe-covered plain biscuit tile front; right: the rough back of the same tile. (site Aalmoezenierstraat, inv. A187/00/HP05)

Afb. 4. Breukrand van een biscuittegel waar aan het oppervlak een dun laagje engobe zichtbaar is.

Fig. 4. Fracture edge of a biscuit tile with a thin layer of engobe visible on the surface. (site Museumplein, inv. A255/28/X87)

Lambrecht Collegie kreeg in 1615 in zijn gehuurd majolica-atelier in de ovenkelder de beschikking over *eenen grooten witmeulen met zyn toebehoirten, eenen blaumeulen met zyn toebehoirten, eenen houten mortier met zynen stampere, vier siften, eenen houten back om in te siften* en *dry verfftobben*. Verder waren in de schilderkelder nog beschikbaar *een schilderbancket met seven verffteylen en een deel penceelen*.[1] De poeders werden in teilen met water gemengd tot een emulsie waarin de schilder zijn penseel dopte om de verf over te brengen op de tegel. Vooraf was de tegel volledig bedekt met een laagje van de tinemulsie. Dit gebeurde door met een napje vanuit de verfteil er twee keer glazuurpap tegenaan te gooien, een handeling die bekend staat als *het geven*.[2] Door de uiterst droge biscuitscherf werd het water onmiddellijk in het tegellichaam opgeslorpt en bleef het tin als een fijn laagje wit poeder op de tegel achter dat nadien in de oven smolt tot een onderlaag van wit glazuur die op praktisch elke majolicategel herkend wordt en onderdeel is van het geschilderde decor.

In the kiln cellar of his rented maiolica workshop, in 1615, Lambrecht Collegie was given access to a *large white mill with its accessories, a blue mill with its accessories, a wooden mortar with its pestle, four sieves, a wooden tray for sifting and three paint tubs*. Also available in the painting cellar were *a painter's bench with seven paint pans and some brushes*.[1] The powders were mixed in pans with water to form an emulsion in which the painter dips his brush to transfer the paint to the tile. Beforehand, the tile surface was covered with a layer of tin emulsion. This was done by twice pouring the glaze with a scoop from a basin of liquid tin-glaze over the top surface of the tile, an act known as *dipping*.[2] Because the biscuit shard was extremely dry, the water was immediately absorbed by the tile body, leaving the tin behind as a thin layer of white powder which subsequently melted in the kiln to form the under-layer of white glaze that can be found on almost every maiolica tile and is part of the painted decoration.

Welke hulpmiddelen de schilder ter beschikking had om zijn decor over te brengen op de tegel, is voor Antwerpen nog niet duidelijk. In de Noordelijke Nederlanden werd vanaf de 18de eeuw de zogenaamde *pons* gebruikt. Dit is een blad papier ter grootte van een tegel met daarin de doorgeprikte lijnen van het decor. Met een linnen zakje gevuld met koolpoeder werd de bovenop de tegel gelegde pons beklopt waardoor het decor in fijne zwarte stipjes op de biscuittegel kwam te staan. Als allereerste werk trok de schilder met een fijn penseel en meestal met kobaltverf de op de tegel achtergelaten lijnen waardoor de contouren van de voorstelling waren uitgezet. Deze lijnen en de handeling waarbij de contouren van de voorstelling met een fijn penseel werden aangebracht noemt men de *trek*.[3] In Antwerpen werden nog nooit getuigen of bewijzen voor het gebruik van ponsen aangetroffen. De tegels werden waarschijnlijk uit de vrije hand geschilderd.

It is still a mystery to Antwerp which tools the painter had available to transfer his design to the tile. In the Northern Netherlands the so-called *pricked stencil* was used from the 18th century. This is a tile-sized sheet of paper on which the design for the tile was marked by pinpricks. To create the design on the biscuit tile, this sheet was put on top of the tile and dabbed with a cloth bag filled with charcoal powder, leaving a trace of tiny black dots on the tile. The painter then drew the outline of the design on the tile, using a fine brush and usually cobalt paint to mark out the contours of the scene. These lines and the process of outlining the contours of a scene with a fine brush, is called the *trek*.[3] No witnesses or evidence for the use of pricked stencils have ever been found in Antwerp. The tiles were probably painted freehand.

Nu volgde het delicaatste werk, het schilderen van het decor met de kleuroxides bovenop het laagje wit tinpoeder. Ook hier werd het water onmiddellijk opgeslorpt door de droge biscuitscherf en bleven de verschillende kleuren als poederstrepen of -vlakken achter. Een foute penseelstreek herstellen

Now came the most delicate work: painting the design with the colour oxides on top of the layer of white tin powder. Here too, the water was immediately absorbed by the dry biscuit shard and the different colours remained behind as powder stripes or surfaces. Correcting a wrong brushstroke was

[1] Caignie 2021, 38-39.
[2] Pluis 2013, 11, 114.
[3] Pluis 2013, 128, 129, 134.

was praktisch onmogelijk. Op een aantal tegels in de voornoemde kapelvloer werden enkele fouten zo goed als mogelijk verdoezeld, maar de eigenlijke foute bewerkingen blijven zichtbaar.[1] Als laatste bewerking werd nog een laagje *kwaart* aangebracht. Dit is een extra laag transparant loodglazuur die wordt toegevoegd bovenop het reeds aangebrachte witte tinglazuur en de beschilderde versiering. Na het bakken ontstaat hierdoor een glanzend oppervlak. Omwille van de kwetsbare onderlaag kon de kwaart enkel aangebracht worden door deze met een borstel op de tegel te spatten.

practically impossible. On a number of tiles on the above-mentioned chapel floor, some errors have been as much as possible concealed, but the actual errors remain visible.[1] As a final treatment, a layer of *coperta* was applied. This is an additional layer of transparent lead glaze added on top of the previously applied white tin glaze and painted decoration. When fired, this helps to create a glossier surface. Because of the vulnerable under-layer, the coperta could only be applied by splashing it on the tile with a brush.

Voor het schilderen van majolicategels werd een bijzondere techniek toegepast, aangeduid met de naam *spaartechniek*. Witte onderdelen van een voorstelling dienden niet geschilderd te worden aangezien de onderste laag glazuur op de biscuittegel al wit was. Het kwam er dus op aan witte voorstellingen vorm te geven door er met een andere kleur omheen te schilderen, meestal met blauw of geel. De voorstelling wordt dan uitgespaard uit het blauw of het geel, vandaar de benaming spaartechniek (afb. 5). Deze techniek wordt ook nog aangeduid als *negatief schilderen*.

A special technique was used for painting maiolica tiles, referred to as *reserve technique*. White parts of the decoration did not need to be painted as the bottom layer of glaze on the biscuit tile was already white. It was therefore a question of giving shape to white images by painting around them with a different colour, usually with blue or yellow. The representation is then reserved from the blue or the yellow, hence the name reserve technique (fig. 5). This technique is also referred to as *negative painting*.

Afb. 5. Voorbeeld van een tegel geschilderd in de spaartechniek. Het witte palmet in de blauwe hoeken is gespaard uit het blauw. In de twee overige hoeken is dit gespaard uit het geel. (MAS | Museum aan de Stroom, inv. AV.7677.2-8)

Fig. 5. Example of a tile painted in the reserve technique. The white palmette in the blue corners has been reserved from the blue. In the two other corners the palmette has been reserved from the yellow. (MAS | Museum aan de Stroom, inv. AV.7677.2-8)

[1] Caignie 2009, 237-238.

Gladbrand

De beschilderde biscuittegel is nu klaar om een tweede ovenbeurt te krijgen, de *gladbrand* genoemd, ditmaal gestookt tot een temperatuur van ca. 990 °C. De tegels werden rechtopstaand gestapeld en van elkaar gescheiden door kleirolletjes net zoals bij de biscuitbrand. De drie verschillende verflagen - het tinoxide, de kleuroxides en de kwaart - smelten samen tot een hechte laag glazuur die pas nu de pracht van de verschillende metaalkleuren laat zien.

Misbaksels

In dit zeer delicaat productieproces, met zeer elementaire accommodatie en gereedschap zoals blijkt uit de hoger genoemde huurovereenkomst van Den Salm, kon van alles misgaan, zowel tijdens de biscuitbrand als bij de gladbrand.

Tijdens de eerste brand moet nog een belangrijk percentage vocht uit de biscuittegel verdampen. Indien de tegel onvoldoende droog is, kan hij kromtrekken, barsten of zelfs scheuren. Onzuiverheden in de vorm van kleivreemde elementen, *intrusies* genaamd, kunnen zich bovenaan het tegelvlak manifesteren, eventueel loskomen en putjes achterlaten waardoor de tegel onbruikbaar wordt voor verdere bewerking. Onder de vondsten van majolica-atelier *De Goudbloem* in de Steenhouwersvest (site A117) bevindt zich een heel lot misbaksels veroorzaakt door een te grote hoeveelheid *chamotte* die werd toegevoegd aan de klei. Chamotte is fijn gemalen gebakken klei of baksteen, ook van gebakken kleirolletjes, die kunstmatig aan de klei toegevoegd werd (afb. 6).

Tijdens de gladbrand zijn de gevaren veel groter. Tegels kunnen loskomen van hun verbindend kleirolletje en gaan leunen tegen de nevenstaande tegel. Het glazuur dat door de hitte smelt zal tijdens de afkoeling van de oven vastkleven op de rug van deze buurman; die twee van elkaar losmaken betekent glazuurschade of zelfs breuk. Door een te hoge hitte of te dicht geplaatst bij de vuurbron kan het glazuur allerlei misvormingen krijgen: gekookt, gerimpeld, gevloeid of geschift, opwarmscheuren of opgekrompen glazuur waardoor kale plekken ontstaan (afb. 7).[1]

Glost firing

The painted biscuit tile is now ready for a second kiln, called the *glost firing* or *glaze firing*, this time raised to a temperature of about 990°C. The tiles were stacked upright and separated from each other by clay rolls just like in the biscuit firing. The three different paint layers - tin oxide, colour oxides and coperta - fuse together to form a solid layer of glaze that only now reveals the splendour of the different colours.

Misfires

During this very delicate production process, with very basic accommodation and tools as can be seen from the Den Salm lease mentioned above, everything could go wrong, both during the biscuit firing and the glost firing.

During the first fire, a significant percentage of damp must still evaporate from the biscuit tile. If the tile is not dry enough, it can warp, crack or even break. Impurities in the form of foreign bodies, called *intrusions*, can manifest themselves at the top of the tile surface and eventually loosen, producing pits that make the tile unusable for further processing. Among the finds of the maiolica workshop *De Goudbloem* in the Steenhouwersvest (site A117) are a lot of misfires caused by an excessive amount of *chamotte* that was added to the clay. Chamotte is finely ground fired clay or brick, also from fired clay rolls, which has been artificially added to the clay (fig. 6).

During the glost fire, the dangers are much greater. Tiles can come loose from their connecting clay roll and lean against the adjacent tile. The glaze that melts from the heat will stick to this neighbour's back as the kiln cools; separating the two from each other means glaze damage or even breakage. If the heat is too high or the tiles are placed too close to the fire source, the glaze may get bubbled, wrinkled, flowed, curdled, develop heat cracks or shrink and leave bare spots on the tile (fig. 7).[1]

---

[1] Pluis 2013, 112,119.

Afb. 6. Rugzijdes van biscuittegelfragmenten met samengekoekte chamottepoeder verspreid over het hele tegellichaam

Fig. 6. Backs of biscuit tile fragments with coagulated chamotte powder scattered throughout the tile body
(site Steenhouwersvest, inv. A117/7/T13a)

Afb. 7. Voorbeeld van glazuur dat is gevloeid door te hoge warmte (a) en opgekrompen glazuur mogelijk veroorzaakt door een vette ondergrond waarop het glazuur zich niet kon vasthechten (b)

Fig. 7. Example of glaze that has flowed due to excessive heat (a) and shrunken glaze possibly caused by a greasy surface on which the glaze was unable to adhere (b)
(site Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T24)

Materieel gezien is de afgewerkte tegel samengesteld uit drie verschillende lagen, het glazuur, de engobe en het biscuitlichaam die elk hun eigen uitzettings- en krimpcoëfficiënt hebben. Indien deze onderling niet in overeenstemming zijn, kan op langere termijn door externe invloeden in de ene laag meer of minder interne spanning ontstaan dan in de andere met afschilfering van glazuur of barstvorming tot gevolg. Dit fenomeen heeft zich bijvoorbeeld in extreme mate voorgedaan bij de tegels opgegraven op de site Coppenolstraat (site A119, cf. infra decorcode 6).

Physically, the finished tile is composed of three different layers, the glaze, the engobe and the biscuit body, each of which has its own coefficient of expansion and contraction. If these do not match, external influences may cause one layer to experience more or less internal stress than the other in the long term, resulting in glaze flaking or cracking. This phenomenon has occurred to an extreme extent, for example, with the tiles excavated in the Coppenolstraat (site A119, cf. infra design code 6).

Ondanks al deze risicofactoren en de ambachtelijke infrastructuur en primitief gereedschap waarover de majolicabakker beschikte, lukt het hem toch een fraai eindproduct neer te zetten, waarvan zelfs de archeologische vondsten in de hiernavolgende catalogus nog getuigen.

Despite all these risk factors, and the artisanal infrastructure and primitive tools that the maiolica craftsmen had at their disposal, they still managed to create a beautiful end product, as testified by the archaeological finds in the following catalogue.

Productieperiode

Begin 16de eeuw vestigden zich in Antwerpen een aantal Italiaanse pottenbakkers. De belangrijkste figuur is Guido di Savino, alias Guido Andries, afkomstig van Castel Durante, het huidige Urbania.

Production period

At the beginning of the 16th century, several Italian potters settled in Antwerp. Of all the potters, Guido di Savino, also known as Guido Andries, from Castel Durante (today's Urbania), was the most significant.

In 1520 vestigt hij zijn atelier in het huis *Den Salm* in de Kammenstraat waar vijf van zijn zeven kinderen ook het vak aanleren. In de volgende decennia ontstaat hier een bloeiende productie van majolicategels en -schotelgoed, bedreven door deze Italiaanse kunstenaars en door lokale ambachtslieden die bij hen in de leer gaan. Na de dood van Guido Andries in 1541, wordt de activiteit van het atelier verdergezet door zijn zonen en hun opvolgers waarna het pand in 1620 wordt verkocht aan een koopman die er een handelsactiviteit vestigt.

Hierna loopt de majolicaproductie in Antwerpen zeker nog een tiental jaar door. Andere majolicabakkers vestigen zich in de Kammenstraat en de directe omgeving. In 1627 bijvoorbeeld is Adriaen van Houte de laatste majolicabakker die als meester opgenomen wordt in het Sint-Lucasgilde. Deze sluit een contract met majolicaschilder Hans Diercxsens die tot zijn dood in 1631 werkzaam was in het atelier en er tegels moest schilderen van goede kwaliteit (*fijn goet werck)*.[1]

Antwerps?

Vaak wordt de vraag gesteld of een bepaalde tegel een Antwerpse productie is dan wel Nederlands. Deze twijfel spruit voort uit het feit dat, ingevolge de godsdienstperikelen in het Antwerpen van de 16de eeuw, heel wat majolicabakkers die de nieuwe godsdienst genegen waren, uitgeweken zijn naar het Noorden, naar steden als Bergen-op-Zoom, Dordrecht, Amsterdam, Delft en Haarlem. Uiteraard namen deze ambachtslieden hun wijze van tegelbakken en -schilderen mee naar hun nieuwe heimat en schilderden daar dezelfde decors die ze in Antwerpen al maakten. Op basis van details in de wijze van schilderen zijn nog maar enkele decors gekend waarvoor tussen Noord en Zuid een verschillende schildershand kon worden vastgesteld.

De enige manier om stukken toe te wijzen aan Noord of Zuid is via materiaalonderzoek, met name de karakteristieke eigenschappen van glazuur en scherf.

In 1520, he established his workshop in a house on the Kammenstraat named '*Den Salm*', where five of his seven children were to be initiated into the craft. In the decades that followed, these Italian artisans and the local craftsmen who had been apprenticed to them developed a flourishing production of maiolica tiles and dishes. After Guido Andries's death in 1541, his sons and their successors carried on the workshop's activities until, in 1620, a merchant purchased the premises for his trading business.

After that, in Antwerp, maiolica continued to be produced for at least another decade. The Kammenstraat and its neighbourhood became home to other maiolica potters, such as, for instance, Adriaen van Houte, the last maiolica potter to be listed as a master in the Guild of St. Luke in 1627. He had entered a contract with maiolica painter Hans Diercxsens, who worked in the workshop until his death in 1631 and remained in charge of decorating high-quality tiles (*fijn goet werck*).[1]

Antwerp?

A frequently asked question is whether a particular tile is made in Antwerp or The Netherlands. The doubt arises from the fact that, due to the religious vicissitudes in Antwerp during the 16th century, many maiolica craftsmen who were attracted to the new religion emigrated to the North - to cities such as Bergen-op-Zoom, Dordrecht, Amsterdam, Delft and Haarlem. Obviously, once established in their new homeland, these craftsmen continued using the same methods and painting the same designs they had previously created in Antwerp. Based on specifics in the painted design, only a small number of designs exist for which a different painter's hand may be distinguished between North and South.

The only way to assign pieces to the North or the South is through materials research, especially the characteristic properties of glaze and shard.

[1] Dumortier 2002, 46.

In de late jaren 90 van de vorige eeuw werden door het British Museum te Londen Antwerpse majolicastukken onderzocht met de Neutron Activation Analysis (NAA) methode. In het lot geanalyseerde stukken bevonden zich echter geen tegels.[1] Twee tegelfragmenten uit de kapelvloer van kasteel Rameyenhof konden later wel onderzocht worden door Michael Hughes volgens de Inductively-coupled Plasma spectrometry (ICP) methode. Volgens onderzoeker Hughes bevestigen de analyseresultaten dat de tegels van Rameyen zonder enige twijfel als Antwerpse producten mogen beschouwd worden.[2]

De vraag naar de herkomst van de majolicategels uit het kasteel van de Nassau's te Breda was het uitgangspunt van een scherfonderzoek dat in 2008 heeft plaats gevonden aan de Universiteit te Leiden. Op een reeks tegels uit genoemd kasteel, aangevuld met exemplaren uit het depot van de diensten archeologie van de stad Antwerpen en de stad Bergen-op Zoom werd een macroscopisch onderzoek verricht. Uitkomst van dit onderzoek was dat men met dergelijk *Fabric Analyse* techniek geen verschil kon vinden tussen de eventueel verschillende soorten klei die bij de productie van de tegels waren verwerkt. Erkend werd dat andere technieken zoals bijvoorbeeld petrografisch, XRF en laseronderzoek waarschijnlijk meer geëigend zijn voor dit type materiaal.[3]

Het is duidelijk dat resultaten van verschillende onderzoekstechnieken moeilijk met elkaar te vergelijken zijn: Fabric Analyse, NAA en ICP. Aan de Universiteit Antwerpen, 'Opleiding Erfgoedstudies', wordt nu een onderzoeksproject opgestart voor analyse van majolica.

Het in kaart brengen van de morfologische eigenschappen en chemische samenstelling van majolica laat toe het materiaal vanuit een nieuw perspectief te bestuderen. Een preliminair onderzoek uitgevoerd op een reeks van 50 16de-eeuwse majolicategels uit de collectie van het MAS | Museum aan de Stroom toont aan dat analyses uitgevoerd met een 'Scanning Elektronen Microscoop' uitgerust met een 'Energiedispersieve X-stralen Spectrometer' (SEM-EDX) niet alleen rechtstreekse informatie geeft over de technische vaardigheden van de Antwerpse

In the late 1990s, the British Museum in London examined Antwerp maiolica ware using the Neutron Activation Analysis (NAA) method. However, the batch of pieces analysed contained no tiles.[1] Two tile fragments from the chapel floor of Castle Rameyenhof could later be examined by Michael Hughes according to the Inductively Coupled Plasma spectrometry (ICP) method. According to researcher Hughes, analysis results confirm that Rameyen's tiles can without any doubt be regarded as Antwerp products.[2]

The question about the origin of the maiolica tiles from the Nassau castle in Breda was the starting point of a shard investigation that took place in 2008 at the University of Leiden. A macroscopic examination was carried out on a series of tiles from the said castle, along with specimens from the depot of the archaeology services of the cities of Antwerp and Bergen-op-Zoom. The outcome of this research was that no distinction between the possibly different types of clay that were processed during the production of the tiles could be made using this *Fabric Analysis* technique. It was recognized that other techniques such as petrographic, XRF and laser research are probably more suitable for this type of material.[3]

It is evident that the results of different research techniques including Fabric Analysis, NAA and ICP are difficult to compare. At the University of Antwerp's 'Heritage Studies Department', a research project is now being launched for the analysis of maiolica.

Mapping the morphological properties and chemical composition of maiolica allows us to study the material from a new perspective. A preliminary study performed on a series of 50 16th c. maiolica tiles from the collection of the MAS | Museum aan de Stroom shows that analyses performed with a 'Scanning Electron Microscope' equipped with an 'Energy Dispersive X-ray Spectrometer' (SEM-EDX) not only provide direct information about the technical skills of the Antwerp maiolica craftsmen, but can also be used for comparison with other production

[1] Hughes and Gaimster 1999; Hughes and Gaimster 2002.

[2] Caignie 2009, 230-232.

[3] Lempke 2008.

majolicabakkers, maar ook toegepast kan worden voor vergelijking met andere productiecentra. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de ARCHES Research Group (Universiteit Antwerpen) in samenwerking met het Laboratório Nacional de Engenharia Civil (LNEC, Lissabon), met ondersteuning van IPERION-HS.[1]

In de toekomst zullen aan dit onderzoek majolicategels uit andere collecties en regio's toegevoegd kunnen worden, mogelijk ook andere majolica-objecten, wat uiteindelijk zal leiden tot het samenstellen van een referentiedatabank van majolica-artefacten met een Antwerps signatuur.

centres. This research was conducted by the ARCHES Research Group (University of Antwerp) in collaboration with the Laboratório Nacional de Engenharia Civil (LNEC, Lisbon) and the support of IPERION-HS.[1]

In the future, maiolica tiles from other collections and regions as well as possibly other maiolica objects may be added to this research, which will ultimately result in the compilation of a reference database of maiolica artefacts with an Antwerp signature.

Site A234 Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T16, 136x134x15 mm
Decorcode 6: oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet, misbaksel, gevloeid glazuur

Site A234 Sint-Augustinuskerk, inv. A234/0/T16, 136x134x15 mm
Design code 6: orange apples in a quarter-quatrefoil - a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette, misfiring, flowed glaze

[1] IPERION HS is een consortium van 24 partners uit 23 landen dat bijdraagt aan het opzetten van een pan-Europese onderzoeksinfrastructuur op het gebied van erfgoedwetenschap. Het biedt training en toegang tot een breed scala aan wetenschappelijke instrumenten, methodologieën, gegevens en hulpmiddelen op hoog niveau voor het bevorderen van kennis en innovatie op het gebied van erfgoedwetenschap.
(https://www.iperionhs.eu/ gelezen op 14.02.2022)

[1] IPERION HS is a consortium of 24 partners from 23 countries contributing to the establishment of a pan-European research infrastructure in the field of heritage science. It provides training and access to a wide range of high-level scientific tools, methodologies, data and tools for advancing knowledge and innovation in heritage science.
(https://www.iperionhs.eu/ read op 14.02.2022)

TOELICHTING bij de CATALOGUS

* *

EXPLANOTORY NOTES to the CATALOGUE

Voor het samenstellen van de hiernavolgende inventaris kon gekozen worden tussen twee invalshoeken, ofwel een typologische ordening volgens een vast te stellen decorcode, ofwel een groepering per vondstlocatie. Bij deze laatste zouden de tegels gegroepeerd worden per archeologische site in chronologische volgorde van opgraving. In het depot van de dienst archeologie van de stad Antwerpen zijn de vondsten inderdaad gegroepeerd per opgravingssite die daar aangeduid worden met een sitenummer. Alle opgegraven artefacten krijgen een inventarisnummer dat is opgebouwd uit het sitenummer, eventueel een spoornummer en de letter M als aanwijzing dat het majolicagoed betreft, aangevuld met een volgnummer; HP staat voor halfproduct, HS voor hulpstuk en LV voor losse vondst. In het verleden werd ook wel de letter T gebruikt om een majolicategel aan te duiden.

Two approaches were possible when compiling the following inventory: either a typological arrangement in accordance with a yet-to-be-determined design code, or a grouping by find location. In the latter scenario, the tiles would be grouped by archaeological site in chronological order of excavation. In the Antwerp archaeology service depot of the city, the finds are indeed grouped per excavation site, indicated there by a site number. All excavated artefacts are given an inventory number consisting of the site number, possibly a trace number, the letter M as an indication that it concerns maiolica ware, and a serial number; HP stands for semi-product, HS for an accessory and LV for a loose find. In the past, a maiolica tile was at times also indicated by the letter T.

De stukken zijn hoofdzakelijk afkomstig van vooraf geplande en duidelijk omschreven projecten of van noodopgravingen. Tot de eerste groep behoren grote en/of belangrijke wegen- en bouwprojecten waarbij het archeologisch onderzoek een vast onderdeel is in de uitvoeringsplanning van de werf. Bij de voorbereiding van dergelijke opgravingen is er ook ruimte voor voorafgaand historisch onderzoek van de betrokken site. De recente opgravingen in het kader van de heraanleg van de Leien of de Scheldekaaien zijn voorbeelden hiervan.

Wanneer daarentegen een aannemer bij het graven van een bouwput onverwachts op belangrijke archeologische elementen stuit zoals een oude waterput, beerput of andere sporen van vroege bebouwing of bewoning, kunnen de archeologen slechts gedurende een korte periode en meestal slechts gedeeltelijk het bouwterrein onderzoeken hetgeen neerkomt op een noodopgraving.

Toevallige vondsten, bijvoorbeeld bij de uitvoering van rioleringswerken in de stad, of vondsten die door een aannemer of vinder als gift overgedragen werden aan de dienst archeologie van de stad Antwerpen en opgenomen zijn in het archeologisch erfgoeddepot, maken ook deel uit van deze inventarisatie. Voorwaarde is wel dat de vondsten afkomstig zijn uit de Antwerpse bodem waarvan het territorium zich uitstrekt over het hele grondgebied van de stad.

The finds originate mainly from pre-planned and clearly defined projects or from rescue excavations. The first group includes large and/or important road and building projects; in these projects, archaeological research is always included in the execution planning for the yard. In the preparatory phase of such excavations, there is also room for prior historical research of the site. The recent excavations related to the reconstruction of the Leien or the Scheldt quays are examples of this.

When, on the other hand, a contractor digging a building pit unexpectedly comes across important archaeological elements such as an old well, a cesspit or other traces of early construction or habitation, the archaeologists can only examine the building site for a short period of time and usually only partially, which amounts to a rescue excavation.

Accidental finds, for example during the execution of sewerage works in the city, or finds handed over by contractors or finders as gifts to the archaeological service of the city of Antwerp and included in the depot for archaeological heritage, are also part of this inventory. The condition is, however, that the finds originate from Antwerp soil, the territory of which covers the entire city.

Voornaamste nadeel van een oplijsting van vondsten per site, althans voor wat deze inventaris betreft, is dat voor kleine fragmenten waarop slechts een fractie van het decor te zien is, het soms moeilijk is om zich het hele tegeldecor voor te stellen. In de inleiding werd reeds gewezen op het feit dat archeologische tegelvondsten eerder fragmentair zijn. De term 'tegel' die hier gebruikt wordt, verwijst dan ook eerder naar een tegelfragment dan naar een gave tegel. Een ordening per site zou een mengelmoes van tegelfragmenten met nietszeggende decoratie-restanten bij elkaar brengen.

Een typologische opzet lijkt voor deze inventaris dan meer aangewezen. Die heeft het voordeel dat voor elk type decor een 'referentietegel' kan afgebeeld worden waarop het decor van elk fragment kan nagegaan worden. Dit zijn meestal exemplaren uit museale of particuliere collecties. Het Antwerps decoratiegamma op majolicategels is door de vele museale voorbeelden, genoegzaam gekend. Zelden komt uit de bodem nog een exemplaar te voorschijn met een tot hiertoe ongekend decor. Het determineren van het decor van een tegelfragment, hoe klein het resterend laagje glazuur ook is, vergt dan ook niet veel zoekwerk. Dit is echter niet het geval voor fragmenten die behoord hebben tot een tegeltableau waar de voorstelling, als bij een schilderij op doek, geschilderd is over een veelheid van tegels. Denk hierbij aan het 98-tegels tellend tableau met de voorstelling van de val van Saulus op weg naar Damascus dat tentoon gesteld is in het MAS | Museum aan de Stroom te Antwerpen.
Bijkomend voordeel van een typologische ordening is dat de groepering per decorcode een idee geeft van de geografische spreiding van elk decortype over het beschouwde gebied; anderzijds krijgt men zicht op de decortypes die het vaakst voorkomen of eerder zeldzaam zijn.
Zo ook kan voor een decor dat gekend is uit een majolica-atelier nagegaan worden op welke andere sites in de stad dit ontmoet wordt. Zo kan met bijna zekerheid gesteld worden dat de 151 tegels opgegraven in de Coppenolstraat (decorcode 6) geproduceerd zijn in het atelier *De Tennen Pot* op Sint-Jansvliet (cfr. infra).

The main disadvantage of listing finds per site, at least as far as this inventory is concerned, is that for small fragments on which only a fraction of the decoration is visible, it can be challenging to imagine the entire tile design. In the introduction, reference was already made to the fact that archaeological tile finds are rather fragmentary. Therefore, the term 'tile' used here refers to a tile fragment rather than to a cool tile. An arrangement by site would bring together a mishmash of tile fragments with insignificant decorative remnants.

A typological approach seems more appropriate for this inventory. This has the advantage that for each type of decoration a 'reference tile' can be shown on which the decoration of each fragment can be checked. These are usually specimens from private or museum collections. Due to the numerous examples in museums, the Antwerp decoration range on maiolica tiles is sufficiently well known. Rarely does a specimen with a hitherto unknown decoration emerge from the soil. Determining the design of a tile fragment, no matter how small the remaining layer of glaze, does not require much searching. However, this is not the case for fragments belonging to a tile picture where the image covers a multitude of tiles, as with a painting on canvas. An example is the 98-tile picture depicting the fall of Saul on his way to Damascus, which is exhibited in the MAS | Museum aan de Stroom in Antwerp.

An additional advantage of a typological arrangement is that the grouping by design code gives an idea of the geographical distribution of each design type within the considered area; on the other hand, one gains insight into the design types that are most common or rather rare.
Likewise, for a design attributed to a certain maiolica workshop, it is possible to determine at which other sites in the city it is found. It can thus be stated with almost certainty that the 151 tiles excavated in the Coppenolstraat (design code 6) were produced in the *De Tennen Pot* workshop on Sint-Jansvliet (cfr. infra).

In de catalogus worden voor elk afzonderlijk decor de gegevens opgedeeld in drie informatieblokken. Vooreerst wordt een referentietegel afgebeeld die een volledige weergave geeft van het behandelde decor. De aanduiding van het decor omvat de decorcode of decorgroep - dit is een eenvoudige sequentiële nummering - en een korte titel waarmee dit decor kan benoemd worden. Het aantal tegels van dit decortype dat tot nu toe aangetroffen werd, is aangeduid tussen twee accolades {x}. Daarna worden de samenstellende elementen van het decor kort beschreven waarbij de aandacht gevestigd wordt op de karakteristieke kenmerken. Productieperiode en literatuurverwijzingen vervolledigen deze blok. De decorcode wijst niet noodzakelijk op de afgebeelde voorstelling; in bepaalde gevallen overheerst de omlijsting waarbinnen de voorstelling is gevat of een specifiek type hoekornament, waardoor deze kenmerken als evenwaardige decorcodes kunnen aangenomen worden. Voorbeelden zijn de kwadraatomlijsting waarbinnen verschillende figuratieve voorstellingen kunnen voorkomen (decorcode 24 en 25), of het volblauw geschilderd hoekornament op de tegels uit het Bisschoppelijk paleis (decorcode 17).

In een tweede blokje wordt de link gelegd tussen de vondstplaats en het aantal daar aangetroffen stukken dat tot dit decor kan gerekend worden. Dit lijstje bevat het sitenummer, de sitenaam en tussen vierkante haakjes [x] het aantal aangetroffen exemplaren met dit specifieke decor. Een aanduiding [6/8] bijvoorbeeld betekent dat in totaal acht tegels werden aangetroffen waarvan er zes afgebeeld zijn op de betrokken pagina, de twee overige op de volgende pagina. Van sites met een groot aantal tegels met een identiek decor wordt slechts een representatieve selectie afgebeeld. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de tegelvondsten uit de Coppenolstraat (site A119) of voor de talrijke reeksen biscuittegels.

De omgekeerde relatie - het aantal verschillende decors aangetroffen op elke site - en hun respectievelijke aantallen, wordt aan het einde van de catalogus weergegeven in een overzichtstabel, waarna de sites gepositioneerd worden op het stadsplan van Antwerpen.

In the catalogue, each design's information is divided into three information blocks. First shown is a reference tile that gives a complete view of the treated design. The designation of the design includes the design code or design group - a simple sequential numbering system - and a short title by which the design can be named. The number of tiles of this type found so far is indicated between two curly brackets {x}. Hereafter, the constituent elements of the design are briefly described, drawing attention to their characteristic features. This block is completed by production period and literature references. The design code does not necessarily refer to the depicted scene. Occasionally, the image's frame or style of corner decoration take precedence and can be considered equivalent design codes. Examples are the diamond frame within which various figurative representations can occur (design code 24 and 25), or the corner ornament painted in full blue on the tiles of Bisschoppelijk paleis (design code 17).

In a second block, a link is made between the find spot and the number of pieces found there that can be attributed to this design. This list contains the site number, the site name and, in square brackets [x], the number of specimens found with this specific design. The indication [6/8], for instance, means that a total of eight tiles were found, six of which are depicted on the relevant page, the other two on the next page. When a site has a large number of tiles presenting an identical design, only a representative selection is shown. This is the case, for instance, for the numerous series of biscuit tiles and the tile finds of Coppenolstraat (site A119).

The reverse relationship - that is, the number of different designs found at each site - and their respective numbers are shown at the end of the catalogue in a summary table followed by a positioning of the sites on the city map of Antwerp.

Het derde blok is de eigenlijke catalogus met een afbeelding van alle vondsten op schaal 1:3, tenzij anders aangegeven, en in het bijschrift het inventarisnummer, hun breedte, hoogte en dikte uitgedrukt in millimeter. Bij afwezigheid van deze afmetingen geeft een maatlatje een idee van de breedte van het stuk.

De vroegste tegels tonen voornamelijk een ornamentaal decor dat is opgebouwd uit geometrische deelfiguren van drie-, vier-, zes- of achthoeken, sterren, kruizen en zelfs cirkels die hun vervolg kennen op de aanliggende tegels met identiek decor en aldus in het grote vlak een oneindig zich repeterend patroon van geometrische figuren laten zien.[1] Andere decortypes bevatten slechts één vierde van het hele patroon dat dan te voorschijn komt bij een blokje van vier tegels of *viertje*, term die door verzamelaars van de latere Noord-Nederlandse tegel vaak gebruikt wordt. Voor dergelijke kwartdecors wordt bij wijze van illustratie een blokje van vier tegels geconstrueerd en toegevoegd onderaan de referentietegel.

Bij tegels met een figuratief decor is de voorstelling meestal begrensd door het tegelvlak. De voorstelling is geschilderd over het hele tegelvlak of gevat in een omlijsting waarbij de cirkel, de cirkelband of een ruitvormig kader (ook *kwadraat* genoemd) de meest voorkomende types zijn. In de vier tegelhoeken wordt dan een ornament aangebracht dat veelal de vorm aanneemt van een kwartrozet, een kwartster of een kwartpalmet waarvan de hele voorstelling tot uiting komt bij het samenleggen van een blokje van vier tegels. In het grote vlak vormen deze rozetten, sterren of palmetten een op zichzelf staand decoratief element die in sommige gevallen de aanblik overheersen.

Opgravingen op sites met een grote hoeveelheid aan tegelvondsten, zoals het majolica-atelier *De Blompot* in de Aalmoezenierstraat (site A187) bijvoorbeeld, leverden naast geglazuurde tegels en fragmenten een grote hoeveelheid half afgewerkte producten in de vorm van biscuittegels. Die worden aan het einde van de catalogus aan een afzonderlijke decorcode toegewezen. Hiervan worden enkel de meest markante

The third block is the actual catalogue with a picture of all finds on a scale of 1:3, unless indicated otherwise, and in the caption their inventory number, width, height, and thickness expressed in millimetres. In the absence of these measures, a ruler gives an idea of the width of the piece.

The earliest tiles mainly show an ornamental design made up of geometric sub-figures of triangles, quadrangles, hexagons or octagons, stars, crosses and even circles, which are continued on adjacent tiles with the same surface distribution, thus revealing an infinitely repeating pattern of geometric figures on the large surface.[1] Other types of decorations contain only one-fourth of an entire design that will become apparent in a block of four tiles or a *quarter*, a term often used by collectors of the later North Netherlands tile. By way of illustration for such quarter designs, a panel of four tiles is constructed and added to the bottom of the reference tile.

On tiles with a figurative design, the depiction is usually limited to the tile surface. The depiction is painted over the whole tile surface or set in a frame, the most common types being a circle, a circle band, or a diamond-shaped frame. In the four corners of the tile, an ornament is then applied that often takes the form of a quarter rosette, a quarter star, or a quarter palmette, the whole representation of which is revealed when a panel of four tiles is put together. On the large surface, these rosettes, stars, or palmettes form a separate decorative element that, in some cases, dominates the global view.

Excavations at sites with a large number of tile finds, such as the maiolica workshop *De Blompot* in the Aalmoezenierstraat (site A187), yielded, besides glazed tiles and fragments, a lot of semi-finished products in the form of biscuit tiles. They are assigned a separate design code at the end of the catalogue. Only the most outstanding samples are retained; the list may be supplemented by illustrations of some

[1] Caignie et al. 2021, 69-178.

exemplaren weerhouden; de lijst kan aangevuld worden met afbeeldingen van enkele bijzonderheden zoals breukranden die de samenstelling van het tegellichaam illustreren of tekeningen die bij wijze van oefening op de achterzijde van de tegel uitgetest werden.

special features, such as break rims illustrating the composition of the tile body or drawings on the back of the tile by way of practice.

Tegels waarop nog een restant van decoratie wordt herkend, maar die niet kunnen toegewezen worden aan een van de behandelde decors, worden ondergebracht in een aparte decorcode. Dit is ook het geval voor stukken uit tegeltableaus waarvan de voorstellingen zeer uiteenlopend kunnen zijn, of de voorstelling nu begrepen is of niet.

Tiles with visible decorative remnants that cannot be assigned to one of the designs discussed, are assigned a separate design code. This is also the case for pieces from tile pictures whose representations can be very diverse, whether the representation is understood or not.

Tot op heden werden in totaal 1.214 majolicategels samengebracht uit 68 verschillende locaties. Elk tegelfragment is het bewijs van een eens bestaande gave tegel. Aardewerk en tegels in het bijzonder kunnen niet actief opgespoord worden zoals bijvoorbeeld metaaldetectoristen dit voor metaal kunnen of onderwaterarcheologen voor scheepswrakken. Het blijven toevallige vondsten wat voor de archeologen bij elke nieuwe opdracht spannende en boeiende vooruitzichten biedt.

To date, a total of 1,214 maiolica tiles have been collected from 68 different locations. Each tile fragment is evidence of a once-existing intact tile. Earthenware, and tiles in particular, cannot be actively detected in the same way as metal detectorists can for metal, or underwater archaeologists for shipwrecks. They remain accidental finds, which offer archaeologists exciting and fascinating prospects for each new project.

BEHANDELDE DECORS

* *

DESIGNS COVERED

decorcode design code	referentietegel reference tile	benaming name	pagina page
1	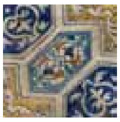	**Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis I** Hexagon, quarter-octagon, quarter-cross I	34
2		**Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis II** Hexagon, quarter-octagon, quarter-cross II	35
3	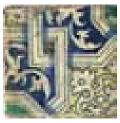	**Gevlochten veelhoeken met achtpuntster** Braided polygons with eight-pointed star	36
4		**Zeshoek, kruizen** Hexagon, crosses	37
5		**Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas** Reserved leaves and palmettes in a quarter-quatrefoil	38
6	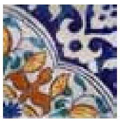	**Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet** Orange apples in a quarter-quatrefoil - a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette	39
7		**Oranjeappels in een kwartvierpas - een 7-lobbige palmet op een kwartrozet** Orange apples in a quarter-quatrefoil - a 7-lobed palmette on a quarter-rosette	42
8		**Ster en kruis** Star and cross	43
9	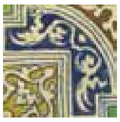	**Vierhoek in een afgeplatte cirkelvorm** Square in a flattened circular shape	45
10		**Stertulp** Star tulip	46
11		**Granaatappel met leliehoeken** Pomegranate with fleur-de-lis corners	49
12		**Druiventros met leliehoeken** Grape bunch with fleur-de-lis corners	50
13		**Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten** Star within a sgraffito diamond and quarter-rosettes	52

decorcode design code	referentietegel reference tile	benaming name	pagina page
14	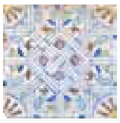	**Gevlochten kwadraten, zeshoeken, cirkel** Braided diamonds, hexagons, circle	53
15		**Tuinaanleg** Garden layout	54
16		**Kruis, achtpuntster** Cross, eight-pointed star	55
17	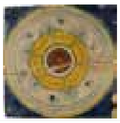	**Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken** Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners	56
18	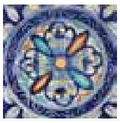	**Palmetbladeren in een sgraffito cirkelband** Palmette leaves in a sgraffito circle band	60
19		**Masker in slingerbanden** Mask in pendulum bands	61
20		**Palmettenkruis in een gebogen kwadraat** Palmette-cross in a concave diamond	62
21		**Bladster in een ijzeromlijsting** Leaf star in an iron frame	63
22		**Lelies en rozetten** Fleur-de-lys and rosettes	64
23		**Leeuwenkop - Leeuwenkopmasker** Lion’s head - Lion’s head mask	65
24		**Dieren in een kwadraat** Animals within a diamond frame	66
25		**Bloempot in een kwadraat** Flower vase within a diamond frame	68
26		**Bloempot in een vierpas** Flower vase in a quatrefoil	71

decorcode design code	referentietegel reference tile	benaming name	pagina page
27	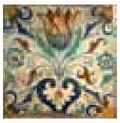	**Tulp op een hartvorm** Tulip on a heart-shape	73
28		**Palmettenrand I** Palmette border I	75
29	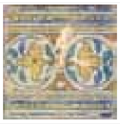	**Palmettenrand II** Palmette border II	76
30		**Rozet in een vierpas met diamantkoppen** Rosette in a quatrefoil with diamond heads	77
31	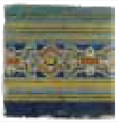	**Moreske rand** Mauresque border	78
32		**Herkenrode-type zeskanten en vierkanten** Herkenrode-type hexagons and squares	79
33		**Tableautegels - voorstelling niet bepaald** Picture tiles - representation not determined	80
34		**Tableautegels - voorstelling bepaald** Picture tiles - representation determined	81
35		**Restant glazuur** Glaze residue	82
36		**Biscuittegels** Biscuit tiles	83
37	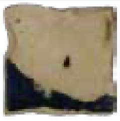	**Kleinformaattegels** Small format tiles	86
38		**Kacheltegels** Stove tiles	87
39	Referentietegel niet van toepassing - Reference tile not applicable	**Ovenvloersteen** Kiln floor stone	88

CATALOGUS

* *

CATALOGUE

DC = Decorcode

Inventarisnummer = sitenummer/(spoornummer)/stuknummer

Site number = Axxx voor een opgraving, A000/Gxx voor een gift

Stuknummer =
- M of T voor een majolicategel
- LV voor een losse vondst
- HP voor een halfproduct (biscuittegel)
- HS voor een hulpstuk

{xx} = totaal aantal tegels met deze decorcode
[xx] = het aantal tegels met deze decorcode op deze site

[xx/yy] = aantal tegels op deze pagina indien de stukken van een site verspreid zijn over meerdere pagina's, of indien slechts een selectie van de aanwezige stukken wordt afgebeeld
Site |x| = aantal sites met deze decorcode

* = Majolica-atelier

Prod. = productie periode

Lit. = literatuurverwijzing

DC = Design code

Inventory number = site number/(trace number)/piece number

Site number = Axxx for an excavation, A000/Gxx for a gift

Piece number =
- M or T for a maiolica tile
- LV for a loose find
- HP for a semi-finished product (biscuit tile)
- HS for an accessory

{xx} = total number of tiles with this design code
[xx] = the number of tiles with this design code on this site

[xx/yy] = number of tiles on this page if the pieces of a site are spread over several pages, or if only a selection of the pieces present is displayed
Site |x| = number of sites with this design code

* = Maiolica workshop

Prod. = production period

Lit. = bibliographical reference

DC 1

1 - Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis I {3}
Binnen de zeshoek zijn gestileerde bladranken aangebracht in de kleuren blauw, bruin en cyaan. De kwartachthoeken zijn gevuld met gestileerd wit bladmotief, gespaard uit het blauw. De oranjebruine kwartkruizen zijn beschilderd met een kramvormig bladmotief, eveneens in spaartechniek. Een veld van vier tegels vormt ofwel een hele achthoek of een heel kruis.

1 - Hexagon, quarter-octagon, quarter-cross I {3}
Stylized leaf vines in the colours blue, brown and cyan are arranged within the hexagon. The quarter-octagons are filled with a stylized white palmette motif, reserved from the blue. The orange-brown quarter-crosses are painted with a staple shaped leaf motif, also in the reserve technique. Put together, four tiles form an entire octagon or cross.

Prod.: 1540-1550.
Lit.: Pluis 2013, A.01.02.13; Caignie en Oost 1998; Oost en Veeckman 2002, 62-63; Dumortier 2002a, 190, cat. 37; Caignie 2006, 258; Caignie 2008, 4-5; Caignie 2016, 16-17; Caignie et al. 2021, 75-85.

A234/0/T15
69x89x20

A234/1/T47
55x49x16

A000/G9/T14
45x73x16

Sites |2|
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [2]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [1]

DC 2

2 - Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis II {4}
De zeshoek is gevuld met twee symmetrisch opgestelde palmetten, wit gespaard uit het bruin. In de kwartachthoeken staat een ingesloten gestileerde palmet, wit gespaard uit het blauw. De kwartkruizen bevatten geen ornament maar zijn vol-oranje ingekleurd. Een veld van vier tegels vormt ofwel een hele achthoek of een heel kruis.

2 - Hexagon, quarter-octagon, quarter-cross II {4}
The hexagon is filled with two symmetrically arranged palmettes, in white reserved from the brown. In the quarter-octagons there is a stylized palmette in white reserved from the blue. The quarter-crosses do not contain an ornament but are fully coloured in deep orange. Put together, four tiles form an entire octagon or cross.

Prod.: 1540-1560.
Lit.: Pluis 2013, A.01.02.14; Caignie 2008, 4-5; Caignie et al. 2012, 243-246; Caignie et al. 2021, 75-85.

Sites |2|
A091 - Stadsparking [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [3]

A091/M2
60x82x15,5

A234/1/T49
70x43x13

A234/37/T1
71x132x20

A234/37/T3
85x66x19

DC 3

3 - Gevlochten veelhoeken met achtpuntster {1}
De ornamentatie van deze tegel is samengesteld uit een veelheid aan geometrische deelvakken. Een veld van vier tegels vormt centraal ofwel een achtpuntster of vier palmetjes in stervorm.

3 - Braided polygons with eight-pointed star {1}
The ornamentation on this tile is composed of a multitude of geometric subsections. A panel of four tiles shows either an eight-pointed star in the centre or four star-shaped palmettes.

Prod.: 1540-1560.
Lit.: Pluis 2013, A.01.02.16; Caignie 2008, 9; Caignie et al. 2021, 130-133.

A234/1/T55
130x99x18,5

Sites |1|
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]

DC 4

4 - Zeshoek, kruizen {1}
De ornamentatie van deze tegel is samengesteld uit drie geometrische deelfiguren: rechtsonder een driekwartzeshoek die diagonaal op het tegelvlak staat en overhoeks aansluit in het oksel van een kwartkruis; in de twee andere hoeken staat telkens een kwartzeshoek, eenmaal horizontaal, eenmaal verticaal georiënteerd. Een veld van vier tegels vormt centraal ofwel een Grieks kruis of een Andreas kruis.

4 - Hexagon, crosses {1}
The ornamentation on this tile is composed of three geometric partial figures: in the lower right corner a three-quarter hexagon is placed diagonally on the tile surface and connects diagonally into the arm-pit of a quarter-cross; in the other two corners there is always one horizontally and one vertically placed quarter-hexagon. A panel of four tiles shows either a Greek, or a St. Andrew's cross in the centre.

Prod.: 1540-1560.
Lit.: Dumortier en Oost 1989, 206; Dumortier 2002a, 188, cat. 34; Caignie 2006, 256-259; Caignie 2016, 12-14; Caignie et al. 2021, 89-96.

A000/G36/M3
95x78x18,5

Sites |1|
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]

5 - Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas {15}
De ene hoek van de tegel is gevuld met een uit het blauw gespaard bladornament; de overstaande hoek heeft een palmetdecor gespaard uit het bruin of het geelgroen. Een veld van vier tegels laat de hele vierpas zien of een inwaarts gerichte vierpas.

5 - Reserved leaves and palmettes in a quarter-quatrefoil {15}
One corner of the tile is filled with a leaf ornament reserved from the blue; the opposite corner has a palmette decoration reserved from the brown or yellow-green. A panel of four tiles shows the entire quatrefoil or an inward-facing quatrefoil.

DC 5

Prod.: 1580-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.03.19; Caignie 2008, 6-7; Caignie et al. 2012, 249-250.

Sites |7|
A050 - Kaasstraat [1]
A053 - Leopoldstraat [1]
A066 - Grote Markt 1984 [2]
A113 - Rubenshuis [1]
A162 - Hopland [2]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [6]
A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift [2]

A050/M2
50x77x18,5

A053/M1
82x72x14

A066/M5
72x64x15,5

A066/M6
67x25x16

A113/M2
134x78x16

A162/5/T1
74x132x19

A162/5/T2
69x94x16,5

234/0/T18
101x73x17

234/1/T50
88x66x18

234/1/T51
65x41x17

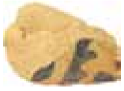

234/1/T62
47x33x11

234/37/T4
66x46x15

234/37/T6
40x35x17

A000/G63/M1
85x26x17

A000/G63/M2
51x17x17

DC 6

6 - Oranjeappels in een kwartvierpas {172} - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet

Deze tegels hebben dezelfde geometrische opbouw als voorgaand decor. Het decor is geëvolueerd naar een meer figuratieve inhoud met oranjeappels, goudsbloemen en een eikenblad, het geheel doorweven met groene bladtwijgjes. Dit komt vooral tot uiting bij een blokje van vier tegels. De andere hoek toont een uit het blauw gespaard 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet.

6 - Orange apples in a quarter-quatrefoil {172} - a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette

These tiles have the same geometric structure as the previous one. The design has evolved into a more figurative composition with orange apples, marigolds, and an oak leave, all interwoven with green leaf twigs. This is particularly evident when four tiles are placed together. The opposite corner shows a 3-lobed palmette reserved from the blue, enclosed in a 5-lobed palmette.

Prod.: 1600-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.03.20; Dumortier en Oost 1989, 214-215; Caignie 2008, 7-8; Caignie et al. 2012, 249-250; Caignie 2015a, 28-31.

Sites |8|
A187 - Aalmoezenierstraat * [6]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [4]
A119 - Coppenolstraat [4/38]

A187/00/T1
53x83x16

A187/00/T2
36x82x20,5

A187/01/T3
48x61x19,5

A187/04/T1
82x62x17

A187/24/T1
54x56x18

A187/51/HP09
108x132x17,5

A234/0/T16
136x134x15

A234/0/T19
43x83x16

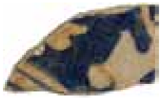

A234/1/T52
65x38x16

A234/24/T1
74x66x14

Op de site Coppenolstraat (site A119) werden 151 tegels opgegraven met vermoedelijk dit decor. Bij een vijftigtal ervan is het decor nog herkenbaar. Bij de overige stukken wordt enkel een bewijs van eerdere aanwezigheid van glazuur aangetroffen of is het glazuur helemaal verdwenen. Vermoedelijke oorzaken kunnen zijn: een slechte hechting tussen glazuur en engobe, een slechte kleikwaliteit of -mengeling, mogelijk ook loopslijtage. Slechts 38 tegels worden afgebeeld.

At the Coppenolstraat (site A119), 151 tiles with presumably this design were excavated. On about 50 of them, the decoration is still recognizable. The remaining pieces, either only show traces of glaze, or their glaze has disappeared altogether. Poor glaze and engobe adhesion, poor clay quality or mix, and perhaps even wear from walking on them are likely causes. Only 38 tiles are shown.

A119/6/M03
128x129x20

A119/6/M04
129x133x21

A119/6/M05
127x104x21

A119/6/M06
87x131x23

DC 6

6 - Oranjeappels in een kwartvierpas (vervolg) -
een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet

6 - Orange apples in a quarter-quatrefoil (continued) -
a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette

Sites
A119 - Coppenolstraat [26/38]

A119/6/M07
53x130x20

A119/6/M08
125x80x19

A119/6/M09
125x60x22

A119/6/M10
106x88x22

A119/6/M11
45x67x21

A119/6/M12
84x70x21

A119/6/M13
83x68x21

A119/6/M14
61x58x20

A119/6/M15
57x69x20

A119/6/M16
53x44x20

A119/6/M18
43x48x19

A119/6/M19
60x40x18

A119/6/M20
24x61x20

A119/6/M24
76x64x20

A119/6/M25
62x69x19

A119/6/M26
86x29x20

A119/6/M27
43x60x19

A119/6/M28
87x64x20

A119/6/M33
57x55x19

A119/6/M35
37x55x19

A119/6/M37
130x96x20

A119/6/M38
90x129x20

A119/6/M39
77x129x19

A119/6/M40
129x70x19

A119/6/M41
103x63x22

A119/6/M58 rug
128x55x17

DC 6

6 - Oranjeappels in een kwartvierpas (vervolg) -
een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet

6 - Orange apples in a quarter-quatrefoil (continued) -
a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette

Sites
A119 - Coppenolstraat [8/38]
A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G45 - Braderijstraat - gift [7]
A000/G49 - Jezuïtenrui - gift [1]
A000/G52 - Vleeshuis omgeving - gift [1]

A119/6/M51
129x127x16,5

A119/6/M52
126x127x14

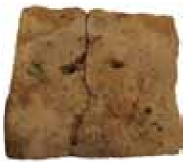

A119/6/M60
72x59x21

A119/6/M62 rug
98x105x20

A119/6/M63
108x69x20

A119/6/M64
100x56x20

A119/6/M68
126x64x16

A119/6/M69
89x75x16

A000/G11/M7
128x129x16,5

A000/G36/M19
75x105x21

A000/G45/M08
129x109x17,5

A000/G45/M09
136x108x15

A000/G45/M10
107x130x16,5

A000/G45/M11
134x110x18

A000/G45/M12
57x107x17

A000/G45/M13
109x69x17

A000/G45/M14
56x68x17

A000/G49/M1
48x40x19

A000/G52/M36
62x78x16,5

DC 7

7 - Oranjeappels in een kwartvierpas - een 7-lobbige palmet op een kwartrozet {3}

Deze tegels hebben dezelfde geometrische opbouw als DC 6 met oranjeappels, goudsbloemen en een eikenblad, het geheel doorweven met groene bladtwijgjes. De blauwe hoek toont nu een uit het blauw gespaard 7-lobbige palmet op een kwartrozet.

7 - Orange apples in a quarter-quatrefoil - a 7-lobed palmette on a quarter-rosette {3}

These tiles have the same geometric structure as DC 6 with orange apples, marigolds and an oak leaf, all of them interwoven with green leaf twigs. The blue corner now shows a 7-lobed palmette reserved from the blue on a quarter-rosette.

Prod.: 1600-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.03.21.

Sites |2|
A306 - Grote Markt 1981 [2]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]

A306/02/M1
133x133x16

A306/02/M2
134x134x15

A000/G36/M6
93x82x12

DC 8

8 - Ster en kruis {23}

Een dubbele 3-lobbig gevleugelde palmet met uitpuilende bol onderaan, gespaard uit het blauw, staat los van de tegelhoek. Het uit het geel gespaard overstaand hoekornament vertoont gelijkenis met de kramvormige structuur van DC 1. De blauwe en gele hoek worden van elkaar gescheiden door een tinwitte gepunte zoom die bestaat uit twee smalle stroken aan elke ornamentzijde met een bredere daar tussenin. Met vier tegels ontstaat in het midden ofwel een achtpuntster ofwel een kruis.

8 - Star and cross {23}

A double 3-lobed winged palmette with protruding round dot at the bottom, reserved from the blue, is separated from the tile corner. The opposite corner ornament, reserved from the yellow, resembles the staple-like structure seen in DC 1. The blue and yellow corners are separated by a tin-white pointed hem consisting of two narrow strips on each side of the ornament, and a wider one in between. With four tiles, either an eight-pointed star or a cross is created in the centre.

Prod.: 1580-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.03.25; Dumortier en Veeckman 1994, 190, 205; Caignie 2008, 8-9; Caignie et al. 2012, 240-243; Caignie et al. 2021, 120-122.

Sites |12|
A008 - Kathedraal 1973 [8]
A091 - Stadsparking [1]
A092 - Oosterweel [1]
A104 - Schoytestraat 1991 * [2]
A114 - Hoogstraat [1]
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [1]

A008/M02 & M04
131x130x19

A008/M03
59x75x17

A008/M09
55x86x18

A008/M10
130x94x16,5

A008/M11a
62x45x19

A008/M11b
31x22x16,5

A008/M12
30x70x16,5

A008/M13
99x63x18

A091/M15
42x50x18

A092/0/T2
70x67x14,5

A104/1/M275
19x14x12

A104/17/M50 & M51
132x132x19

A114/1/M3
48x67x19

A117/7/T01
128x81x15

8 - Ster en kruis (vervolg)

8 - Star and cross (continued)

DC 8

Sites
A187 - Aalmoezenierstraat * [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [2]
A240 - Vleminckveld 5-7 [1]
A274 - Blindestraat [1]
A364 - Kathedraal 2020-2021 [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [3]

A187/01/T1
90x130x20

A234/1/T53
82x43x17

A234/24/T03
49x50x15

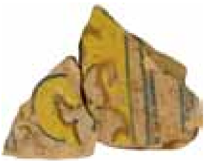

A240/3/M1 & M2
80x42x20

A274/23
64x78x19,5

A364/V24/M1
70x70x19

A000/G36/M01
131x130x19

A000/G36/M02
90x48x19

A000/G36/M17
60x53x19

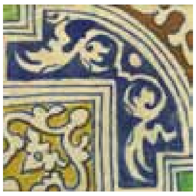

DC 9

9 - Vierhoek in een afgeplatte cirkelvorm {3}
Het decor van deze tegel bevat vier componenten waarvan er twee dominant aanwezig zijn. De kwartcirkelvorm toont een uit het blauw gespaard bladmotief. Typisch zijn de blauwe streepjes op de randen van de beide vleugels en de witte bol. De kwartvierhoek is gevuld met in elkaar genestelde palmetmotieven, gespaard uit het geel. Overhoeks staan twee halve palmetten gespaard uit het bruin. In de twee aanleunende hoeken ligt telkens een groenig kwartvierhoekje.

9 - Square in a flattened circular shape {3}
The design of this tile contains four components, two of which are predominant. The quarter-circle shape shows a white accolade motif, reserved from the blue. The blue stripes on both wings and the white round dot are typical of this leaf motif. The quarter-square is filled with nested palmette motifs that have been reserved from the yellow. In the opposite tile corner there are two half-palmettes reserved from the brown. The adjacent corners are filled in with a greenish quarter-square.

Prod.: 1560-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.03.54; Caignie 2008, 9; Caignie et al. 2012, 250-251; Caignie et al. 2021, 134-135.

Sites |2|
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [2]

A234/59/T1
139x90x15

A000/G36/M05

A000/G36/M18
28x37x14,5

DC 10

10 - Stertulp {50}
Diagonaal in het tegelvlak is een tulp geplaatst die ontspruit uit een kwartster. Vorm en inkleuring van de tulp zijn steeds verschillend. Op twee aanliggende randen is een halve oranjeappel geschilderd, op de twee andere een halve druiventros met wat groen gebladerte. De tegel is verder versierd met eikels in hun groen napje, goudsbloemen, bruine bessen en groene vleugelvormige blaadjes.

10 - Star tulip {50}
Diagonally across the tile surface, a tulip has been placed that sprouts from a quarter-star. The shape and colouring of the tulip are always different. Half an orange apple is painted on two adjacent edges, on the other two, half a bunch of grapes with some green foliage. The tile is further decorated with acorns in their green cupule, marigolds, brown berries and green wing-shaped leaves.

Prod.: 1600-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.05.70; Catalogus Volkskundemuseum 1982/1983, 90-91, cat. 432; Derycke, Troupin, Veeckman 1998, 69, 74; Caignie 2015a, 25-27.

Sites |15|
A008 - Kathedraal 1973 [1]
A012 - Handschoenmarkt [1]
A017 - Afdak 21 [4]
A050 - Kaasstraat [1]
A091 - Stadsparking [1]
A103 - Zwartzustersstraat [2]
A135 - Oude Beurs [7/14]

A008/M23
94x89x15

A017/M1

A017/M2

A012/M1
66x75x17,5

A017/M3

A017/M4

A050/M1
70x104x13

A091/M1
133x88x15

A103/0/M2
50x89x17

A103/0/M3
75x130x17,5

A135/140/M01
60x50x16,5

A135/140/T100/89RB
128x128x17

A135/140/T101/89RO
128x127x17

A135/35/M09
99x77x18

A135/35/M10 & M20
130x70x16,5

A135/35/M11
49x119x17

A135/35/M12
131x68x17

DC 10

10 - Stertulp (vervolg)

10 - Star tulip (continued)

Sites
A135 - Oude Beurs [7/14]
A152 - Schoytestraat 1998 * [1]
A162 - Hopland [1]
A265 - Falcontinnenklooster [2]
A268 - Sleutelstraat [1]
A317 - Begijnenstraat [2]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G45 - Braderijstraat - gift [4]
A000/G52 - Vleeshuis omgeving [3/14]

A135/35/M13
128x72x17

A135/35/M14
71x73x18

A135/35/M15
128x53x18

A135/35/M16
69x95x17

A135/35/M17
75x132x18

A135/35/M18
66x102x17

A135/35/M19
87x85x17

A152/6/M1
82x79x14,5

A162/1/M7
134x82x18,5

A265/49/M1
40x19x14

A265/49/V52
61x39x15

A268/M19
51x49x11,5

A317/32/M1
130x131x15,5

A317/32/M2 & M3
102x-x16,5

A000/G36/M7
88x88x17

A000/G45/M28
103x81x19

A000/G45/M29
103x109x18

A000/G45/M30
106x131x19

A000/G45/M31
103x134x20

A000/G52/M22
131x95x16,5

A000/G52/M23
82x90x16,5

A000/G52/M24
73x59x16

DC 10

10 - Stertulp (vervolg]

10 - Star tulip (continued)

Sites
A000/G52 - Vleeshuis omgeving [11/14]

A000/G52/M25
71x47x17,5

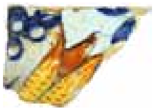

A000/G52/M26
59x41x16

A000/G52/M27
31x46x16,5

A000/G52/M28
33x31x17

A000/G52/M29
73x57x16,5

A000/G52/M30
48x38x15,5

A000/G52/M31
97x53x15,5

A000/G52/M32
73x48x18,5

A000/G52/M33
56x56x16

A000/G52/M34
48x32x17

A000/G52/M35
58x63x17

DC 11

11 - Granaatappel met leliehoeken {15}
De tegel toont een opengebarsten granaatappel die diagonaal in het tegelvlak is geplaatst. Bruin omrande zwarte rijpe pitten puilen overvloedig naar buiten. Op de vier randen ligt een halve rozet, in de vier hoeken een lelie. De tegel is verder versierd met eikels in hun groen napje, bruine bessen en groen gebladerte.

11 - Pomegranate with fleur-de-lis corners {15}
The tile shows a burst pomegranate placed diagonally in the tile surface. Brown-rimmed black ripe seeds protrude abundantly. On the four edges is a half rosette, in the four corners a fleur-de-lis. The tile is further decorated with acorns in their green cupule, brown berries, and green foliage.

Prod.: 1600-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.05.74; Caignie 2015a, 19-24; Caignie 2018, 35-38.

Sites |7|
A017 - Afdak 21 [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [5]
A152 - Schoytestraat 1998 * [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G39 - Onbekend - gift [1]
A000/G45 - Braderijstraat - gift [5]

A017/II b/T27
70x29x23
DC 11 of/or DC 12

A102/0/M17
109x128x16

A102/0/M18 & M71 & M82
128x96x16,5

A102/0/M19
45x132x16,5

A102/0/M80
103x80x17,5

A102/0/M81
125x40x17

A152/6/M7
92x81x12

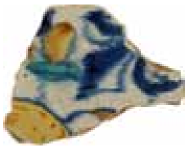

A234/0/T25
72x60x15

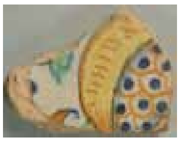

A000/G36/M11
69x53x17

A000/G39/M2
103x106x17

A000/G45/M32
121x105x20,2

A000/G45/M33
129x118x 17,5

A000/G45/M34
115x130x17

A000/G45/M35
135x106x19

A000/G45/M36
133x113x18,5

12 - Druiventros met leliehoeken {27}
Het decor op deze tegel is een variant van het vorige decor 'Granaatappel met leliehoeken' waarbij de granaat vervangen is door een druiventros. De druiventros komt voor in twee verschillende uitvoeringen. De decors met granaatappel en druiventros werden afwisselend in blokjes van vier tegels in de wand toegepast.

12 - Grape bunch with fleur-de-lis corners {27}
The design on this tile is a variant of the previous design 'Pomegranate with fleur-de-lis corners' in which the pomegranate is replaced by a bunch of grapes. The bunch of grapes comes in two different versions. The pomegranate and grape bunch designs were alternately applied to the wall in panels of four tiles.

DC 12

Prod.: 1600-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.05.76; Caignie 2008, 10-11; Caignie 2015a, 18-24; Caignie 2018, 35-38.

Sites |6|
A102 - Bisschoppelijk paleis [15]
A104 - Schoytestraat 1991 * [3]
A162 - Hopland [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [1]

A102/0/M20
130x71x14

A102/0/M21 & M70
92x128x15

A102/0/M22
81x130x15

A102/0/M67
128x90x15

A102/0/M68
94x111x15

A102/0/M69
96x67x16

A102/0/M72
95x77x15

A102/0/M73
74x41x16

A102/0/M74
70x90x15

A102/0/M75
54x54x17,5

A102/0/M76
53x51x14,5

A102/0/M77
60x32x14,5

A102/0/M78
36x57x11,5

A102/0/M79
53x78x15

A102/0/M83 & M84
66x80x15

A104/1/M272
74x32x13,5

A104/1/M273
79x56x14

A104/17/M152
66x50x13

A162/14/M30
39x56x15

A234/1/T54
56x98x18

A000/G9/T13
71x60x15,5

DC 12

12 - Druiventros met leliehoeken (vervolg)

12 - Grape bunch with fleur-de-lis corners (continued)

Sites
A000/G45 - Braderijstraat - gift [6]

A000/G45/M22
113x132x17

A000/G45/M23
110x133x19

A000/G45/M24
130x114x18

A000/G45/M25
130x113x20

A000/G45/M26
133x118x19

A000/G45/M27
110x131x19

DC 13

13 - Ster binnen een sgraffito kwadraat en kwartrozetten {24}
Een onregelmatige zespuntige gele ster op een blauw cirkelvlak bepaalt het middenzicht van het tegeldecor. Hierop zijn vier bruine 3-lobbige blaadjes ingeplant, afgewisseld met kleinere groene exemplaren. Dit geheel wordt afgebakend door vier accoladevormige stroken ingevuld met sgraffito motieven die zijn opgesteld als een vierkant op de punt. Als hoekornament werd het vaker voorkomend kwartrozet toegepast. De onregelmatige zespuntige ster is kenmerkend voor een Antwerpse productie en onderscheidt zich op die wijze van de latere Noord-Nederlandse exemplaren met een regelmatige diamantvormige ster.

13 - Star within a sgraffito diamond and quarter-rosettes {24}
The centre focus of the tile design is an irregular six-pointed yellow star on a blue circle whereon four brown 3-lobed leaves alternate with smaller green ones. The whole is delineated by four accolade-shaped strips filled with sgraffito motifs arranged as a square at the tip. The more common quarter-rosette is used as the corner ornament. The irregular six-pointed star is characteristic of an Antwerp production and thus distinguishes itself from the later examples with a regular diamond-shaped star, produced in The Netherlands.

Prod.: 1580-1630.
Lit.: Pluis 2013, A.01.11.51; Catalogus Sterckshof 1991, 78, cat. 1; Dumortier 2002a, 200, cat. 53; Caignie 2008, 11-12; Caignie et al. 2012, 246-249.

Sites |8|
A089 - Breydelstraat [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [1]
A129 - Sint-Pauluskerk [1]
A134 - Hofstraat/Grote Koraalberg [1]
A179 - Braderijstraat 2000 [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [3]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G52 - Vleeshuis omgeving [15]

A089/0/M1
82x61x21

A102/0/M6A
73x106x17,5

A129/M2
69x52x16

A134/0/M2
54x53x22

A179/0/M1
68x73x19

A234/15/T1
52x32x19

A234/1/T59
36x88x15

A234/1/T60
114x79x17,5

A000/G36/M04
63x58x19

A000/G52/M01
129x98x22

A000/G52/M02
129x89x19

A000/G52/M03
131x83x17,5

A000/G52/M04
129x67x20

A000/G52/M05
74x58x18

A000/G52/M06
104x62x18

A000/G52/M07
79x55x16,5

A000/G52/M08
84x58x18

A000/G52/M09
45x65x19,5

A000/G52/M10
55x57x18,5

A000/G52/M11
94x94x17,5

A000/G52/M12
72x90x18,5

A000/G52/M13
65x70x18

A000/G52/M14
77x49x16,5

A000/G52/M15
47x28x20

DC 14

14 - Gevlochten kwadraten, zeshoeken, cirkel {1}
Van dit decor zijn twee varianten gekend: de referentietegel en een archeologische vondst. De invulling van de vakken en deelvakken met arabesken *alla Pellegrino* is voor beide exemplaren identiek. Het decor is samengesteld uit geometrische vormen en delen ervan - kwadraten, halve zeshoeken en kwartcirkels - van elkaar gescheiden door stroken die onder en boven elkaar door zijn gevlochten. De Antwerpse bodemvondst is een uniek exemplaar.

Prod.: 1570-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.12.30; Caignie et al. 2021, 112-120.

14 - Braided diamonds, hexagons, circle {1}
Two variations of this design are known: the reference tile and an archaeological find. The filling of the compartments and sub-compartments with arabesques *alla Pellegrino* is identical for both specimens. The design is composed of geometric shapes and parts thereof - squares, half hexagons, and quarter-circles - separated from each other by bands braided below and above each other. This Antwerp find is a unique specimen.

A134/0/M1
130x130x19

Sites |1|
A134 - Hofstraat/Grote Koraalberg [1]

Bij een veld van vier tegels komen in het decor twee achthoekige kaders zeer sterk naar voor; ze omsluiten een kader dat is ingevuld met een stralenbundel.

On a panel of four tiles, two octagonal frames are very prominent in the design; they enclose a frame that is filled with a ray of light.

DC 15

15 - Tuinaanleg {4}
De referentietegel voor dit decor werd geconstrueerd door één van de tegelvondsten aan te vullen met zijn eigen spiegelbeeld. Een gave tegel met dit decor is niet gekend. Van bovenuit gezien doet het decor denken aan een schema van tuinaanleg met horizontale en verticale haagpartijen, struikbollen op de vier hoeken en blauwe waterpartijen. Het betreft unieke exemplaren uit de Antwerpse bodem.

15 - Garden layout {4}
The reference tile for this design was constructed by complementing one of the tile finds with its own mirror image. There is no knowledge of an intact tile with this design. Seen from above, the design is reminiscent of a garden layout with horizontally and vertically arranged hedges, shrubs at the four corners, and blue water features. These are unique specimens from Antwerp soil.

Prod.: 1560-1600.
Lit.: niet eerder gepubliceerd / previously unpublished.

Sites |1|
A162 - Hopland [4]

A162/1/M3
132x73x20

A162/1/M4
134x61x23

A162/1/M5
25x76x21

A162/1/M6
48x47x20,5

DC 16

16 - Kruis, achtpuntster {4}
De hoger beschreven DC 8 ‘Ster en kruis’ liet een kwartster en een kwartkruis zien. Deze tegel toont een volledige kruisvorm en in de vier hoeken een kwartster met een bladdecoratie die overhoeks gespaard is uit het bruin en het blauw. Centraal in het kruis staat een blauw rad met witte spaken gespaard uit het bruin. Bij een paneel van minstens zes tegels zijn zowel de blauwe als de bruine ster samen te zien.

16 - Cross, eight-pointed star {4}
The above-described DC 8 ‘Star and Cross’, depicted a quarter-star and a quarter-cross. This tile shows a full cross shape, and in the four corners, a quarter-star with a leaf decoration that is reserved diagonally from the brown and the blue. Central to the cross is a blue wheel with brown spokes reserved from the brown. In a panel of at least six tiles, both the blue and brown stars can be seen together.

Prod.: 1570-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.14.04; Caignie et al. 2021, 127-129.

Sites |4|
A066 - Grote Markt 1984 [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [1]
A113 - Rubenshuis [1]
A162 - Hopland [1]

A066/M3
62x73x17

A102/0/M64
137x72x18

A113/M4
71x98x17

A162/5/T3
95x96x16

DC 17

17 - Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken {52}

Dit tegelschema komt archeologisch enkel voor bij de opgraving op het terrein van het Bisschoppelijk paleis. Typisch, en uniek in zijn soort, zijn de volblauw geschilderde tegelhoeken. Binnen de cirkelband treft men rozetten en sterren aan in veel varianten, vogels, dieren en zelfs een krijgsman. Een gelijkaardige vondst uit de opgraving in de Sint-Augustinuskerk brengt de productie van deze tegels in verband met een van de majolica-ateliers in de omgeving van de Kammenstraat.

17 - Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners {52}

The excavation at Bisschoppelijk paleis is the only place where this tile design has been discovered archaeologically. Typical, and unique in its kind, are the full-blue painted tile corners. Within the circle band, there are a variety of rosettes and stars, birds, animals and even a warrior. A similar find from the excavation in the Sint-Augustinuskerk links the production of these tiles to one of the maiolica workshops in the vicinity of the Kammenstraat.

Prod.: 1536-1559.
Lit.: Pluis 2013, A.01.20.01; Dumortier en Oost 1992, 24-27; Oost 1997, 30-31; Caignie 2006, 232; Caignie 2008, 12-13.

ROZETTEN EN STERREN
ROSETTES AND STARS

Sites |2|
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [8/51]

A234/1/T56
142x93x20

A102/0/M08
143x142x20

A102/0/M09
144x144x18

A102/0/M10
144x93x21

A102/0/M011 - 1 & 2
143x141x22

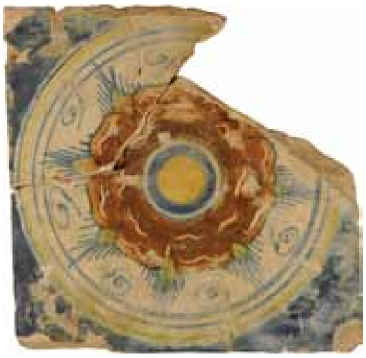

A102/0/M12 - 1 & 2
143x143x22

A102/0/M13 - 1 & 2
145x145x21

A102/0/M14 - 1 & 2
143x144x21

A102/0/M15
139x139x19

DC 17

17 - Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken (vervolg)]

17 - Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners (continued)

ROZETTEN EN STERREN
ROSETTES AND STARS

Sites
A102 - Bisschoppelijk paleis [12/51]

A102/0/M16
142x144x21

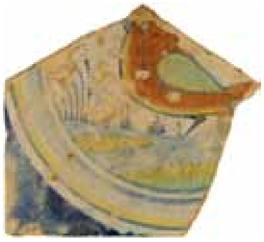

A102/0/M25
102x94x19

A102/0/M36 - 1 & 2
140x141x19

A102/0/M37 - 1 & 2 & 3
143x140x18,5

A102/0/M38 - 1 & 2
142x141x21

A102/0/M39
145x70x18,5

A102/0/M40
143x98x22

A102/0/M41
105x98x20

A102/0/M42 - 1 & 2
145x96x20

A102/0/M42A
140x105x22

A102/0/M43
142x66x19,5

A102/0/M44
142x82x20

DC 17

17 - Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken (vervolg)]

17 - Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners (continued)

Sites
A102 - Bisschoppelijk paleis [16/51]

ROZETTEN EN STERREN
ROSETTES AND STARS

A102/0/M45
140x110x21

A102/0/M46
140x85x17

A102/0/M47
143x96x19

A102/0/M52
70x54x18

A102/0/M48
143x106x17

A102/0/M49
108x81x19

A102/0/M50
66x65x18,5

A102/0/M51
102x59x22

A102/0/M53
75x33x20

VOGELS - BIRDS

A102/0/M02 - 1 & 2
142x142x20

A102/0/M03
141x141x19

A102/0/M04
141x141x20

A102/0/M23 - 1 & 2
143x143x20

A102/0/M24
122x135x18

A102/0/M26
87x142x22

A102/0/M27
101x143x19,5

DC 17

17 - Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken (vervolg)]

17 - Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners (continued)

Sites
A102 - Bisschoppelijk paleis [15/51]

DIEREN - ANIMALS

A102/0/M05 - 1 & 2
142x143x21

A102/0/M06 - 1 & 2
143x143x18

A102/0/M07
144x145x18

A102/0/M28 - 1 & 2
138x140x22

KRIJGSMAN - WARRIOR

A102/0/M29
81x143x20

FRAGMENTEN ZONDER HERKENBAAR DECOR
FRAGMENTS WITHOUT RECOGNISABLE DESIGN

A102/0/M33
29x79x20

A102/0/M34
33x46x19

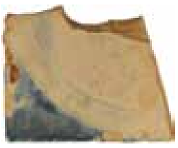

A102/0/M30
69x87x18

A102/0/M31
63x123x19

A102/0/M32
42x78x20

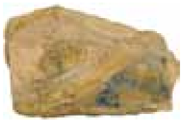

A102/0/M35
70x47x-

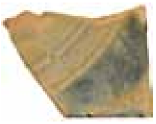

A102/0/M54
60x45x22

A102/0/M55
89x45x20

A102/0/M56
129x60x20

A102/0/M58
44x13x17

DC 18

18 - Palmetbladeren in een sgraffito cirkelband {2}
Slechts één enkel tegelfragment met dit decor werd tot nu toe aangetroffen tijdens een opgraving. Bijzonder is dat dit zich onder de restanten van majolica-oven *de Goudbloem* in de Steenhouwersvest bevond. Zijn decor is verwant aan dat op de vierkante tegels uit de Cisterciënzerabdij van Herkenrode en zelfs aan de tegels uit het Bisschoppelijk paleis (DC 17). De drie generfde blaadjes die als hoekornament op de cirkelband zijn geplaatst, zijn typisch voor dit decor. Een tweede fragment is gekenmerkt door een identiek hoekornament.

18 - Palmette leaves in a sgraffito circle band {2}
Only one single tile fragment with this design has so far been found during an excavation. What makes it special is that it was found among the remains of the maiolica kiln *De Goudbloem* in the Steenhouwersvest. Its design is related to that of the square tiles from the Cistercian Herkenrode abbey and even to the Bisschoppelijk paleis (DC 17). The three veined leaves, placed as a corner ornament on the circular band, are typical of this design. A second fragment is characterized by an identical corner ornament.

Prod.: 1570-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.20.02; Dumortier en Veeckman 1994, 196, 205.

Sites |2|
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [1]
A265 - Falcontinnenklooster [1]

A117/7/T5
90x70x16,5

A265/S140/M1
76x76x17

DC 19

19 - Masker in slingerbanden {11}
Het masker komt op meerdere Antwerpse tegeldecors voor. De slingerbanden vormen een kleine cirkel in het midden van de tegel en een halve grote cirkel op de randen onder en boven waarbinnen een uit het geel gespaarde bladdecoratie. Aan de linker en rechter tegelzijde ligt een bijna identieke bladdecoratie gespaard uit het blauw. De verdeling van de ornamenten bij de tegels uit de Stadsparking is verschillend van die op de referentietegel en de Sint-Augustinuskerk. Door de vondst op de site Sint-Augustinuskerk is er opnieuw een link met een majolica-atelier uit de omgeving van de Kammenstraat.

19 - Mask in pendulum bands {11}
The mask appears on several Antwerp tile designs. The pendulum bands form a small circle in the centre of the tile. On the lower and top edges, there is a large semicircle with a leaf decoration reserved from the yellow. On the left- and right-hand side of the tile is an almost identical leaf decoration that has been reserved from the blue. The distribution of the ornaments on the tiles from the Stadsparking differs from both the reference tile and the Sint-Augustinuskerk tile. The find at the Sint-Augustinuskerk site provides another link to a maiolica workshop in the Kammenstraat area.

Prod.: ca. 1550.
Lit.: Dumortier 2002a, 191-192, cat. 41; Caignie 2008, 13; Caignie 2016, 32-33.

Sites |2|
A091 - Stadsparking [10]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]

A091/P31/M1
130x126x19

A091/P31/M2
119x124x19

A091/P31/M3
70x94x18

A091/P31/M4
87x98x19

A091/P31/M5
92x70x17

A091/P31/M6
61x51x17

A091/P31/M7
45x38x17,5

A091/P31/M10
93x82x17

A091/P31/M11
68x102x17

A091/P31/M12
43x79x21

A234/0/T17
99x81x19

DC 20

20 - Palmettenkruis in een gebogen kwadraat {5}
Het centrale deel van dit tegeldecor bevat een kruis van enkelvoudige palmetten dat gespaard is uit het blauw. Dit ornament wordt in de vier hoeken afgebakend door een cirkelsegment dat in zijn geheel de vorm aanneemt van een kwadraat met naar binnen gebogen zijden. De hoekmotieven bevatten een gestileerde palmet die overhoeks ofwel naar het gebogen kwadraat is gericht ofwel naar de tegelhoek. Die palmetten zijn gespaard uit het geel, uit het bruin, soms uit het groen.

20 - Palmette-cross in a concave diamond {5}
The central part of this tile decoration shows a cross of single palmettes reserved from the blue. This ornament is delineated in the four corners by a circular segment, that as a whole takes the form of a diamond with inwards curved sides. The corner motifs contain a stylized palmette which is directed diagonally either towards the curved diamond or towards the tile corner. These palmettes are reserved from the yellow, from the brown, and sometimes from the green.

Prod.: 1560-1595.
Lit.: Pluis 2013, A.01.27.43; Dumortier en Oost 1989, 212; Dumortier 2002a, 200, cat. 53; Heege 2002; Caignie et al. 2012, 238-240; Caignie et al. 2021, 141-144.

Sites |5|
A012 - Handschoenmarkt [1]
A110 - Bataviastraat [1]
A129 - Sint-Pauluskerk [1]
A187 - Aalmoezenierstraat * [1]
A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift [1]

A012/5/M1
35x70x16,5

A110/M1
87x96x17

A129/M3
87x74x20

A187/51/T1
70x62x18,5

A000/G11/M6
131x130x17

DC 21

21 - Bladster in een ijzeromlijsting {3}
De decoratie op deze referentietegel is helemaal gespaard uit het blauw. Blauwe ovale vlakken in de vier hoeken worden onderling verbonden door een brede witte gekrulde band. Varianten hebben een gelige of bruinachtige invulling. In het midden van deze omlijsting trekt een blauw generfde bladster de aandacht van de toeschouwer.

21 - Leaf star in a iron frame {3}
The decoration on this reference tile is entirely reserved from the blue. Blue coloured ovals in the four corners are interconnected by a broad white curled band. Variants have a yellowish or brownish filling. In the centre of this frame, a blue veined leaf star attracts the observer's attention.

Prod.: 1570-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.28.02.

Sites |2|
A162 - Hopland [2]
A000/G10 - Pelgrom * - gift [1]

A162/1/M1
134x136x23

A162/1/M2
131x120x20

A000/G10/M1
133x133x19

DC 22

22 - Lelies en rozetten {2}
Fragmenten of tegels met een decor als weergegeven op de referentietegel werden in Antwerpen nog niet aangetroffen; enkel tegels die één vierde van dit hele decor bevatten. Wanneer vier tegels van het Antwerpse type worden samengelegd, komt centraal een rozet tot stand juist zoals op de referentietegel, afgeboord door een blauwe cirkelband en op de vier zijden telkens een halve dergelijke rozet. De brede blauwe band die de halve rozetten aflijnt, loopt als een kader door langsheen de tegelranden. In de diagonaal gelegen resterende ruimte werden gele lelies geschilderd.

22 - Fleurs-de-lys and rosettes {2}
No fragments or tiles featuring the same design as the reference tile have yet been found in Antwerp; only tiles with one quarter of the whole design have been found. When four tiles of the Antwerp type are placed together, a central rosette, bordered by a blue circle band and half of a similar rosette on each of the four sides, is formed that is identical to the one on the reference tile. The wide blue band delimiting the half rosettes continues as a frame along the tile edges. The diagonal remaining space is painted with yellow fleurs-de-lys.

Prod.: 1580-1600.
Lit.: Pluis 2013, A.01.28.03; Caignie 2016, 49-51; Nenk and Hughes 2018, 133-134.

Sites |1|
A315 - Paardenmarkt [2]

A315/V31/T1
68x121x28

A315/V31/T2
64x117x24,5

DC 23

23 - Leeuwenkop - Leeuwenkopmasker {6}
Twee tegelfragmenten met delen van de leeuwenkop afgebeeld op de referentietegel werden opgegraven op de site Kaasstraat. Men herkent de manen van de leeuwenkop, stukjes slingerband en een ingesloten geel bloempje of rozet. Drie andere fragmenten tonen een leeuwenkopachtig masker dat door de aanwezigheid van manen tot dit decortype mag gerekend worden. Zijn deze tegels, en die van DC 19 'Masker in slingerbanden' geproduceerd in majolica-atelier *De Goudbloem* in de Steenhouwersvest?

23 - Lion's head - Lion's head mask {6}
Two tile fragments with parts of a lion's head depicted on the reference tile were excavated at the Kaasstraat site. One recognizes the lion's mane, pieces of a pendulum band and an enclosed yellow flower or rosette. Three other fragments show a sort of lion's head mask that, because of the presence of manes, may be attributed to this type of decoration. Were these tiles, and those of DC 19 'Mask in pendulum bands' produced in the maiolica workshop *De Goudbloem* in the Steenhouwersvest?

Prod.: ca. 1560.
Lit.: Dumortier en Oost 1989, 207; Dumortier en Veeckman 1994, 189, 204; Oost 1997, 35; Oost en Veeckman 2002, 58-59; Dumortier 2002a, 181-182, cat. 30; Caignie 2016, 27-31.

Sites |3|
A050 - Kaasstraat [2]
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [3]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]

A050/M19-1
62x37x13

A050/M19-2
69x29x15

A117/7/T02
128x71x21

A117/7/T03
63x130x21

A117/7/T06
63x83x21

A234/1/T48
37x56x20,5

DC 24

24 - Dieren in een kwadraat {34}
Het vierkant op de punt of *kwadraat* is een veel voorkomende en zeer karakteriserende omlijsting voor figuratieve voorstellingen zoals dieren (zoogdieren, vogels, insecten, ...) en bloemen (cf. DC 25); menselijke voorstellingen en landschappen met huizen komen ook wel voor. Het kwadraat is meestal geel of bruin ingekleurd. Zijn hoeken dienen het midden van de tegelzijden te raken, maar vallen vaak buiten het tegelvlak. Als hoekornament wordt bijna steeds een ingesloten palmet toegepast, gespaard uit het blauw.

24 - Animals within a diamond frame {34}
The square at the tip or *diamond frame* is a common and very characteristic frame for figurative representations such as animals (mammals, birds, insects, etc.) and flowers (cf. DC 25); human representations and landscapes with houses also occur. The diamond frame is usually coloured yellow or brown. Its corners should touch the middle of the tile sides, but they often exceed the tile surface. As corner ornament, an enclosed palmette is almost always used, reserved from the blue.

Prod.: 1600-1625.
Lit.: Pluis 2013, A.04.02.02; Dumortier en Oost 1989, 208-210; Oost 1992, 104, 108; Oost 1997, 34; Oost en Veeckman 2002, 57; Caignie 2008, 14-15; Caignie 2018, 39.

Sites |17|
A008 - Kathedraal 1973 [3]
A062 - Drukkerijstraat [1]
A072 - Theaterplein [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [1]
A104 - Schoytestraat 1991 * [2]
A111 - Eiermarkt [1]
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [1]
A122 - Lange Nieuwstraat 1994 [1]
A125 - Frans Halsplein [1]
A180 - Lillo Kruitmagazijn]1]
A187 - Aalmoezenierstraat * [2]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [4/5]

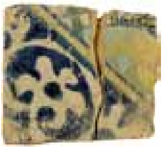

A008/M5 & M7
64x57x18

A008/M6
60x74x18,5

A008/M8
28x45x17

A062/LV/T1
65x70x16

A072/M2
130x73x16,5

A102/0/M65
129x96x19

A104/0/M19
78x130x12

A104/M274
82x37x12

A111/1/M8
82x70x18

A117/7/T8
81x34x18

A122/P1
54x45x18

A125/18/M1
34x25x16

A180/0/M1
60x74x18,5

A187/00/T3
69x74x17

A187/01/T2
96x100x18

A234/0/T20
36x43x13

A234/24/T2
76x63x19

A234/24/T4
45x47x18

A234/37/T2
72x97x15

DC 24

24 - Dieren in een kwadraat (vervolg)

24 - Animals within a diamond frame (continued)

Sites
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1/5]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [5]
A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift [4]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G55 - Steenhouwersvest 2002 * - gift [3]
A000/G60 - Vleminckveld - gift [1]

A234/68/T3
82x137x16

A000/G9/T1
91x125x19,5

A000/G9/T2
82x78x18

A000/G9/T3
69x65x13,5

A000/G9/T8
45x40x19

A000/G9/T4
65x131x18,5

A000/G11/M2
128x128x18

A000/G11/M3
128x127x17

A000/G11/M4
131x126x18,5

A000/G11/M2
130x122x17

A000/G36/M08
90x49x17

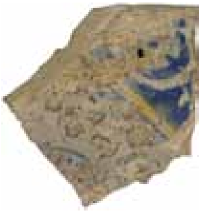

A000/G55/0/M4
77x80x18

A000/G55/0/M5
50x52x18

A000/G55/0/M7
41x42x18

A000/G60/T1
129x128x16

DC 25

25 - Bloempot in een kwadraat {90}
De bolvormige bloempot staat op een ronde voet. Twee bruine oren verbinden de buik met de ronde halsopening. Daaruit ontspruiten enkele stengels die symmetrisch aan weerszijden overhangen met een goudsbloem en een aardbeibloem. De centrale stengel draagt een achtbladige bloem met bloemblaadjes geplaatst in wiekvorm. Het hoekornament in spaartechniek bestaat uit twee halve palmetbladeren geplaatst op de tegelranden, typisch voor dit bloempotdecor.

25 - Flower vase within a diamond frame {90}
The spherical, footed flower vase has two brown handles that connect the belly with the round mouth. The overhanging stems of a couple of strawberry flowers and marigolds, are symmetrically arranged. A central stem bears an eight-petaled flower with petals arranged like the wicks of a mill. The corner ornament in reserve technique consists of two half palmette leaves placed on the tile's edges, which is typicalal for this flower vase design.

Prod.: 1600-1625.
Lit.: Pluis 2013, A.05.08.05; Catalogus Volkskundemuseum 1982/1983, 90-91, cat. 433; Dumortier en Oost 1989, 212-213; Dumortier en Veeckman 1994, 200-201; Caignie 2008, 15; Caignie 2015a, 10-17, 41.

Sites |11|
A135 - Oude Beurs [10]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A283 - Burchtgracht [1]

A135/35/M21
130x130x17

A135/35/M22
129x128x16

A135/35/M23
129x66x17

A135/35/M24
128x128x16

A135/35/M25
61x126x17

A135/35/M26
79x106x15

A135/35/M27
65x79x17

A135/35/M28
126x80x17,5

A135/35/M29
62x106x16

A135/35/M30
130x130x17

A234/1/T61
98x136x16

A283/LV/T1
52x94x16

DC 25

25 - Bloempot in een kwadraat (vervolg)

25 - Flower vase within a diamond frame (continued)

Sites
A306 - Grote Markt 1981 [6/61]
A315 - Paardenmarkt [1]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [2]
A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [3]

A306/3-1
134x133x16

A306/4-1
134x133x16

A306/5-1
134x133x16

A306/6-1
134x133x16

A306/7-1
134x133x16

A306/8-1
134x125x16

A315/V30/T1
132x131x20

A000/G9/T6
63x76x14,5

A000/G9/T9
48x50x13

A000/G11/M1
129x130x16,5

A000/G36/M12
132x132x20

A000/G36/M13
71x59x21,5

A000/G36/M15
43x29x14

DC 25

25 - Bloempot in een kwadraat (vervolg)

25 - Flower vase within a diamond frame (continued)

Sites
A000/G45 - Braderijstraat - gift [7]
A000/G55 - Steenhouwersvest 2002 * - gift [2]
A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift [1]

A000/G45/M15
132x114x17,5

A000/G45/M16
128x118x18

A000/G45/M17
130x116x17

A000/G45/M18
131x112x17

A000/G45/M19
137x116x16

A000/G45/M20
132x117x17,5

A000/G45/M21
132x115x17,5

A000/G55/0/M1
95x80x17

A000/G55/0/M6
39x43x17

A000/G63/T12
79x56x19

DC 26

26 - Bloempot in een vierpas {13}
De bloempot in een vierpasomlijsting vertoont grote gelijkenis met die in een kwadraat; een op een vlasbloem gelijkend bloempje en een zaaddoos zijn aan het decor toegevoegd; soms is de aardbeibloem weggelaten. Op basis van de afgebeelde vondsten kunnen toch drie verschillende voorstellingen onderscheiden worden. Daardoor worden ook drie verschillende hoekmotieven waargenomen: een vleugelbladmotief, een palmet met twee aanliggende halve palmetten, of twee halve palmetbladeren geplaatst op de tegelranden zoals bij DC 25.

26 - Flower vase in a quatrefoil {13}
The flower vase in a quatrefoil is very similar to the one in a diamond frame; a flower resembling a flax flower and a seed box have been added to the design; the strawberry flower can occasionally be missing. Based on the depicted finds, however, three different representations can be distinguished, allowing for three distinctive corner motifs: a butterfly motif, a palmette with two adjacent half palmettes, or two half palmette leaves placed on the tile edges as with DC 25.

Prod.: 1600-1625.
Lit.: Pluis 2013, B.06.00.01; Caignie 2008, 15-16; Caignie en Geyskens 2010, 19-21.

Sites |3|
A306 - Grote Markt 1981 [6]

A306/1/M1
132x133x16

A306/1/M2
135x136x14

A306/1/M3
136x137x15

A306/1/M4
134x135x14

A306/1/M5
135x135x15

A306/1/M6
137x136x15

DC 26

26 - Bloempot in een vierpas (vervolg)

26 - Flower vase in a quatrefoil (continued)

Sites
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [6]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]

A234/0/T21
135x135x16

A234/0/T22
135x66x14

A234/0/T23
59x113x14

A234/0/T24
65x81x15,5

A234/0/T26
135x135x15

biscuittegel geschilderd, maar niet een tweede maal gebakken
-
biscuit tile painted, but not fired a second time

A234/68/T4
82x57x14

A000/G36/M09
73x75x16

DC 27

27 - Tulp op een hartvorm {29}
Behalve dat dit decor niet in een omlijsting is geplaatst zoals vorige decors 24, 25 en 26, vertoont het er toch enige gelijkenis mee. Een grote tulp, in diverse uitvoeringen, ontspruit uit een hartvormig recipiënt. Enkel de aardbeibloem is behouden, aangevuld met groene en bruine bladornamenten. Een lelie met bruin of blauw en geel gekleurde voet siert de vier hoeken.

27 - Tulip on a heart-shape {29}
Except that this design is not, unlike previous designs 24, 25 and 26, placed in a frame, it does bear some resemblance to it. A large tulip, in various versions, emerges from a heart-shaped container. Only the strawberry flower is kept, complemented by green and brown leaf ornaments. A fleur-de-lis with a brown or blue and yellow base decorates the four corners.

Prod.: 1600-1625.
Lit.: Pluis 2013, A.05.05.04; Oost en Veeckman 2002, 67-68; Caignie en Geyskens 2010, 21-22.

Sites |5|
A079 - Nationalestraat [1]
A135 - Oude Beurs [3]
A149 - Koolkaai [11/12]

A079/PIII/T3
60x78x11

A135/35/M6
49x127x16

A135/35/M7
130x130x17

A135/35/M8
46x80x17

A149/0/T1
132x133x13

A149/0/T2
110x130x12

A149/0/T3
116x92x12

A149/0/T4
130x111x12

A149/0/T5
96x132x12

A149/0/T6
87x68x12

A149/0/T7
49x86x12,5

A149/0/T8
44x102x11

A149/0/T9
36x59x10

A149/0/T10
35x59x12

A149/0/T11
133x109x12,5

DC 27

27 - Tulp op een hartvorm (vervolg)

27 - Tulip on a heart-shape (continued)

Sites
A149 - Koolkaai [1/12]
A000/G60 - Vleminckveld - gift [1]
A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift [12]

A149/0/T12
135x112x12,5

A000/G60/T2
105x132x16,5

A000/G63/T1
105x77x15,5

A000/G63/T2
84x133x16,5

A000/G63/T3
79x51x17,5

A000/G63/T9
50x93x15

A000/G63/T10
133x134x17

A000/G63/T15
25x86x17,5

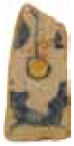

A000/G63/T16
25x54x15

A000/G63/T17-T82
127x68x16

A000/G63/T18
53x84x18,5

A000/G63/T19
52x53x17,5

A000/G63/T20-T81
127x107x16

A000/G63/T21
103x131x18

DC 28

28 - Palmettenrand I {1}
De vondst uit de Oude Beurs volgt in zekere mate het decoratieschema van de monochrome referentietegel. Eenvoudige palmetten in het bruin zijn in spiegelbeeld bevestigd aan een door agrafen vastgeklonken lijnkader. Deze lijnen worden als ranken met aangehechte groene en blauwe blaadjes verder doorgetrokken naar beide zijranden. De blauwe met wit afgeboorde zoom komt op veel Antwerpse tegeldecors voor.

28 - Palmette border I {1}
The find from the Oude Beurs follows to some extent the decoration scheme of the monochrome reference tile. Simple, brown coloured palmettes are attached in mirror image to a line frame, riveted by staples. These lines are extended as tendrils with green and blue leaves to both side edges. The blue and white edging is found on many Antwerp tile designs.

Prod.: 1580-1610.
Lit.: Pluis 2013, A.14.03.38; Caignie 2018, 42; Caignie et al. 2012, 253-254.

Sites |1|
A135 - Oude Beurs [1]

A135/35/M05
127x60x20

DC 29

29 - Palmettenrand II {15}
Twee geel gekleurde palmetten waaruit kleine blaadjes voortspruiten zijn symmetrischgewijs gevat in een cirkel. De parelrand is samengesteld uit telkens drie (uitzonderlijk vier) parels en een staafparel. Hetzelfde decor komt voor met de voor Antwerpen eveneens typische koordrand.

29 - Palmette border II {15}
Two yellow-coloured palmettes from which small leaves sprout are symmetrically arranged in a circle. The pearl border is composed of three (rarely four) pearls followed each time by an elongated pearl. The same design exists with a cord border, also typical for Antwerp.

Prod.: 1580-1610.
Lit.: Pluis 2013, A.14.03.47 en A.15.02.61; Dumortier en Veeckman 1994, 200-201, 217; Caignie et al. 2012, 252-253; Caignie 2015a, 4-9; Caignie 2012b, 89.

Sites |8|
A008 - Kathedraal 1973 [1]
A050 - Kaasstraat [1]
A114 - Hoogstraat [1]
A129 - Sint-Pauluskerk [1]
A283 - Burchtgracht [1]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [1]
A000/G45 - Braderijstraat - gift [7]
A000/G55 - Steenhouwersvest 2002 * - gift [2]

A008/M15
46x69x19

A050/M3
47x37x14

A114/1/M2
75x64x18

A129/M4
37x81x19

A283/LV/T2
49x36x14,5

A000/G9/T5
53x75x19,5

A000/G45/M1
130x105x16,5

A000/G45/M2
130x105x16,5

A000/G45/M3
132x106x19,5

A000/G45/M4
133x104x17,5

A000/G45/M5
131x105x17,5

A000/G45/M6
130x108x16,5

A000/G45/M7
48x107x19

A000/G55/0/M2
89x86x24

A000/G55/0/M3
50x130x23

DC 30

30 - Rozet in een vierpas met diamantkoppen {9}
Randtegel afgeboord met parelranden samengesteld uit telkens drie parels en een staafparel. De diamantkoppen komen pas tot uiting bij het samenleggen van meerdere tegels.

30 - Rosette in a quatrefoil with diamond heads {9}
Border tile with pearl borders, each composed of three pearls and an elongated pearl. The diamond heads become visible when several tiles are put together.

Prod.: 1580-1610.
Lit.: Pluis 2013, A.14.03.50 en A.15.02.60; Caignie en Geyskens 2010, 15-19; Caignie 2012a, 12-13; Caignie 2012b, 88, 111.

Sites |2|
A162 - Hopland [2]
A000/G52 - Vleeshuis omgeving [7]

A162/8/M81
80x70x90
oefening op het schilderen van een rozet
-
exercise on painting a rosette

A162/8/M82
49x67x15

A000/G52/M16
131x131x17,5

A000/G52/M17
109x97x19

A000/G52/M18
58x104x17,5

A000/G52/M19
77x61x18

A000/G52/M20
50x65x16,5

A000/G52/M21
66x39x16,5

A000/G52/M37
61x61x17

DC 31

31 - Moreske rand {2}
Twee vondsten volgen min of meer het vlechtbanddecor van de referentietegel uit de collectie MAS | Museum aan de Stroom. De witte stroken kruisen elkaar als vlechtwerk, beurtelings onder en boven elkaar, zoals gebruikelijk in de Islamitische ontwerptraditie. De opeenvolgende stroken van geel en blauw zijn vervangen door parelranden, ditmaal met vier kleine parels en een staafparel.

31 - Moresque border {2}
Two finds roughly replicate the braided band design of the reference tile from the MAS | Museum aan de Stroom collection. The white strips intersect like wickerwork, alternately under and above each other, as is customary in Islamic design tradition. The successive strips of yellow and blue have been replaced by pearl borders, this time with four small pearls and an elongated pearl.

Prod.: 1555-1560. Lit.: Dumortier 2002a, 181, cat. 29; Caignie 2015b, 61-67.

Sites |2|
A066 - Grote Markt 1984 [1]
A496 - Lange Nieuwstraat 2022 [1]

A066/M2
76x135x18

A496/WP2/A/M1
136x86x21,5

DC 32

32 - Herkenrode-type zeskanten en vierkanten {13}

Zeskante majolicategels uit Antwerpen kent men voornamelijk van de vloeren in het hoogkoor van de kerk van de Cisterciënzerabdij te Herkenrode, in de kapel van het kasteel van Anne de Montmorency te Fère-en-Tardenois (FR) en de Holdinga State te Anjum (NL). Ook in Antwerpen stad werden ze meermaals toegepast waar, zoals blijkt uit de archeologische vondsten, ook andere decoratieschema's zijn ontworpen. Naar Italiaans voorbeeld werden ze per vier met hun lange zijde geplaatst rondom een vierkante tegel waardoor ze een achthoekig tegelpatroon vormden.

32 - Herkenrode-type hexagons and squares {13}

Six-sided maiolica tiles from Antwerp are mainly known from the floor tilings in the high choir of the Cistercian Abbey church in Herkenrode (BE), in the chapel of the castle of Anne de Montmorency in Fère-en-Tardenois (FR) and the Holdinga State in Anjum (NL). They were also applied several times in Antwerp city where other decoration schemes were also designed, as shown by the archaeological finds. Following the Italian example, they were placed in groups of four with their long sides around a square tile, thus forming an octagonal tile pattern.

Prod.: 1532-1559.
Lit.: Korf 1976a; Korf 1976b; Geyskens 1980a; Geyskens 1980b; Oost 1998; Dumortier 2002a, 163-166, cat. 2, 3, 4; Caignie en Oost 2003, 12-15; Caignie 2006, 240-247; Caignie 2008, 26-27; Caignie en van den Eynde 2008; Caignie en Geyskens 2010, 11-14; Caignie 2018, 41.

Sites |11|
A008 - Kathedraal 1973 [1]
A066 - Grote Markt 1984 [2]
A067 - Gildekamerstraat [1]
A101 - Guldenberg [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [1]
A113 - Rubenshuis [1]
A129 - Sint-Pauluskerk [1]
A206 - Sint-Jorispoort [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A309 - Klapdorp [1]
A441 - Henri Van Heurckstraat [2]

A008/M16
128x85x19

A066/M1
173x91x24

A066/M4
90x84x24

A067/M1
57x42x19

A101/M1
109x85x22

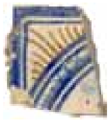

A102/0/T18
41x49x18

A113/M3
66x63x15

A129/M1
40x45x20

A206/LV/T1
85x84x17,5

A234/1/T63
65x88x17

A309/V25/M1
60x38x19

A441/M1
© ABO nv

A441/M2
© ABO nv

DC 33

33 - Tableautegels - voorstelling niet bepaald {24}
Voorstellingen op tegels met een ornamentaal of figuratief decor kunnen over het algemeen gemakkelijk gedetermineerd worden. Dit is niet steeds het geval voor fragmenten afkomstig uit een tegeltableau waarvan de voorstelling is gespreid over een onbekend aantal tegels. Deze worden hier gegroepeerd weergegeven omdat het getuigen zijn van het feit dat Antwerpen, naast de productie van individuele tegels gemaakt in serie of op bestelling, ook een belangrijke productie van majolicategeltableaus heeft gekend.

33 - Picture tiles - representation not determined {24}
Representations on tiles with an ornamental or figurative design are generally easy to determine. This is not always the case with fragments from a tile picture whose depiction is spread over an unknown number of tiles. They are shown here collectively because they bear witness to the fact that Antwerp, besides the production of individual tiles made in series or to order, also had an important production of maiolica tile pictures.

Prod.: 1520-1620.
Lit.: Caignie 2008, 17-18.

Sites |12|
A016 - Waterkeringsmuur [1]
A091 - Stadsparking [1]
A103 - Zwartzustersstraat [1]
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [1]
A162 - Hopland [1]
A197 - Sint-Augustinuskerk 2002 * [3]
A210 - Leien [1]
A363 - Melkmarkt [1]
A441 - Henri Van Heurckstraat [2]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [1]
A000/G47 - Doel - gift [10]

A016/Pl152/M1
130x83x16

A091/P31/M8 & M9
78x93x18,5

A103/0/M1
150x71x17,5

A117/7/T4
29x24x19 schaal 1:1

A162/8/M80
75x68x20

A197/0/M2
88x143x19,5

A197/0/M7
84x125x20

A197/GR7/M2
130x83x16

A210/60/M1
57x62x17

A363/V4/T5
80x138x18

A441/M3
© ABO nv

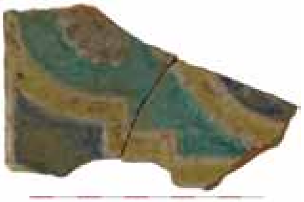

A441/M3
© ABO nv

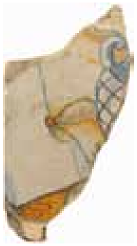

A000/G9/M1
52x99x15

A000/G36/M16
63x36x11

A000/G47/M1
48x89x18,8

A000/G47/M2
51x60x20

A000/G47/M9
29x23x18,5
schaal 1:2

A000/G47/M3
52x79x18,5

A000/G47/M4
42x70x19,5
schaal 1:2

A000/G47/M5
72x41x18
schaal 1:2

A000/G47/M6
50x54x17,5
schaal 1:2

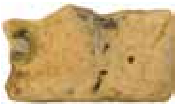

A000/G47/M7
46x26x18
schaal 1:2

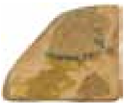

A000/G47/M8
32x28x18
schaal 1:2

A000/G47/M10
37x28x18
schaal 1:2

34 - Tableautegels - voorstelling bepaald {12}

34 - Picture tiles - representation determined {12}

Prod.: 1520-1620.
Lit.: Bungeneers en Oost 1990, 57; Dumortier en Oost 1992, 23-24; Oost 1997, 33; Caignie 2006, 232, 238; Nenk and Hughes 2018, 131-132.

DC 34

Sites |4|
A072 - Theaterplein [1]
A102 - Bisschoppelijk paleis [3]
A102 - Bisschoppelijk paleis [5]
A102 - Bisschoppelijk paleis [1]
A113 - Rubenshuis [1]
A129 - Sint-Pauluskerk [1]

A072/M3
92x100x18
-
Albrecht en Isabella kijkend naar een spektakel in het midden van een lauwerkrans?
-
Albrecht and Isabella looking at a spectacle in the centre of a laurel wreath?

A102/0/M1/5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5
144x142x20 142x126x20
142x144x21
-
Tableau van negen tegels met de voorstelling van een calvarie gevat in een lauwerkrans; renaissancevaas als hoekornament, schaal 1:5

Panel of nine tiles depicting a calvary set in a laurel wreath; Renaissance vase as corner ornament, scale 1:5

A113/M1
129x125x18
-
Een man wordt, geboeid met de handen op de rug, voor de rechter gebracht?
-
A man is brought before a judge, handcuffed with his hands behind his back?

A129/scip/LV
85x95x16,5
-
Detail uit
'de geschiedenis van Tobias',
'Raguël ontvangt Tobias'?
Caignie 2012a, 16
-
Detail from
'The history of Tobias',
'Raguël receives Tobias'?
Caignie 2012a, 16

A102/0/M59-M60-M61-M62-M63
ca. 432x432x21
-
Tableau van negen tegels met de voorstelling van het wapenschild van de abdij van Hemiksem - een reiger die zich van op de oever met een paling voedt - gevat in een lauwerkrans; renaissancevaas als hoekornament, schaal 1:5.

Panel of nine tiles depicting the coat of arms of the Abbey of Hemiksem - a heron feeding on an eel from the shore - set in a laurel wreath; Renaissance vase as corner ornament, scale 1:5

A102/0/M66
142x74x21,5,5
-
Wapenschild van Jacobus van der Meeren, abt van de abdij van Hemiksem van 1536 tot 1559
-
Coat of arms of Jacobus van der Meeren, abbot of Hemiksem Abbey from 1536 to 1559

DC 35

35 - Restant glazuur {10}
Een restant van glazuur op een tegel of een scherf waarvoor geen enkele aanknoping met een gekend decor gevonden kan worden, is niettemin het bewijs van een eens gave tegel.

35 - Glaze residue {10}
A remnant of glaze on a tile or a shard for which no connection with a known design can be found, is nevertheless proof of a once flawless tile.

Sites |9|
A129 - Sint-Pauluskerk [1]
A197 - Sint-Augustinuskerk 2002 * [1]
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [1]
A268 - Sleutelstraat [1]
A277 - Jezusstraat [1]
A286 - Sint-Vincentius [1]
A000/G9 - Stoofstraat - gift [1]
A000/G36 - Losse Vondsten - gift [2]
A000/G39 - Onbekend - gift [1]

A129/M5
70x60x14

A197/GR7/M1
82x57x21

A234/37/T5
70x60x14

A268/M32
64x14x21,5

A277/10/M23
56x43x12

A286/3/T2
10x10x- schaal 1:1

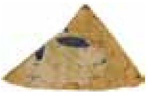

A000/G9/T7
70x60x14

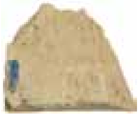

A000/G36/M14
54x45x17

A000/G36/M20

A000/G39/M1
54x36x14

DC 36

36 - Biscuittegels {412}
De aanwezigheid van biscuittegels op onderstaande vijf eerst-vernoemde sites is moeilijk te verklaren. Betreft het totaal glazuurverlies zoals bij een groot aantal tegels met DC 6 uit de Coppenolstraat (site A119)? Anderzijds bevestigen de biscuittegels uit de sites gemerkt * het feit dat op die plaatsen daadwerkelijk majolicategels geproduceerd werden.

36 - Biscuit tiles {412}
It is unclear why biscuit tiles are found in the first five locations listed below. Is it because they completely lost their glaze, as was the case for a large number of DC 6 tiles from the Coppenolstraat (site A119)? The biscuit tiles from the locations followed by a *, on the other hand, attest to the fact that maiolica tiles were indeed produced there.

Prod.: 1520-1620.
Lit.: Caignie 2008, 21-22.

Sites |11|
A197 - Sint-Augustinuskerk 2002 * [1]
A210 - Leien [2]
A277 - Jezusstraat [1]
A280 - Burcht [1]
A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift [1]
- - -
A255 - Museumplein [6/16]
- - -
A104 - Schoytestraat 1991 * [11/24]

A197/29/M1
83x66x18

A210/146/T1
87x61x14,5

A210/147/T1 rugzijde
115x77x16

A277/10/T3
80x84x31

A280/3/HP1
50x63x23

A000/G63/T11
56x64x15

A255/28/X86
58x53x16,5

A255/28/X87
60x56x18

A255/28/X88
49x55x16,5

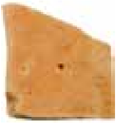

A255/28/X89
45x49x16,5

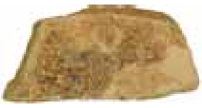

A255/28/X90
54x26x16

A255/28/X91
38x41x16

Schoytestraat 1991 *

A104/1/M276
132x90x14

A104/1/M283
32x39x11

A104/1/M286
99x88x12

A104/1/M288
40x31x14

A104/1/M289
25x24x12

A104/1/M291
55x36x19

A104/17/M116
84x116x15

A104/17/M119
68x61x13

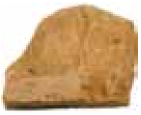

A104/17/M120 rug
54x43x13

A104/17/M201
130x92x12

A104/17/M202
105x65x13

DC 36

36 - **Biscuittegels** (vervolg)

36 - **Biscuit tiles** (continued)

Sites
A117 - Steenhouwersvest 1993 * [8/30]
A187 - Aalmoezenierstraat * [11/266]

Steenhouwersvest 1993 *

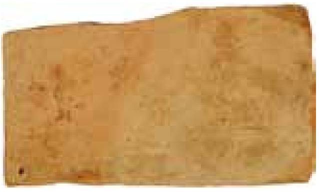

A117/0/T2
125x72x15

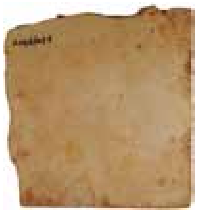

A117/6/M21
56x43x12

A117/7/T10 rug
129x125x16,5

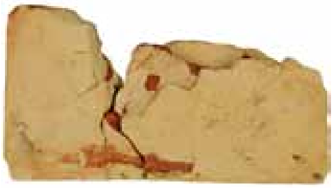

A117/7/T11
131x71x17,5

A117/7/T18
134x72x16

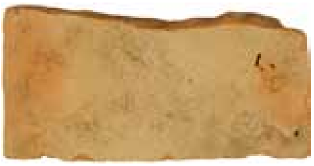

A117/7/T19
123x81x17

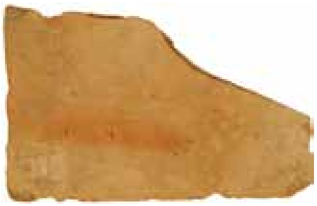

A117/7/T20
124x80x16

A117/8/T1 rug
61x56x17,5

Aalmoezenierstraat *

A187/00/HP14
131x130x17

A187/01/HP004
129x127x17,5

A187/01/HP012
79x71x17,5

A187/01/HP021
78x47x16

A187/01/HP112
62x100x19

A187/01/HP113 rug
61x100x19
-
Oefening op het schilderen van een mannenbuste
-
Exercise on painting a male bust

A187/24/HP03
87x64x18

A187/24/HP18
84x48x17

A187/24/HP10
129x128x17,5
Oefening op het schilderen van een vrouwenbuste (?)
-
Exercise on painting a female bust (?)

A187/51/HP04
134x135x20

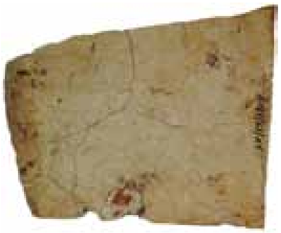

A187/61/HP1
113x93x18

DC 36

36 - Biscuittegels (vervolg)

36 - Biscuit tiles (continued)

Sites
A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 * [16/69]
A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift [1]

Sint-Augustinuskerk 2004 *

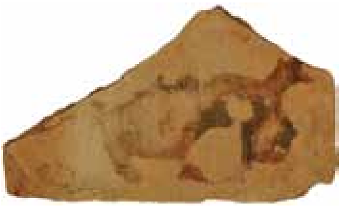

A234/0/T36
134x79x15

A234/0/T38
115x50x16

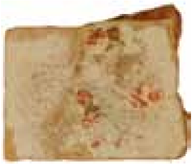

A234/0/T44
75x63x16

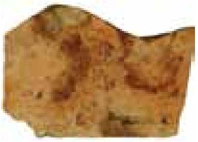

A234/0/T47
77x54x14

A234/1/T67
24x20x18 schaal 1:1

A234/24/T6 rug
135x93x15

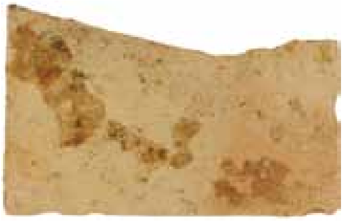

A234/24/T8
135x85x15

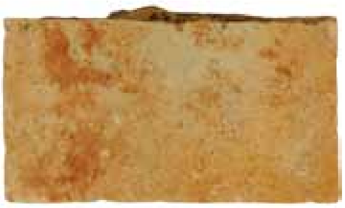

A234/24/T9
136x80x16,5

A234/24/T10 rug
134x96x16,5

A234/24/T12
135x103x14

A234/24/T12 rug
135x103x14

A234/24/T41
49x43x17 schaal 1:2

A234/24/T13
85x62x15

A234/24/T14 & T41
88x112x14

A234/24/T15
83x61x17

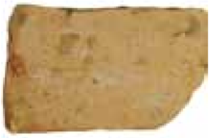

A234/24/T16
82x52x15

A000/G11/M8
129x128x16

DC 37

37 - Kleinformaattegels {25}
Majolicategels met formaat ca. 9 x 9 cm werden tot nu toe nog niet aangetroffen bij in situ betegelingen. Meerdere exemplaren kwamen wel tevoorschijn in het restant van het majolica-atelier *De Blompot* in de Aalmoezenierstraat, eigendom van majolicabakker Hans Boudewyns.
De tegels zijn monochroom geglazuurd in wit of blauw.

37 - Small format tiles {25}
Up till now, no maiolica tiles with a size of approx. 9 x 9 cm have been found in in situ tiling. Several copies did, however, turn up in the remains of Hans Boudewyns' maiolica workshop *De Blompot* in the Aalmoezenierstraat.
The tiles are glazed monochrome in white or blue.

Prod.: 1595-1616.
Lit.: Caignie et al. 2012, 265-266; Dumortier 2002a, 45, 231-232.

Sites |1|
A187 - Aalmoezenierstraat * [25]

A187/00/T4
71x73x17,5

A187/01/T4
88x88x16,5

A187/01/T5
89x61x17

A187/01/T6
31x37x17

A187/01/T7
48x18x18

A187/01/T8
33x50x15

A187/01/T9
30x26x17

A187/07/T1
53x35x16,5

A187/10/T1
65x40x18,5

A187/24/T2
92x63x20,5

A187/24/T3
90x58x19

A187/24/T4
30x22x18,5

A187/24/T5
36x25x15,5

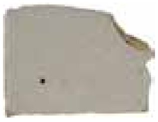
A187/24/T6
60x45x19

A187/24/T7
60x37x16

A187/24/T8
42x22x18,5

A187/24/T13
91x61x20

A187/24/T14
56x47x19

A187/24/T15
34x39x17

A187/24/T20
36x23x19

A187/24/T21
33x27x17

A187/24/T9-T10-T11-T12

A187/24/T16-T17-T18

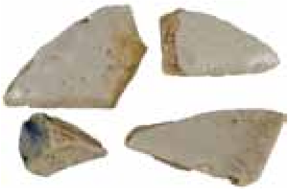
A187/24/T19

A187/24/T22

DC 38
A008/M21

38 - Kacheltegels {8}
Dat in Antwerpen ook kacheloventegels geproduceerd werden, is niet enkel gekend uit archivalische bronnen.* Ook archeologische vondsten aangetroffen in de stad zijn hiervoor een bewijs.
* Henric Van Grevenbroeck wordt reeds in 1549 vernoemd als fabrikant van kachels (*kakelbacker*). In 1545 had hij het huis *Dmoelenyser* in de Kammenstraat gekocht dat de zetel werd van de productie van kachels en majolica.

38 - Stove tiles {8}
Both well documented archival sources* and archaeological finds in the city prove that stove tiles were also produced in Antwerp.
* Henric Van Grevenbroeck is mentioned as early as 1549 as a manufacturer of stoves (*kakelbacker*). In 1545, he bought the house *Dmoelenyser* in the Kammenstraat, which became the seat of the production of stoves and maiolica.

Lit.: Dumortier 2002a, 34-36, 248; Caignie en Geyskens 2010, 25.

Sites |2|
A008 - Kathedraal 1973 [7]
A240 - Vleminckveld [1]

A008/M14
75x54x17

A008/M17
69x76x25

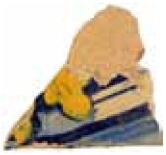

A008/M18
64x65x24,5

A008/M19
80x53x24

A008/M20
62x88x28

A008/M21
87x115x15

A008/M22
51x60x12

A240/3/M35
88x92x18

Referentietegel niet van toepassing Reference tile not applicable

DC 39

39 - Ovenvloersteen {86}
Dit zijn platen in hard gebakken klei die gebruikt worden om in de oven de tegels en het schotelgoed te stapelen. Ze vertonen sporen van afgedropen glazuur en aanbaksels.

Lit.: niet eerder gepubliceerd / previously unpublished.

39 - Kiln floor stone {86}
These are slabs of hard-baked clay that are used to stack tiles and dishes in the kiln. They show traces of dripping glaze and stuck pieces of shard.

Sites |2|
A125 - Frans Halsplein [4/80]
A187 - Aalmoezenierstraat * [6]

A125/18/T8
97x91x29

A125/18/T13
118x93x31

A125/18/T46
72x65x20

A125/18/T56
87x60x20

A187/01/HP41
180x110x33

A187/01/HP89
91x57x29

A187/02/HP4
39x46x28

A187/04/HP5
79x59x28

A187/24/HP23
87x63x27

A187/24/HP24
52x43x28

Overzichtstabel

BEHANDELDE SITES en DECORS PER SITE

* *

Overview table

SITES COVERED and DESIGNS PER SITE

sitenummer - sitenaam beschrijving		site number - site name description		
decorcode design code	**benaming** name		**# vondsten** # of finds	**pagina** page
A008 - Kathedraal 1973 Bij archeologisch toezicht op opgravingen in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal werden onder de fundering de massale resten van een verstoord kerkhof gevonden, vermengd met puin en stukken grafstenen. Uit de puinlaag kwamen aardewerkscherven en tegelfragmenten in Antwerpse majolica te voorschijn. Verslag van 5 november 1973. (Geyskens 1980a; Geyskens 1980b; Geyskens 1982, 82, cat. 379)		**A008 - Kathedraal 1973** During the archaeological supervision of excavations at Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, the numerous remains of a disturbed graveyard, together with rubble and fragments of gravestones, were found under the foundation. From the rubble layer, pieces of pottery and fragments of Antwerp maiolica tiles were found. Report of November 5, 1973. (Geyskens 1980a; Geyskens 1980b; Geyskens 1982, 82, cat. 379)		
8	Ster en kruis		8	43
10	Stertulp		1	46
24	Dieren in een kwadraat		3	66
29	Palmettenrand II		1	76
32	Herkenrode-type zeskanten en vierkanten		1	79
38	Kacheltegels		7	87
		Totaal	**21**	
A012 - Handschoenmarkt Handschoenmarkt, Papenstraatje en omliggende straatjes, 1978. (Oost 1981a; Oost 1981b)		**A012 - Handschoenmarkt** Handschoenmarkt, Papenstraatje and surrounding streets, 1978. (Oost 1981a; Oost 1981b)		
10	Stertulp		1	46
20	Palmettenkruis in een gebogen kwadraat		1	62
		Totaal	**2**	
A016 - Waterkeringsmuur Scheldekaaien, werkput I, 1978.		**A016 - Waterkeringsmuur** Scheldekaaien, working pit I, 1978.		
33	Tableautegels - voorstelling niet bepaald		1	80
		Totaal	**1**	
A017 - Afdak 21 Ernest Van Dijckkaai, afdak 21. 1977-1987. In een sleuf haaks op de Schelde werden resten van huizen, gelegen aan weerszijden van een kasseistraatje (het Zand), vrijgelegd. Huizen en straatje zijn aangelegd op een ongeveer 6 m dikke puinlaag. (Oost 1980; Oost 1981a)		**A017 - Afdak 21** Ernest Van Dijckkaai, shelter 21. 1977-1987. In a trench perpendicular to the river Scheldt, remains of houses, located on both sides of a cobbled street (het Zand), were uncovered. Houses and street were both built on an approximately 6 m thick layer of rubble. (Oost 1980; Oost 1981a)		
10	Stertulp		4	46
11	Granaatappel met leliehoeken		1	49
		Totaal	**5**	
A050 - Kaasstraat Kaasstraat 13. 1981. Restauratieproject van de huizen Kaasstraat 7 tot 13 waar het Etnografisch Museum een nieuw onderkomen zal vinden. Onderzoek van afvalput 2. (Geyskens 1983)		**A050 - Kaasstraat** Kaasstraat 13. 1981. Restoration project of the houses Kaasstraat 7 to 13, where the Ethnographic Museum will find a new home. Investigation of waste pit 2. (Geyskens 1983)		
5	Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas		1	38
10	Stertulp		1	46
23	Leeuwenkop - Leeuwenkopmasker		2	65
29	Palmettenrand II		1	76
		Totaal	**5**	

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="3">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th colspan="2">benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A053 - Leopoldstraat
Leopoldstraat, Sint-Elisabethgasthuis. 1981-1982. Opgraving van een gracht van 14 m breed en 1,2 m diep gelegen onder zaal 4, en een afvalkuil onder de ‘Koningszaal der Mannen’, waar het merendeel van de archeologische vondsten aangetroffen werd.
(Oost 1988)</td><td colspan="3">A053 - Leopoldstraat
Leopoldstraat, Sint-Elisabethgasthuis. 1981-1982. Excavation of a moat, 14 m wide and 1,2 m deep, located under room 4, and a waste pit under the ‘King’s room of the Men’, where most of the archaeological finds were found.
(Oost 1988)</td></tr>
<tr><td>5</td><td colspan="2">Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas</td><td>1</td><td>38</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A062 - Drukkerijstraat
Drukkerijstraat 24-26 / Nationalestraat, 1983-1984, ‘Megagebouw’. Tegelfragment aangetroffen op 16/01/1984 bij een funderingskolom op max. 70 cm diepte onder uitgravingspeil in verstoorde grond.</td><td colspan="3">A062 - Drukkerijstraat
Drukkerijstraat 24-26 / Nationalestraat, 1983-1984, ‘Mega building’. Tile fragment found on 16.01.1984 near a foundation column, at max. 70 cm depth below excavation level, in disturbed soil.</td></tr>
<tr><td>24</td><td colspan="2">Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>66</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A066 - Grote Markt 1984
Grote Markt, tegenover huis nr. 16 (en de verdwenen Manstraat), rioleringswerken. Februari 1984.
Zes tegelfragmenten ontdekt in met puin opgevulde kelders die behoorden tot een huizenblok dat in 1713 werd afgebroken om de Grote Markt aan de zuidkant te verruimen.
(Oost 1985).</td><td colspan="3">A066 - Grote Markt 1984
Grote Markt, opposite house no. 16 (and the no longer existing Manstraat), sewerage works. February 1984.
Six tile fragments discovered in rubble-filled cellars belonging to a housing block that was demolished in 1713 to enlarge the Grote Markt on its southern side.
(Oost 1985).</td></tr>
<tr><td>5</td><td colspan="2">Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas</td><td>2</td><td>38</td></tr>
<tr><td>16</td><td colspan="2">Kruis, achtpuntster</td><td>1</td><td>55</td></tr>
<tr><td>31</td><td colspan="2">Moreske rand</td><td>1</td><td>78</td></tr>
<tr><td>32</td><td colspan="2">Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>2</td><td>79</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>6</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A067 - Gildekamerstraat
Gildekamerstraat 1-6, rioleringswerken. 1984.</td><td colspan="3">A067 - Gildekamerstraat
Gildekamerstraat 1-6, sewerage works. 1984.</td></tr>
<tr><td>32</td><td colspan="2">Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>1</td><td>79</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A072 - Theaterplein
Koninklijke Nederlandse Schouwburg. 1985. Tegel A072/M3 is een fragment van een negendelig (?) tegeltableau met mogelijk de afbeelding van Maximiliaan Van Oostenrijk en Maria van Bourgondië.</td><td colspan="3">A072 - Theaterplein
Koninklijke Nederlandse Schouwburg. 1985. Tile A072/M3 is a fragment of a nine-piece (?) tile picture, possibly depicting Maximilian of Austria and Mary of Burgundy.</td></tr>
<tr><td>24</td><td colspan="2">Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>66</td></tr>
<tr><td>34</td><td colspan="2">Tableautegels - voorstelling bepaald</td><td>1</td><td>81</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A079 - Nationalestraat
Nationalestraat 130b-132. 1986. Bij een werfcontrole op 3 juni 1986 in de Nationalestraat 130b-132 werden verkleuringen in de bodem vastgesteld die sporen van een aantal afvalkuilen en -putten bleken te zijn. In put III werd een groot aantal aardewerkscherven aangetroffen. Ruim de helft ervan betrof aardewerk met tinglazuur, faience en majolica.
(Bungeneers 1988)</td><td colspan="3">A079 - Nationalestraat
Nationalestraat 130b-132. 1986. On June 3rd, 1986, discolorations in the soil were discovered during a site inspection at Nationalestraat 130b-132. They turned out to be traces of a number of waste pits. In pit III, a significant amount of pottery shards were found. More than half of them were tin-glazed earthenware, faience and maiolica.
(Bungeneers 1988)</td></tr>
<tr><td>27</td><td colspan="2">Tulp op een hartvorm</td><td>1</td><td>73</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A089 - Breydelstraat
Toevalsvondst. 1984. Tegelfragment gevonden bij rioleringswerken door een toezichter van de stad.</td><td colspan="3">A089 - Breydelstraat
Accidental find. 1984. Tile fragment found during sewage works by a supervisor of the city.</td></tr>
<tr><td>13</td><td colspan="2">Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten</td><td>1</td><td>52</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A091 - Stadsparking
Tegels afkomstig van een met puin gevulde kelder van een huis gelegen aan de zuidzijde van de Kuipersstraat; aangetroffen in 1975 bij de aanleg van de parking ‘Grote Markt’ (ook ‘Stadsparking’ genoemd) aan de Ernest Van Dijckkaai 3.
(Oost 1976; Oost 1978; Oost 1985)</td><td colspan="2">A091 - Stadsparking
Tiles from a rubble-filled cellar of a house located on the south side of the Kuipersstraat; excavated in 1975 during the construction of parking lot ‘Grote Markt’ (also called ‘Stadsparking’) at Ernest Van Dijckkaai 3.

(Oost 1976; Oost 1978; Oost 1985)</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis II</td><td>1</td><td>35</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>1</td><td>43</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>1</td><td>46</td></tr>
<tr><td>19</td><td>Masker in slingerbanden</td><td>10</td><td>61</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>1</td><td>80</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>14</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A092 - Oosterweel
Oosterweelsteenweg z.n., Sint-Jan-de-Doperkerk. 1985. In januari 1985 werd gestart met het uitvoeren van een oudheidkundig onderzoek in en rondom de St.-Jan-de-Doperkerk. Deze studie had tot doel een inzicht te krijgen in de ontwikkelingsgeschiedenis van de kerk en het bepalen van de oudste fase van de kerk die belangrijk werd geacht voor de datering van Oosterweel. Ook op de plaats van het vroeger dorp Oosterweel werd prospectie uitgevoerd, waarbij talrijke scherven aan het licht kwamen.
(De Mets 1986; De Mets en Pottier 1987; Van Cant 2013)</td><td colspan="2">A092 - Oosterweel
Oosterweelsteenweg s.n., Sint-Jan-de-Doperkerk. 1985.
An archaeological investigation was launched in and around St.-Jan-de-Doperkerk in January 1985. The study’s objective was to obtain insight into the church’s development history and identify its earliest stage, which was estimated to be crucial for dating Oosterweel. Additional prospection was carried out at the site of the former village of Oosterweel, revealing numerous shards.

(De Mets 1986; De Mets en Pottier 1987; Van Cant 2013)</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>1</td><td>43</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A101 - Guldenberg
In 1987 werd aan de Jordaenskaai een groot nieuwbouwproject gestart dat in drie fasen zou worden uitgevoerd. In de bouwput van fase I, gelegen tussen de Jordaenskaai, Guldenberg, Gorterstraat en Saucierstraat, werden vier afvalputten gelokaliseerd en onderzocht; de rijkste was afvalput 1. De 12% majolica uit deze context bestaat bijna uitsluitend uit borden. Hierbij bevond zich slechts één enkele majolicategel. Het decor van deze zeskanttegel is tot op heden onbekend.
(Geyskens 1989; Veeckman 1991a, 115-117; Derycke 1992; Veeckman 1992a; Schaaf 1991; Schaaf 1992; Oost 1998, 114, 115, 117, 120 noot 16)</td><td colspan="2">A101 - Guldenberg
At Jordaenskaai, a significant new construction project that would be completed in three phases was initiated in 1987. In the building pit of phase I, situated between Jordaenskaai, Guldenberg, Gorterstraat and Saucierstraat, four waste pits were located and examined; the richest finds were made at pit 1. The 12% maiolica finds from this pit consists almost exclusively of plates and one single maiolica tile. The decoration of this hexagonal tile is to date unknown.
(Geyskens 1989; Veeckman 1991a, 115-117; Derycke 1992; Veeckman 1992a; Schaaf 1991; Schaaf 1992; Oost 1998, 114, 115, 117, 120 noot 16)</td></tr>
<tr><td>32</td><td>Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>1</td><td>79</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A102 - Bisschoppelijk paleis
Schoenmarkt 2. 1990. Bij een archeologisch onderzoek in het bisschoppelijk paleis - tot 1559 een refugiehuis van de abdij van Hemiksem - vonden de archeologen in een puinlaag onder de zuidvleugel van het gebouw een zestigtal majolicategels en dito fragmenten uit de eerste helft van de 16de eeuw. Het betrof grotendeels tegels met ‘Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken’ (DC 17) die binnen de Antwerpse tegelproductie een bijzonder geheel vormen. Negen tegels zijn het restant van vermoedelijk drie tableaus (DC 34) die gelinkt kunnen worden aan de abdij van Hemiksem en Jacobus van der Meeren, abt van 1536 tot 1559, wat meteen een datum ante quem geeft voor de productieperiode.
(Bungeneers en Oost 1990; Bungeneers 1992; Dumortier en Oost 1992, Caignie 2006, 232)</td><td colspan="2">A102 - Bisschoppelijk paleis
Schoenmarkt 2. 1990. During an archaeological investigation at Bisschoppelijk paleis - until 1559 a House of refuge of the abbey of Hemiksem - archaeologists found some sixty maiolica tiles and ditto fragments dating from the first half of the 16th century in a rubble layer under the south wing of the building. Most of them were tiles with ‘Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners’ (DC 17), which form a special ensemble within the Antwerp tile production. Nine tiles are the remains of probably three tile pictures (DC 34) that can be linked to the abbey of Hemiksem and Jacobus van der Meeren, abbot from 1536 to 1559; this automatically establishes an ante quem date for the tiles’ production.
(Bungeneers en Oost 1990; Bungeneers 1992; Dumortier en Oost 1992, Caignie 2006, 232)</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Granaatappel met leliehoeken</td><td>5</td><td>49</td></tr>
<tr><td>12</td><td>Druiventros met leliehoeken</td><td>15</td><td>50</td></tr>
<tr><td>13</td><td>Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten</td><td>1</td><td>52</td></tr>
<tr><td>16</td><td>Kruis, achtpuntster</td><td>1</td><td>55</td></tr>
<tr><td>17</td><td>Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken</td><td>51</td><td>56 - 59</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>66</td></tr>
</table>

sitenummer - sitenaam beschrijving	site number - site name description

decorcode design code	benaming name	# vondsten # of finds	pagina page
32	Herkenrode-type zeskanten en vierkanten	1	79
34	Tableautegels - voorstelling bepaald	9	81
	Totaal	**84**	

A103 - Zwartzustersstraat

Zwartzustersstraat 10-12. 1990. Hier werden zes panden afgebroken voor het woningbouwproject *de witte Engel*, genoemd naar het pand dat er voorheen op de nummers 10 en 12 gelegen was. Dit pand was een van de weinige Antwerpse stadshuizen waarvan de houten gevel aan de binnenzijde tot in de 20ste eeuw bewaard bleef. In 1970 werd het door de stad afgestaan aan het Openluchtmuseum Bokrijk. In de bouwput werden een zevental afvalputten gedocumenteerd. Twee ervan hadden een tamelijk rijke en zeer interessante inhoud: afvalput 1 met dagdagelijks gebruiksaardewerk en verschillende voorbeelden van luxewaar zoals majolica; afvalput 17 met een rijke oogst aan glas. De majolicategels zijn dus afkomstig uit afvalput 1.
(Veeckman 1990; Veeckman et al. 1992)

A103 - Zwartzustersstraat

Zwartzustersstraat 10-12. 1990. Six buildings were demolished for the housing project *De witte Engel* (The White Angel), named after the building that formerly stood on numbers 10 and 12. It was one of the rare town houses in Antwerp whose interior wooden façade was kept into the 20th century. It was donated by the city to the Open-Air Museum Bokrijk In 1970. Seven waste pits were documented in the construction pit; two of them had fairly abundant, highly interesting contents: waste pit 1, everyday pottery as well as luxury items such as maiolica, waste pit 17, a significant amount of glass items. In other words, the maiolica tiles emerged from waste pit 1.

(Veeckman 1990; Veeckman et al. 1992)

decorcode	benaming	# vondsten	pagina
10	Stertulp	2	46
33	Tableautegels - voorstelling niet bepaald	1	80
	Totaal	**3**	

A104 - Schoytestraat 1991 *

Schoytestraat 17-31. 1991. In een bouwput voor de bouw van het rust- en verzorgingstehuis *De Gulden Lelie* aan de noordzijde van de Schoytestraat, tussen de Nationalestraat en de Bogaardenstraat, werden scherven majolica, halfproducten, proenen en kleirolletjes aangetroffen, vondsten die getuigen van de aanwezigheid van één of meerdere pottenbakkersateliers op deze plaats. Aan de zuidzijde van deze straat bezat Henric van Grevenbroeck in 1549 twee huizen waarop twee steegjes met elk zes huisjes uitkwamen, genaamd *Grote geleiersbakkersgang* en *Kleine geleiersbakkersgang* die wijzen op een majolicaproductie op deze plaats. Volgens een inventaris van auteur T. Oost (1992, 108) werden de tegelfragmenten aangetroffen in kelder 1 en in afvalput 17, waarvan het overgrote deel uit biscuittegels bestaat. Op beide plaatsen samen werd een honderdtal kleirolletjes verzameld, zowel in wit- als roodbakkende klei.
(Veeckman 1991a; Dumortier 1992; Oost 1992; Oost en Veeckman 2002, 59-60; Veeckman et al. 1994; Dumortier 2002a, 248)

A104 - Schoytestraat 1991 *

Schoytestraat 17-31. 1991. Shards of maiolica, half-products, stilts, and clay rolls were found in a construction pit for the building of the retirement and nursing home *De Gulden Lelie*, situated on the north side of the Schoytestraat, between the Nationalestraat and the Bogaardenstraat. These finds testify to the presence of one or more pottery workshops at this place. In 1549, Henric van Grevenbroeck owned two houses on the south side of this street, on which two alleys with six houses each, opened. They were called *Grote geleiersbakkersgang* and *Kleine geleiersbakkersgang*, which points to the presence of a maiolica production. According to an inventory by author T. Oost (1992, 108), the tile fragments were found in cellar 1 and in waste pit 17, most of them biscuit tiles. Both sites combined generated about a hundred clay rolls in both white and red firing clay.

(Veeckman 1991a; Dumortier 1992; Oost 1992; Oost en Veeckman 2002, 59-60; Veeckman et al. 1994; Dumortier 2002a, 248)

decorcode	benaming	# vondsten	pagina
8	Ster en kruis	2	43
12	Druiventros met leliehoeken	3	50
24	Dieren in een kwadraat	2	66
36	Biscuittegels	24	83
	Totaal	**31**	

A110 - Bataviastraat

Amsterdamstraat / Bataviastraat. 1991. De oprichting van de ‘Batavia-building’ op het terrein tussen Amsterdamstraat, Bataviastraat en Nassaustraat bracht in november 1991 monumentaal muurwerk aan het licht, resten van de Spaanse omwalling. Omwille van de destructieve bodemingrepen werd kortstondig noodonderzoek uitgevoerd.
(Veeckman 1992c; Bellens 2004a; Bellens 2004b; Bellens 2004c)

A110 - Bataviastraat

Amsterdamstraat / Bataviastraat. 1991. In November 1991, the construction of the ‘Batavia building’ on the ground between Amsterdamstraat, Bataviastraat and Nassaustraat, exposed massive wall work, remnants of the Spanish ramparts. Because of the destructive soil interventions, a brief rescue excavation was carried out.
(Veeckman 1992c; Bellens 2004a; Bellens 2004b; Bellens 2004c)

decorcode	benaming	# vondsten	pagina
20	Palmettenkruis in een gebogen kwadraat	1	62
	Totaal	**1**	

<table>
<tr><td colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</td><td colspan="2">site number - site name
description</td></tr>
<tr><td>decorcode
design code</td><td>benaming
name</td><td># vondsten
# of finds</td><td>pagina
page</td></tr>
<tr><td colspan="2">A111 - Eiermarkt
Eiermarkt 13-17, den Grooten Biecorff en den Cleynen Biecorff. 1992. Tijdens de restauratie van deze panden kwamen archeologische sporen aan het licht. Bij het graven van een proefput kwamen de resten van een afvalput te voorschijn. Onder de puinlaag stootten de archeologen op een zeer rijke vondstenlaag met scherven van voornamelijk glas, maar ook van aardewerk. De onderzochte afvalput bevond zich in de achtervleugel van den Biecorff, een pand dat reeds in 1559 voorkomt in de schepenregisters. De dierentegel A111/1/M8, 1/4de tegel groot, werd aangetroffen samen met enkele fragmenten van majolicaborden en albarelli.
(Veeckman 1993)</td><td colspan="2">A111 - Eiermarkt
Eiermarkt 13-17, den Grooten Biecorff and den Cleynen Biecorff. 1992. The restoration of these houses revealed archaeological traces. The remains of a waste pit emerged while digging a test pit. Under the rubble layer, the archaeologists detected a very rich layer of finds, with shards of mainly glass, but also earthenware. The waste pit was located in the rear wing of den Biecorff, a house that was already recorded in the aldermen's registers of 1559. Inventory number A111/1/M8 with an animal representation, 1/4th tile in size, was found together with some fragments of maiolica plates and albarelli.
(Veeckman 1993)</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>66</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A113 - Rubenshuis
Wapper 9-11. Tegelfragmenten gevonden bij restauratiewerkzaamheden tijdens WO II. In 1991 werden ze overgedragen aan de dienst archeologie van de stad Antwerpen.
(Oost 1984)</td><td colspan="2">A113 - Rubenshuis
Wapper 9-11. Tile fragments found during WW II restoration work. In 1991, they were transferred to the archaeological department of the city of Antwerp.
(Oost 1984)</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas</td><td>1</td><td>38</td></tr>
<tr><td>16</td><td>Kruis, achtpuntster</td><td>1</td><td>55</td></tr>
<tr><td>32</td><td>Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>1</td><td>79</td></tr>
<tr><td>34</td><td>Tableautegels - voorstelling bepaald</td><td>1</td><td>81</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>4</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A114 - Hoogstraat
Hoogstraat 27-31. 1990. In 1989 werden in de Hoogstraat de panden 27 tot 31 gesloopt om plaats te maken voor een nieuwbouwproject. Onder de kelder van pand 31 werd een waterput opgegraven die stratigrafisch werd onderzocht. Bijna al de majolicavondsten werden verzameld uit laag 'd': in totaal 22 stuks waaronder borden, kommetjes, albarelli en twee tegels.
(Veeckman et al. 1996)</td><td colspan="2">A114 - Hoogstraat
Hoogstraat 27-31. 1990. In the year 1989, the houses no's 27, 29 and 31 in the Hoogstraat were demolished to make way for a new building project. Under the cellar of no 31, a well was excavated and stratigraphically examined. Almost all the maiolica remains were collected from layer 'd', totaling 22 items including plates, bowls, albarelli and two tiles.
(Veeckman et al. 1996)</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>1</td><td>43</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Palmettenrand II</td><td>1</td><td>76</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A117 - Steenhouwersvest 1993 *
Noodonderzoek uitgevoerd op een bouwterrein (huisnummers 29 t/m 41) dat aansluit op de hoek met het Vrijdagmarktstraatje. In de kelders van de panden De Goudbloem en De Rosenhoet werden de resten van een oven aangetroffen; de ovenmuren hadden diktes van respectievelijk 38 en 54 cm en bereikten een hoogte van 25 cm. Belangrijke brandsporen en aankorsting van glazuur wijzen op een majolica-oven. Ongeveer 1.200 scherven van halfproducten en meer dan 200 fragmenten van afgewerkte majolicaproducten werden verzameld. Kleirolletjes die gebruikt werden om tegels in de oven vast te klemmen opdat ze elkaar niet zouden raken en beschadigen, zijn het bewijs van een tegelproductie. De productie van het atelier moet van korte duur gewest zijn, 1556 - 1561/62. Het moet gesitueerd worden in de samenwerking tussen het atelier Den Salm in de Kammenstraat en de zonen van Guido Andries die in de buurt ovens bouwden om tijdelijke ondercapaciteit in het atelier Den Salm op te vangen.
(Dumortier en Veeckman 1994, 170; Dumortier 2002a, 39, 229; Caignie 2015a, 36-39)</td><td colspan="2">A117 - Steenhouwersvest 1993 *
A rescue excavation was carried out on a building site (house numbers 29 to 41) adjacent to the corner with Vrijdagmarktstraatje. In the cellars of the De Goudbloem and De Rosenhoet buildings, the remains of a kiln were found. The walls of the kiln were 25 cm high and measured 38 and 54 cm thick, respectively. Significant burn marks and traces of glaze crusting pointed to a maiolica kiln. About 1,200 shards of semi-finished products and more than 200 fragments of finished maiolica products were collected. Evidence of tile production included clay rolls used to clamp tiles in the kiln and prevent them from touching and damaging each other. The workshop's production must have been short-lived (1556-1561/62). This has to be considered in the context of the cooperation between the Den Salm workshop in the Kammenstraat and the sons of Guido Andries, who built kilns in the neighborhood to make up for the Den Salm company's temporary capacity shortage.

(Dumortier en Veeckman 1994, 170; Dumortier 2002a, 39, 229; Caignie 2015a, 36-39)</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>1</td><td>43</td></tr>
<tr><td>18</td><td>Palmetbladeren in een sgraffito cirkelband</td><td>1</td><td>60</td></tr>
<tr><td>23</td><td>Leeuwenkop - Leeuwenkopmasker</td><td>3</td><td>65</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>66</td></tr>
</table>

sitenummer - sitenaam **beschrijving**		**site number - site name** **description**	
decorcode **design code**	**benaming** **name**	**# vondsten** **# of finds**	**pagina** **page**
33	Tableautegels - voorstelling niet bepaald	1	80
36	Biscuittegels	30	84
	Totaal	**37**	
A119 - Coppenolstraat Bouw van bejaardenflats voor het O.C.M.W. op Coppenolstraat 9-11-13. De tegels zijn afkomstig uit afvalput 6. (Veeckman 1994b; Veeckman 1995)		**A119 - Coppenolstraat** Construction of service flats for the O.C.M.W. at Coppenolstraat 9-11-13. The tiles originate from waste pit 6. (Veeckman 1994b; Veeckman 1995)	
6	Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet.	151	39,40,41
	Totaal	**151**	
A122 - Lange Nieuwstraat 1994 Lange Nieuwstraat 61-65. 1994. Nieuwbouw van een appartementsgebouw met handelsruimte. Gedeeltelijk onderzoek van een ronde waterput en een rechthoekige beerput.		**A122 - Lange Nieuwstraat 1994** Lange Nieuwstraat 61-65. 1994. Construction of a new apartment building with commercial space. Partial examination of a circular well and a rectangular cesspit.	
24	Dieren in een kwadraat	1	66
	Totaal	**1**	
A125 - Frans Halsplein Frans Halsplein. 1995. Sociaal woningbouwproject. Op het open terrein achter de af te breken schoolgebouwen werd een groot aantal kuilen aangesneden. Elke kuil bevatte een beperkte hoeveelheid vondsten, overwegend keramiek en glas. (Veeckman 1996)		**A125 - Frans Halsplein** Frans Halsplein. 1995. Social housing project. On the open grounds, behind the school buildings that were to be demolished, many pits were excavated. Each pit contained a limited number of finds, mostly ceramics and glass. (Veeckman 1996)	
24	Dieren in een kwadraat	1	66
39	Ovenvloersteen	80	88
	Totaal	**81**	
A129 - Sint-Pauluskerk Sint-Pauluskerk, aanleg verwarming. 1995. Medio 1995 begonnen in de Sint-Pauluskerk de voorbereidende werkzaamheden voor de aanleg van een ondergronds verwarmingssysteem. Over de bijna volledige oppervlakte van de kerk werd een laag van 0,5 meter afgegraven, en in de kruisbeuk en het schip van de kerk werden enkele grote kanalen gegraven. (Veeckman 1991b; Steenmeijer en Dieckmann 1994)		**A129 - Sint-Pauluskerk** Sint-Pauluskerk, heating installation. 1995. Mid-1995, preparatory work for the construction of an underground heating system in the Sint-Pauluskerk, was started. Nearly the whole surface of the church was excavated to a depth of 0,5 m and several large ducts were dug in its transept and nave. (Veeckman 1991b; Steenmeijer en Dieckmann 1994)	
13	Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten	1	52
20	Palmettenkruis in een gebogen kwadraat	1	62
29	Palmettenrand II	1	76
32	Herkenrode-type zeskanten en vierkanten	1	79
34	Tableautegels - voorstelling bepaald	1	81
35	Restant glazuur	1	82
	Totaal	**6**	
A134 - Hofstraat/Grote Koraalberg 1996-1997. Bouwproject Hofstraat/Koraalberg/Zirkstraat. Bouw van een complex met appartementen langsheen de Hofstraat en de Zirkstraat. (Derycke, Troupin, Veeckman 1998)		**A134 - Hofstraat/Grote Koraalberg** 1996-1997. Building project Hofstraat/Koraalberg/Zirkstraat. Construction of a block of apartments along the Hofstraat and the Zirkstraat. (Derycke, Troupin, Veeckman 1998)	
13	Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten	1	52
14	Gevlochten kwadraten, zeshoeken, cirkel	1	53
	Totaal	**2**	

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A135 - Oude Beurs
Oude Beurs 21. 1996. Majolicategels afkomstig uit een afvalput onder de kelderkeuken van het pand De Coninck van Spaignien, alias Pellicaen die volgegooid was met puin.
(Derycke, Troupin, Veeckman 1998)</td><td colspan="2">A135 - Oude Beurs
Oude Beurs 21. 1996. Maiolica tiles from a waste pit filled with rubble, localized under the basement kitchen of the De Coninck van Spaignien, alias Pellicaen house.
(Derycke, Troupin, Veeckman 1998)</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>14</td><td>46, 47</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>10</td><td>68</td></tr>
<tr><td>27</td><td>Tulp op een hartvorm</td><td>3</td><td>73</td></tr>
<tr><td>28</td><td>Palmettenrand I</td><td>1</td><td>75</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>28</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A149 - Koolkaai
Koolkaai 15. 1997. Archeologisch onderzoek in het pand Groote Schalien Loove, op de hoek met de Grote Kraaiwijk, naar aanleiding van de restauratie van het pand op initiatief van de eigenaar. Twee vlakken met telkens vier majolicategels met tulp flankeerden de haardplaat van het restant van een haard in de noordelijke wand van de woonplaats op het gelijkvloers. De overige fragmenten bevonden zich waarschijnlijk onder de in totaal bijna 900 tegelfragmenten en scherven die gerecupereerd werden uit de aarde en het puin in 19de-eeuwse ophogingslagen in de kelder en op het gelijkvloers.
(Van der Wee, Hendrickx, Veeckman 2000, 65-72, afb. 37, 38; Veeckman et al. 2000)</td><td colspan="2">A149 - Koolkaai
Koolkaai 15. 1997. In the aftermath of its restoration at the owner's request, archaeological research is carried out in the Groote Schalien Loove, situated at the corner of the Grote Kraaiwijk. Two panels featuring four maiolica tiles decorated with tulips, flanked the hearth plate, a remnant of a fireplace in the northern wall of the groundfloor living area. The remaining fragments likely belong to the over 900 tile shards and fragments that were retrieved from the groundfloor and cellar's accumulated layers of 19th-century rubble.

(Van der Wee, Hendrickx, Veeckman 2000, 65-72, afb. 37, 38; Veeckman et al. 2000)</td></tr>
<tr><td>27</td><td>Tulp op een hartvorm</td><td>12</td><td>73, 74</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>12</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A152 - Schoytestraat 1998 *
Schoytestraat 16-24. Opvolging van de graafwerken van de bouwput voor de nieuwbouw van sociale woningen. Tegels vermoedelijk afkomstig uit een puinvulling onder wat oorspronkelijk de keldertrap van het pand nr. 20 was.</td><td colspan="2">A152 - Schoytestraat 1998 *
Schoytestraat 16-24. Follow-up of the digging of a construction pit for a new building of social housing. Tiles presumably emerged from a rubble fill under what was originally the cellar stairs of building no. 20.</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>1</td><td>47</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Granaatappel met leliehoeken</td><td>1</td><td>49</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A162 - Hopland
Hopland, Hortaproject. 1998. Nieuwbouw op de plaats waar vroeger het klooster van de ongeschoeide karmelieten stond dat later ondermeer tot wapenarsenaal werd omgebouwd. De graafwerken voor de bouw van het Hortacomplex gaven de mogelijkheid om het resterend stuk van het kloosterterrein te onderzoeken. Majolicategels werden aangetroffen in kelder 1 en later in kuil 5 die werd ontdekt bij het verder afgraven van het terrein.
(Meirsman 2001)</td><td colspan="2">A162 - Hopland
Hopland, Hortaproject. 1998. Construction of a new building on the site of the former Discalced Carmelites monastery, which later was converted into an arsenal, among other things. The digging works for the construction of the Horta building provided the opportunity to examine the remains of the monastery site. Maiolica tiles were found in cellar 1 and later on in pit 5, which was discovered during the further excavation of the site.
(Meirsman 2001)</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas</td><td>2</td><td>38</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>1</td><td>47</td></tr>
<tr><td>12</td><td>Druiventros met leliehoeken</td><td>1</td><td>50</td></tr>
<tr><td>15</td><td>Tuinaanleg</td><td>4</td><td>54</td></tr>
<tr><td>16</td><td>Kruis, achtpuntster</td><td>1</td><td>55</td></tr>
<tr><td>21</td><td>Bladster in een ijzeromlijsting</td><td>2</td><td>63</td></tr>
<tr><td>30</td><td>Rozet in een vierpas met diamantkoppen</td><td>2</td><td>77</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>1</td><td>80</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>14</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A179 - Braderijstraat 2000
Braderijstraat / Zilversmidstraat. 2000. Rioleringswerken en bestratingswerken.</td><td colspan="2">A179 - Braderijstraat 2000
Braderijstraat / Zilversmidstraat. 2000. Sewage and paving works.</td></tr>
<tr><td>13</td><td>Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten</td><td>1</td><td>52</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
</table>

sitenummer - sitenaam beschrijving		site number - site name description		
decorcode design code	**benaming** name		**# vondsten** # of finds	**pagina** page
A180 - Lillo Kruitmagazijn BEZALI, Lillo, Kruitmagazijn. 2000. Tussenkomst van de dienst archeologie bij de valorisatie van het verdwenen kazernegebouw ten oosten van het kruitmagazijn.		**A180 - Lillo Kruitmagazijn** BEZALI, Lillo, Kruitmagazijn. 2000. Intervention of the archaeology department for the valorization of the disappeared barracks building east of the Kruitmagazijn.		
24	Dieren in een kwadraat		1	66
		Totaal	**1**	
A187 - Aalmoezenierstraat * Aalmoezenierstraat 41-47. 2001. Op dit bouwterrein werd in augustus 2001 de resten van een pottenbakkersoven ontdekt, een rechthoekige bakstenen constructie van 2,70 x 2,20 m waarvan ondergronds enkel de stookruimte bewaard bleef. Het daar gelegen pand *De Blompot* was eigendom van Hans Boudewyns die er van 1595 tot 1617 woonde en aan wie de aangetroffen ovenresten toegeschreven kunnen worden: enkele duizenden scherven misbaksels en halfproducten van voornamelijk borden, zalfpotten en tegels. In totaal werden op de site 4.788 kleirolletjes verzameld wat een indicatie is voor een belangrijke tegelproductie. (Dumortier 1992, 110; Veeckman 2002a; Veeckman 2002b; Dumortier 2002a, 45, 231-232; Caignie 2015a, 47-49)		**A187 - Aalmoezenierstraat *** Aalmoezenierstraat 41-47. 2001. In August 2001, the remains of a potter's kiln were discovered on this building site. Of the rectangular brick construction measuring 2.70 x 2.20 m, only the underground heating room was preserved. The house on the property was called *De Blompot*. The owner, Hans Boudewyns, lived there from 1595 to 1617. The kiln's remnants, several thousand shards of misfiring and semi-finished products, mainly plates, ointment jars and tiles can therefore be attributed to him. The amount of clay rolls (4,788 in total) collected at this site, shows how significant the tile production must have been. (Dumortier 1992, 110; Veeckman 2002a; Veeckman 2002b; Dumortier 2002a, 45, 231-232; Caignie 2015a, 47-49)		
6	Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet		6	39
8	Ster en kruis		1	43
20	Palmettenkruis in een gebogen kwadraat		1	62
24	Dieren in een kwadraat		2	66
36	Biscuittegels		266	84
37	Kleinformaattegels		25	86
39	Ovenvloersteen		6	88
		Totaal	**307**	
A197 - Sint-Augustinuskerk 2002 * Kammenstraat. Voorjaar 2002. In een zes weken durend archeologisch noodonderzoek tussen de Sint-Augustinuskerk in de Kammenstraat en de politietoren aan de Oudaan werden in de onmiddellijke nabijheid van de kerk vijf tegelscherven aangetroffen. (Veeckman en Bellens 2002; Caignie 2008)		**A197 - Sint-Augustinuskerk 2002 *** Kammenstraat. Spring 2002. During a six-week archaeological rescue excavation between the Sint-Augustinuskerk in the Kammenstraat and the police tower on the Oudaan, five tile fragments were found in the immediate vicinity of the church. (Veeckman en Bellens 2002; Caignie 2008)		
33	Tableautegels - voorstelling niet bepaald		3	80
35	Restant glazuur		1	82
36	Biscuittegels		1	83
		Totaal	**5**	
A206 - Sint-Jorispoort Sint-Jorispoort. 2002. Archeologische begeleiding bij de heraanleg van de Leien 2002-2005. Ontmanteling van de Sint-Jorispoort of Keizerspoort. Afbraak omwille van de aanleg van diep gelegen tunnels.		**A206 - Sint-Jorispoort** Sint-Jorispoort. 2002. Archaeological supervision during the reconstruction of the Leien (project 2002-2005). Dismantling of the Sint-Jorispoort or Keizerspoort. Demolition due to the construction of deep tunnels.		
32	Herkenrode-type zeskanten en vierkanten		1	79
		Totaal	**1**	
A210 - Leien 2002 Britselei, Nationale bank. 2002.		**A210 - Leien 2002** Britselei, Nationale bank. 2002.		
33	Tableautegels - voorstelling niet bepaald		1	80
36	Biscuittegels		2	83
		Totaal	**3**	

sitenummer - sitenaam beschrijving		site number - site name description	
decorcode design code	**benaming** name	**# vondsten** # of finds	**pagina** page

A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 *
Kammenstraat, schuin over nr. 34, de locatie waar zich in de 16de eeuw het majolica-atelier *Den Salm* bevond.
Na een eerste onderzoek in 2002 in de omgeving van de Sint-Augustinuskerk (cf. site A197) werd in mei en juni 2004 in de kerk zelf een archeologisch noodonderzoek uitgevoerd in het kader van de aanleg van een ondergronds klimatisatiesysteem. Het onderzoek bleef beperkt tot de plaatsen waar dieper gelegen luchtkanalen gegraven werden in de twee zijbeuken en onder en dwars voor het koor. Verspreid over de ophogingslagen binnen de kerk werd een grote hoeveelheid majolica-afval aangetroffen, vermoedelijk als ophoging of sluikstort aangevoerd door majolicabakkers uit de omgeving: Steenhouwersvest (site A117), Schoytestraat (site A104 en A152), Aalmoezenierstraat (site A187), e.a. De datering van de tegelvondsten strekt zich uit van het tweede kwart van de 16de eeuw tot de ingebruikname van de kerk ca. 1618, op enkele decennia na de hele productieperiode van de Antwerpse majolica. De vondsten vertonen daarenboven een zeer verscheiden decoratiegamma. Beide vaststellingen laten toe deze site gelijk te stellen aan een majolicawerkplaats.
(Veeckman en Bellens 2004; Bellens en Veeckman 2004; Bellens en Veeckman 2005; Caignie 2008)

A234 - Sint-Augustinuskerk 2004 *
Kammenstraat, diagonally across from no. 34, former location of the 16th-century maiolica workshop *Den Salm*.
Following a first investigation in 2002 in the vicinity of the Sint-Augustinuskerk (cf. site A197), an archaeological rescue excavation was undertaken inside the church in May and June 2004 prior to the installation of an underground climate control system. The excavation was restricted to the places where deeper air ducts were dug in the two side aisles as well as under and right in front of the choir. Scattered over the dump and levelling layers inside the church, a large quantity of maiolica waste was found, presumably brought in as waste dumping by maiolica workshops from the surrounding area: Steenhouwersvest (site A117), Schoytestraat (site A104 and A152), Aalmoezenierstraat (site A187), and others. The dating of the tile finds spans from the second quarter of the 16th century to the inauguration of the church in ca. 1618, which, except for a few decades, is the entire production period of Antwerp maiolica ware. Moreover, the finds reveal a wide variety of decorations. Both observations allow us to equate this site with a maiolica workshop.
(Veeckman en Bellens 2004; Bellens en Veeckman 2004; Bellens en Veeckman 2005; Caignie 2008)

decorcode	benaming	# vondsten	pagina
1	Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis I	2	34
2	Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis II	3	35
3	Gevlochten veelhoeken met achtpuntster	1	36
5	Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas	6	38
6	Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet	4	39
8	Ster en kruis	2	43
9	Vierhoek in een afgeplatte cirkelvorm	1	45
11	Granaatappel met leliehoeken	1	49
12	Druiventros met leliehoeken	1	50
13	Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten	3	52
17	Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken	1	56
19	Masker in slingerbanden	1	61
23	Leeuwenkop - Leeuwenkopmasker	1	65
24	Dieren in een kwadraat	5	66, 67
25	Bloempot in een kwadraat	1	68
26	Bloempot in een vierpas	6	72
32	Herkenrode-type zeskanten en vierkanten	1	79
35	Restant glazuur	1	82
36	Biscuittegels	69	85
	Totaal	**110**	

A240 - Vleminckveld
Vleminckveld 5-7, project Graffito. 2004. Bouw van 32 stadsappartementen en 6 stadswoningen.

A240 - Vleminckveld
Vleminckveld 5-7, Graffito project. 2004. Construction of 32 city flats and 6 town houses.

decorcode	benaming	# vondsten	pagina
8	Ster en kruis	1	43
38	Kacheltegels	1	87
	Totaal	**2**	

decorcode design code	benaming name	# vondsten # of finds	pagina page
A255 - Museumplein Leopold de Waelplaats, fontein. 2006. Aanleg van een fontein/ waterspiegel op het voorplein van het Museum voor Schone Kunsten aan de Leopold de Waelplaats. Gelet op de hoeveelheid aangetroffen halfproducten - borden, albarelli, kommen, tegels (tesamen 106), proenen (28) en kleirollen (22) - is deze locatie te beschouwen als een stortplaats van een majolica-atelier uit de onmiddellijke omgeving. De vondsten zijn afkomstig uit de bouwput voor de inrichting van de ondergrondse waterreservoir.	**A255 - Museumplein** Leopold de Waelplaats, fountain. 2006. Construction of a deep fountain/water surface on the forecourt of the Koninklijk Museum voor Schone Kunsten at the Leopold de Waelplaats. In view of the quantity of semi-finished products found - plates, albarelli, bowls, tiles (106 in total), stilts (28) and clay rolls (22) - this location must have been the landfill of a nearby maiolica workshop. The finds come from the construction pit for the installation of the underground watering system.		
36	Biscuittegels	16	83
	Totaal	**16**	
A265 - Falcontinnenklooster Falconrui 9-15. 2007. Op het 16de-eeuwse grondplan ligt ter hoogte van de huidige Falconrui 9-15 en de Falconpoort een complex van gebouwen tussen de burgerhuizen (aan de zijde van het Falconplein) en de *pandgang*, met bijhorende nutsgebouwen als de *dormter* en de *warmkamer*. Het complex is van de pandgang afgezonderd door een binnentuin (de 'Kruidhof der priesterij') en de gemeenschappelijke latrines van het klooster. Het belangrijkste gebouw van dit complex is de priesterij. Archeologisch onderzoek werd uitgevoerd aan de westzijde van de kerk, ter hoogte van de kruidhof, de priesterij, de kruidhof van de priesterij en een gedeelte van de voorhof. (Gheysen 2009)	**A265 - Falcontinnenklooster** Falconrui 9-15. 2007. A 16th-century ground plan shows, in the area of today's Falconrui 9-15 and the Falconpoort, a block of buildings located between the town houses (on the Falconplein side) and the *pandgang*, with associated utility buildings such as the *dormitory* and the *warming room*. The block is separated from the pandgang by a courtyard garden (the 'Herb Garden of the Priesthood') and the common latrines of the monastery. The most important building of this block is the presbytery. Archaeological research was carried out at the west side of the church, at the cloister, the presbytery, the herb garden of the presbytery and part of the forecourt. (Gheysen 2009)		
10	Stertulp	2	47
18	Palmetbladeren in een sgraffito cirkelband	1	60
	Totaal	**3**	
A268 - Sleutelstraat Sleutelstraat, 18-20. 2007. Noodonderzoek van een bouwput met twee waterputten.	**A268 - Sleutelstraat** Sleutelstraat, 18-20. 2007. Rescue excavation of a construction pit with two water wells.		
10	Stertulp	1	47
35	Restant glazuur	1	82
	Totaal	**2**	
A274 - Blindestraat Blindestraat, site Academie. 2007. Opgraving naar aanleiding van de uitbreiding van de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Het bouwterrein maakt, net als de rest van de Academie, deel uit van het voormalige minderbroedersklooster uit de 15de eeuw. De opgraving situeerde zich op de locatie van de voormalige kloostertuin gelegen aan de zijde van de Blindestraat en de Venusstraat.	**A274 - Blindestraat** Blindestraat, Academy site. 2007. Excavation due to the extension of the Royal Academy of Fine Arts. The construction site is, like the rest of the Academy, part of the former 15th c. Friar's Minor monastery. The excavation took place at the location of the former cloister garden, along the Blindestraat and the Venusstraat.		
8	Ster en kruis	1	43
	Totaal	**1**	
A277 - Jezusstraat Jezusstraat 21-29 / Lange Nieuwstraat 130-140. 7 maart - 7 april 2008. Bouw van een nieuwbouwcomplex met gelijkvloerse handelsruimten, bovenliggende appartementen en een ondergrondse parkeergarage. Het archeologisch onderzoek had tot doel om restanten van een deel van het Victorinnenklooster en de aangrenzende historische bebouwing op te graven en in kaart te brengen. Daarnaast richtte het onderzoek zich naar eventuele oudere sporen die het klooster voorafgaan. (Bellens 2019b)	**A277 - Jezusstraat** Jesusstraat 21-29 / Lange Nieuwstraat 130-140. March 7 - April 7, 2008. Construction of a new building block with groundfloor retail spaces, apartments above, and an underground parking garage. The archaeological investigation aimed at excavating and mapping remnants of part of the Victorines cloister and adjacent historical buildings. In addition, the research focused on possible older traces preceding the convent. (Bellens 2019b)		
35	Restant glazuur	1	82
36	Biscuittegels	1	83
	Totaal	**2**	

Kolomkop / column header: sitenummer - sitenaam, beschrijving / site number - site name, description

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A280 - Burcht
Burchtgracht / Zakstraat, project ‘Burcht 2’. 2008.</td><td colspan="2">A280 - Burcht
Burchtgracht / Zakstraat, project ‘Burcht 2’. 2008.</td></tr>
<tr><td>36</td><td>Biscuittegels</td><td>1</td><td>83</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A283 - Burchtgracht
Jordaenskaai 21-23, project ‘Burcht 3’. 2008.</td><td colspan="2">A283 - Burchtgracht
Jordaenskaai 21-23, project ‘Burcht 3’. 2008.</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>1</td><td>68</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Palmettenrand II</td><td>1</td><td>76</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A286 - Sint-Vincentius
Sint-Vincentiusstraat. 2008.</td><td colspan="2">A286 - Sint-Vincentius
Sint-Vincentiusstraat. 2008.</td></tr>
<tr><td>35</td><td>Restant glazuur</td><td>1</td><td>82</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A306 - Grote Markt 1981
Grote Markt 15, schouw. 1981.</td><td colspan="2">A306 - Grote Markt 1981
Grote Markt 15, chimney. 1981.</td></tr>
<tr><td>7</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 7-lobbige palmet op een kwartrozet rozet</td><td>2</td><td>42</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>61</td><td>69</td></tr>
<tr><td>26</td><td>Bloempot in een vierpas</td><td>6</td><td>71</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>69</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A309 - Klapdorp
Klapdorp 30-40, Mutsaardstraat 2-4. 2010. Bouw van een appartementsgebouw met ondergrondse parking. De opgraving had tot doel de archeologische sporen en vondsten te registreren teneinde de bouwgeschiedenis van dit stadsdeel te reconstrueren.
(Bellens 2011, Bellens 2013a)</td><td colspan="2">A309 - Klapdorp
Klapdorp 30-40, Mutsaardstraat 2-4. 2010. Construction of an apartment building with underground parking garage. The aim of the excavation was to record the archaeological traces and finds in order to reconstruct the building history of this district.
(Bellens 2011, Bellens 2013a)</td></tr>
<tr><td>32</td><td>Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>1</td><td>79</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A315 - Paardenmarkt
Paardenmarkt 34-36. 26 april - 17 juni 2012. Bouw van een studentenhuis met 70 studentenkamers, 11 studio’s en een ondergrondse parkeergarage. Het onderzoeksgebied is gelegen op een terrein waar sinds de 15de eeuw druk gewoond en gebouwd werd.
(Bouckaert 2011; Maclot 2011; Schryvers 2013)</td><td colspan="2">A315 - Paardenmarkt
Paardenmarkt 34-36. April 26 - June 17 2012. Construction of a student house with 70 student rooms, 11 studios and an underground parking garage. The research area is located on a site where people have been living and building since the 15th century.
(Bouckaert 2011; Maclot 2011; Schryvers 2013)</td></tr>
<tr><td>22</td><td>Lelies en rozetten</td><td>2</td><td>64</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>1</td><td>69</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>3</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A317 - Begijnenstraat
Begijnenstraat 53-59. 20-24 februari 2012, oktober-november 2012. Sint-Ludgardisschool, bouw van een ondergrondse sporthal. Het archeologisch onderzoek richtte zich voornamelijk op het registreren van de stenen funderingen, kelders en water- en afvalputten van een aantal minstens 16de-eeuwse woningen. Vele in oorsprong 16de-eeuwse afvalputten waren tot in de 20ste eeuw in gebruik gebleven, getuige de binnenafwerking met cementmortel en het vondstmateriaal in de vulling.
(Bellens 2012; Bellens 2013b; Maclot en Van Ginneken s.d.)</td><td colspan="2">A317 - Begijnenstraat
Begijnenstraat 53-59. February 20-24 2012, October-November 2012. Sint-Ludgardis School, construction of an underground sports hall. The archaeological survey focused mainly on recording the stone foundations, cellars, wells and waste pits of a number of houses dating back to the 16th century or earlier. Many of the originally 16th-century waste pits remained in use until the 20th century, as evidenced by the interior finish with cement mortar and the find material in their fill.

(Bellens 2012; Bellens 2013b; Maclot en Van Ginneken s.d.)</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>2</td><td>47</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A363 - Melkmarkt
Melkmarkt 37-39. Gefaseerd onderzoek tussen 21 mei 2013 en 3 februari 2014. Nieuwbouw en verbouwen van handelspanden tot een hotel. Het bestaande historische dubbelgebouw is een samenvoeging van twee oudere panden die wellicht teruggaan tot de 14de-15de eeuw, enerzijds den Ghulden Schoen, anderzijds den Passer. De bouwplannen voorzagen in de gedeeltelijke uitgraving van keldervolumes en het doorbreken van keldermuren.
(Bellens 2015; Bellens 2019a)</td><td colspan="2">A363 - Melkmarkt
Melkmarkt 37-39. Phased investigation between May 21, 2013 and February 3, 2014. New construction and conversion of commercial premises into a hotel. The existing historical double building is a combination of two older buildings (den Ghulden Schoen and den Passer) that may be traced back to the 14th-15th century. The building planning provided for the partial excavation of basement volumes and the breaking through of basement walls.
(Bellens 2015; Bellens 2019a)</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>1</td><td>80</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A364 - Kathedraal 2020-2021
Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. 2020-2021 (Gate Archaeology).</td><td colspan="2">A364 - Kathedraal 2020-2021
Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. 2020-2021 (Gate Archaeology).</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>1</td><td>43</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A441 - Henri Van Heurckstraat
Henri Van Heurckstraat 9-23. Opgraving door ABO nv, 9 tot 20 mei 2016. Nieuwbouwproject met ondergrondse parking.
(ABO Archeologische Rapporten, 309)</td><td colspan="2">A441 - Henri Van Heurckstraat
Henri Van Heurckstraat 9-23. Excavation by ABO nv, May 9-20, 2016. New construction project with an underground parking garage.
(ABO Archeologische Rapporten, 309)</td></tr>
<tr><td>32</td><td>Herkenrode-type zeskanten en vierkanten</td><td>2</td><td>79</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>2</td><td>80</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>4</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A496 - Lange Nieuwstraat 2022
Hotel Arnould du Bois de Vroylande, voormalig ‘Instituut Dames van het Christelijk Onderwijs’, Lange Nieuwstraat 80-90. Tegelfragment gevonden bij de aanleg van werkput 2, dit is voor de rondbooggaanderij van de tuingevel.</td><td colspan="2">A496 - Lange Nieuwstraat 2022
Hotel Arnould du Bois de Vroylande, former ‘Dames van het Christelijk Onderwijs’, Lange Nieuwstraat 80-90. Tile fragment found during the construction of work pit 2, in front of the arched gallery of the garden façade.</td></tr>
<tr><td>31</td><td>Moreske rand</td><td>1</td><td>78</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G9 - Stoofstraat - gift
Stoofstraat 6-8, gift Verhoeven. Opgegraven maart 1985. Vondsten uit ophogingslagen.</td><td colspan="2">A000/G9 - Stoofstraat - gift
Stoofstraat 6-8, gift Verhoeven. Excavated March 1985. Finds from levelling layers.</td></tr>
<tr><td>1</td><td>Zeshoek, kwartachthoek, kwartkruis I</td><td>1</td><td>34</td></tr>
<tr><td>12</td><td>Druiventros met leliehoeken</td><td>1</td><td>50</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>5</td><td>67</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>2</td><td>69</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Palmettenrand II</td><td>1</td><td>76</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>1</td><td>80</td></tr>
<tr><td>35</td><td>Restant glazuur</td><td>1</td><td>82</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>12</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G10 - Pelgrom * - gift
Gift Jean Badts, huis Pelgrom, Pelgrimstraat 11. 1986. Tegel vermoedelijk afkomstig uit de kelder van atelier De Tennen Pot op Sint-Jansvliet. Cf. A000/G11 hierna.</td><td colspan="2">A000/G10 - Pelgrom * - gift
Gift Jean Badts, Pelgrom house, Pelgrimstraat 11. 1986. Tile presumably originating from the cellar of the De Tennen Pot workshop on Sint-Jansvliet. Cf. A000/G11 below.</td></tr>
<tr><td>21</td><td>Bladster in een ijzeromlijsting</td><td>1</td><td>63</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift
Gift Jean Badts. september 1986. De tegels kwamen te voorschijn bij graafwerken in een kelder aan de noordzijde van de Sint-Jansvliet, naast het Sint-Julianusgasthuis. Volgens archiefonderzoek blijken in dezelfde buurt, zowel aan de noord- als aan de zuidkant, pottenbakkers werkzaam geweest te zijn (Oost 1986). Later werd dit pand geïdentificeerd als majolica-atelier De Tennen Pot van Guido II Andries, opgevolgd door diens stiefbroer Andries Eynhouts.
(Dumortier en Oost 1989; Dumortier 2002a, 44-45, 227-228, 236)</td><td colspan="2">A000/G11 - Sint-Jansvliet * - gift
Gift Jean Badts. September 1986. The tiles were discovered during excavations in a cellar on the north side of Sint-Jansvliet, next to the Sint-Julianusgasthuis. According to archive research, potters worked in the same neighborhood, north and south (Oost 1986). Later, this building was identified as maiolica workshop De Tennen Pot of Guido II Andries, to be succeeded by his stepbrother Andries Eynhouts.

(Dumortier en Oost 1989; Dumortier 2002a, 44-45, 227-228, 236)</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet</td><td>1</td><td>41</td></tr>
<tr><td>20</td><td>Palmettenkruis in een gebogen kwadraat</td><td>1</td><td>62</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>4</td><td>67</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>1</td><td>69</td></tr>
<tr><td>36</td><td>Biscuittegels</td><td>1</td><td>85</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>8</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G36 - Losse Vondsten - gift
Gift Leon Geyskens. Toevallige vondsten verzameld her en der in de stad uit afvalcontainers, uit bouwpuin en bij wegeniswerken, gedurende de voorbije 40 jaar.</td><td colspan="2">A000/G36 - Losse Vondsten - gift
Gift Leon Geyskens. Accidental finds gathered throughout the city over the past 40 years have been found in rubbish containers, rubble and during road works.</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Zeshoek, kruizen</td><td>1</td><td>37</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet</td><td>1</td><td>41</td></tr>
<tr><td>7</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 7-lobbige palmet op een kwartrozet rozet</td><td>1</td><td>42</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Ster en kruis</td><td>3</td><td>43</td></tr>
<tr><td>9</td><td>Vierhoek in een afgeplatte cirkelvorm</td><td>2</td><td>45</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>1</td><td>47</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Granaatappel met leliehoeken</td><td>1</td><td>49</td></tr>
<tr><td>13</td><td>Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten</td><td>1</td><td>52</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>67</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>3</td><td>69</td></tr>
<tr><td>26</td><td>Bloempot in een vierpas</td><td>1</td><td>72</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>1</td><td>80</td></tr>
<tr><td>35</td><td>Restant glazuur</td><td>2</td><td>82</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>19</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G39 - Onbekend
s.d. Stukken aanwezig in het depot van de dienst archeologie waarvan de schenker en/of de herkomst niet achterhaald kan worden.</td><td colspan="2">A000/G39 - Onbekend
s.d. Finds in the archaeological department’s depot whose donor and/or origin cannot be determined.</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Granaatappel met leliehoeken</td><td>1</td><td>49</td></tr>
<tr><td>35</td><td>Restant glazuur</td><td>1</td><td>82</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G45 - Braderijstraat - gift
Gift J. Van Broeckhoven, Braderijstraat 8. 2014. Overblijfsel van het voormalige pand ‘t Gulden Vingerleyn of De vijf Ringhen, gebouwd in 1577. De bebouwing in de Braderijstraat was verloren gegaan in de brand van de Spaanse Furie (4-8 november 1576). 36 tegels kwamen vrij bij renovatiewerken in het achterhuis van dit pand. Bij elke tegel ontbreekt aan een van de zijden 2 tot 3 cm scherf; die zijn er mogelijk afgehakt om de tegels, bij hergebruik, ergens tussen te doen passen, bijvoorbeeld om te fungeren als plint.
(Caignie 2015a)</td><td colspan="2">A000/G45 - Braderijstraat - gift
Gift J. Van Broeckhoven, Braderijstraat 8. 2014. Remnant of the former premises ‘t Gulden Vingerleyn or De vijf Ringhen, built in 1577. The buildings in Braderijstraat were lost in the fire of the Spanish Fury (November 4-8, 1576). Thirty-six tiles were found during renovation work in the backhouse. On one side of each tile, a sherd of 2 to 3 cm is missing. They may have been chopped off to make the tiles fit in between when reused, for example to act as a plinth.

(Caignie 2015a)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><th colspan="2">sitenummer - sitenaam
beschrijving</th><th colspan="2">site number - site name
description</th></tr>
<tr><th>decorcode
design code</th><th>benaming
name</th><th># vondsten
# of finds</th><th>pagina
page</th></tr>
<tr><td>6</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet</td><td>7</td><td>41</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>4</td><td>47</td></tr>
<tr><td>11</td><td>Granaatappel met leliehoeken</td><td>5</td><td>49</td></tr>
<tr><td>12</td><td>Druiventros met leliehoeken</td><td>6</td><td>51</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>7</td><td>70</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Palmettenrand II</td><td>7</td><td>76</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>36</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G47 - Doel - gift
Gift Georges Troupin, Doel (Beveren). 11.12.1983. Oppervlaktevondst aan de Engelse Steenweg (vóór 1940: Dorpstraat); open veld tussen electriciteitspalen 279 en 281; Lambert-coördinaten: 141,8 en 122,1; +/- 50 meter van de weg; eigenaar van de grond: OCMW Beveren; pachter: Gillis Petrus, Oostlangeweg 9, Doel, Olifanthoeve. Noch andere vondsten majolicategels zijn in het bezit van pachter Gillis. Op deze plaats zou het Rubenskasteel gestaan hebben?</td><td colspan="2">A000/G47 - Doel - gift
Gift Georges Troupin, Doel (Beveren). December 11, 1983. Surface find along the Engelse Steenweg (before 1940: Dorpstraat); open field between electricity poles 279 and 281; Lambert coordinates: 141.8 and 122.1; +/- 50 metres from the road; owner of the land: OCMW Beveren; tenant: Gillis Petrus, Oostlangeweg 9, Doel, Olifanthoeve. Other finds of maiolica tiles are in the possession of tenant Gillis. Could this be where the Rubens castle stood?</td></tr>
<tr><td>33</td><td>Tableautegels - voorstelling niet bepaald</td><td>10</td><td>80</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>10</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G49 - Jezuïtenrui - gift
Gift D. Van Mele, Jezuïetenrui / Leeuw van Vlaanderenstraat, 1982.</td><td colspan="2">A000/G49 - Jezuïtenrui - gift
Gift D. Van Mele, Jezuïetenrui / Leeuw van Vlaanderenstraat, 1982.</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet</td><td>1</td><td>41</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G52 - Vleeshuis omgeving - gift
Gift T. Cleirbaut, omgeving Vleeshuis. 2015.</td><td colspan="2">A000/G52 - Vleeshuis omgeving - gift
Gift T. Cleirbaut, vicinity Vleeshuis. 2015.</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Oranjeappels in een kwartvierpas - een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet</td><td>1</td><td>41</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Stertulp</td><td>14</td><td>47, 48</td></tr>
<tr><td>13</td><td>Ster in sgraffito kwadraat en kwartrozetten</td><td>15</td><td>52</td></tr>
<tr><td>30</td><td>Rozet in een vierpas met diamantkoppen</td><td>7</td><td>77</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>37</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G55 - Steenhouwersvest 2002 - gift *
Gift Van Himbeeck, Steenhouwersvest. 2002. Tegelfragmenten in de periode 1985-1990 aangetroffen door de lokale bewoner in een woning van de Steenhouwersvest, ten oosten van de in 1993 opgegraven oven van majolica-atelier De Goudbloem (site A117). Aangenomen mag worden dat deze stukken afkomstig zijn van dit atelier.
(Dumortier en Veeckman 1994a, 170; Dumortier 2002a, 39, 229; Caignie 2015, 36-39)</td><td colspan="2">A000/G55 - Steenhouwersvest 2002 - gift *
Gift Van Himbeeck, Steenhouwersvest. 2002. Tile fragments found between 1985 and 1990 by a local resident in a house on Steenhouwersvest, east of the kiln of maiolica workshop De Goudbloem, excavated in 1993 (site A117). It can be assumed that these pieces originated from this workshop.
(Dumortier en Veeckman 1994a, 170; Dumortier 2002a, 39, 229; Caignie 2015, 36-39)</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>3</td><td>67</td></tr>
<tr><td>25</td><td>Bloempot in een kwadraat</td><td>2</td><td>70</td></tr>
<tr><td>29</td><td>Palmettenrand II</td><td>2</td><td>76</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>7</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">A000/G60 - Vleminckveld - gift
Gift Van Damme, Vleminckveld 72. 1989.</td><td colspan="2">A000/G60 - Vleminckveld - gift
Gift Van Damme, Vleminckveld 72. 1989.</td></tr>
<tr><td>24</td><td>Dieren in een kwadraat</td><td>1</td><td>67</td></tr>
<tr><td>27</td><td>Tulp op een hartvorm</td><td>1</td><td>74</td></tr>
<tr><td></td><td>Totaal</td><td>2</td><td></td></tr>
</table>

sitenummer - sitenaam **beschrijving**		site number - site name description		
decorcode design code	**benaming** name		**# vondsten** # of finds	**pagina** page
A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift Gift A.V.B.G. - Huis *De Groote Haeghe*, Oude Koornmarkt 70. 1984.		**A000/G63 - Oude Koornmarkt - gift** Gift A.V.B.G. - House *De Groote Haeghe*, Oude Koornmarkt 70. 1984.		
5	Uitgespaarde bladeren en palmetten in een kwartvierpas		2	38
25	Bloempot in een kwadraat		1	70
27	Tulp op een hartvorm		12	74
36	Biscuittegels		1	83
	Totaal		**16**	

SITUERING van de SITES

* *

LOCATION of the SITES

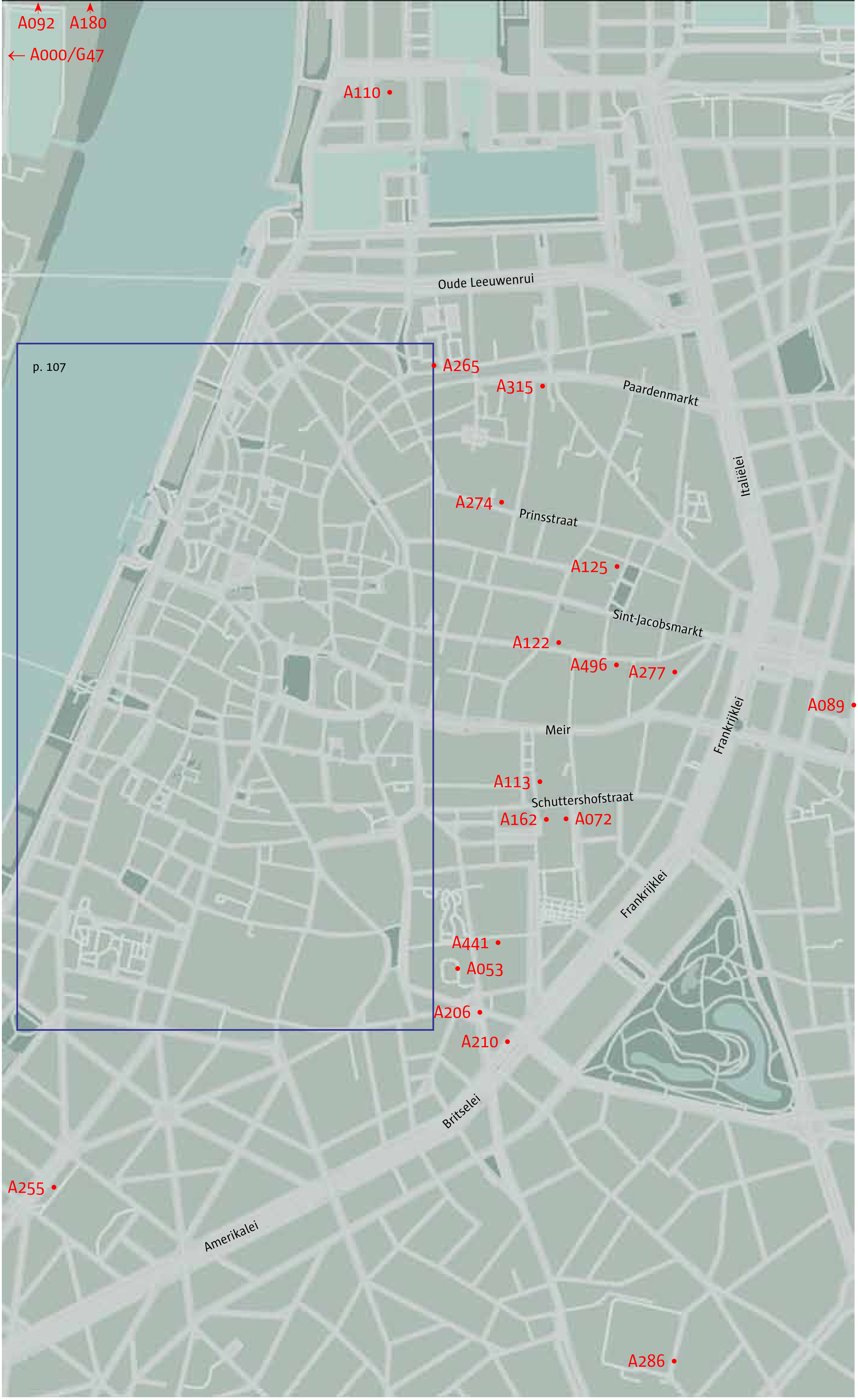

A092
A180
← A000/G47
A110
Oude Leeuwenrui
p. 107
A265
A315
Paardenmarkt
Italiëlei
A274
Prinsstraat
A125
Sint-Jacobsmarkt
A122
A496
A277
A089
Meir
Frankrijklei
A113
Schuttershofstraat
A162
A072
Frankrijklei
A441
A053
A206
A210
Britselei
A255
Amerikalei
A286

1 Kammenstraat *
2 Sint-Jansvliet *
3 Steenhouwersvest *
4 Schoytestraat *
5 Aalmoezenierstraat *
A149
A309
A101
A129
Veemarkt
A283
A103
A016
A280
A000/G52
A134
A135
A000/G45
A119
A179
A091
A306
A067
A050
Grote Markt
A066
A000/G49
A017
A008
A364
A012
A114
A000/G10
A363
A111
Groenplaats
A000/G9
A000/G11
A000/G63
2
Vrijdagmarkt
A102
3
A117
A000/G55
A062
1
A197
A234
A268
A104
Sint-Andriesplaats
A152
4
A240
A187
5
Mechelseplein
A000/G60
A079
A317

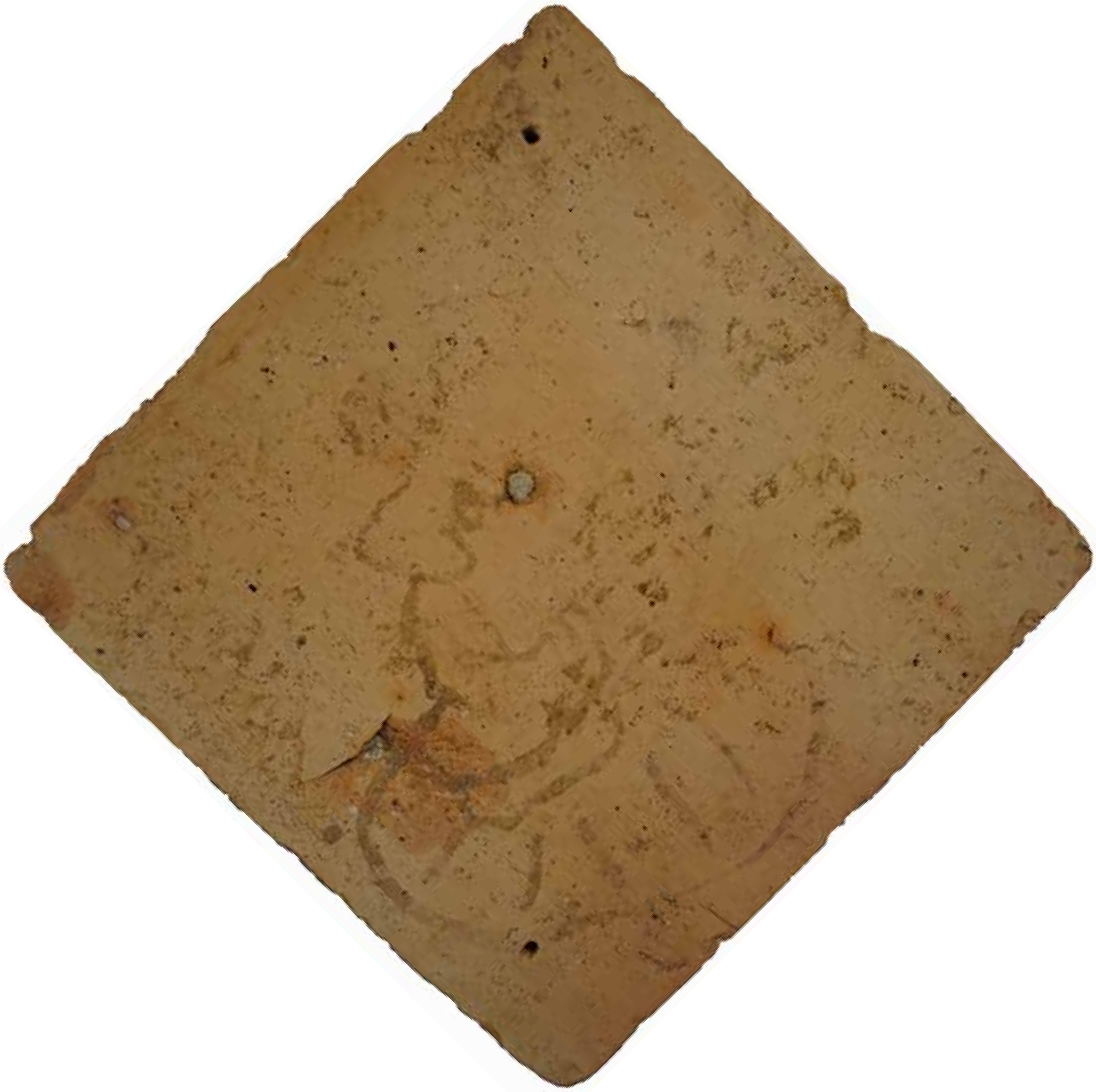

Site A187 Aalmoezenierstraat, inv. A187/24/Hp10, 129x128x17,5 mm
biscuittegel, oefening op het schilderen van een vrouwenbuste (?)
(in een kwadraatomlijsting?)

Site A187 Aalmoezenierstraat, inv. A187/24/Hp10, 129x128x17,5 mm
biscuit tile, exercise on painting a female bust (?)
(in a diamond frame?)

BESCHOUWINGEN

* *

OBSERVATIONS

Begin jaren '50 van de vorige eeuw werden in Antwerpen onder leiding van A.L.J. Van de Walle de eerste opgravingscampagnes georganiseerd met het oog op een betere kennis van het ontstaan en de groei van de stad. Deze situeerden zich bij het Steen en de nabijgelegen Scheldeafdaken. Pas vanaf 1973 kon van een 'afdeling opgravingen' gesproken worden wanneer er een actief toezicht werd ingesteld bij de graafwerken voor de pre-metro, om ervoor te zorgen dat de vondsten uit de bodem op een rechtmatige wijze geborgen zouden worden.[1]

Majolicategels werden voor het eerst aangetroffen in de periode 1973-74 bij de opgraving in de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal (site A008) met een vondst van 22 stuks die een zestal decortypes vertegenwoordigen waaronder een reeks eerder zeldzame kacheltegels. Sindsdien worden er op regelmatige tijdstippen door de archeologen vondsten gemeld waarover occasioneel gepubliceerd werd in opgravingsrapporten en dito publicaties als onderdeel van het hoofdstuk keramiek.

De hier opgenomen geïllustreerde catalogus en de overzichtstabel 'behandelde sites en decors per site', geeft een beeld van wat, waar en hoeveel uit de bodem te voorschijn is gekomen sinds de opgravings-campagne in de Kathedraal.

Aantal sites

In totaal werden 68 verschillende locaties opgetekend verspreid over de hele stad, waarvan 90% gelegen is binnen de 16de-eeuwse Spaanse Omwalling, dit is de huidige Leien-gordel. De meerderheid hiervan betreft sites waar door de dienst archeologie van de stad Antwerpen effectief gegraven werd, waarbij onderscheid dient gemaakt tussen locaties waar majolica- of pottenbakkers actief geproduceerd hebben (dit zijn de 'productiesites', in het rapport aangeduid met een *) en anderzijds plaatsen waar de door deze ambachtslui vervaardigde tegels een toepassing hebben gevonden. Productiesites worden hierna aangeduid met de naam van de straat waar ze gelegen waren; in de overzichtstabel werden hun 16de-eeuwse huisnamen vermeld, indien deze gekend zijn. Twaalf van de sites worden gemerkt als 'gift'; meestal betreft dit stukken die op privé terrein door de eigenaar opgegraven of aangetroffen werden en aan de dienst archeologie van de stad geschonken zijn.

Under the direction of A.L.J. Van de Walle, the first excavation campaigns in Antwerp were organized at the beginning of the 1950s in an effort to learn more about the origins and development of the city. The sites were located close to the Steen and the shelters nearby the river Scheldt. However, it was not until 1973, when active supervision was exercised over the excavation works for the pre-metro, that one could speak of an 'Excavation department' that would ensure a legal salvage of the finds.[1]

Maiolica tiles were first found in the period 1973-74 during the excavation at the Onze-Lieve-Vrouwekathedraal (site A008) with a find of 22 pieces representing six different design types, including a series of rather rare stove tiles. Since then, archaeologists have periodically reported finds that have been published in excavation reports and general publications as part of a ceramics section.

The illustrated catalogue as well as the overview table 'sites covered and designs per site' of this study give an idea of what, where and how much has been retrieved from the soil since the Kathedraal excavation campaign.

Number of sites

A total of 68 different locations have been recorded across the city, 90% of which are within the 16th-century Spanish Wall, the current Leien-belt. The majority of these are sites where the archaeological department of the city of Antwerp has actually excavated. A distinction needs to be made between locations where maiolica or pottery workers actively produced (these are the 'production sites', marked with an * in this study) and locations where the tiles produced by these craftsmen were applied. Production sites are hereafter indicated by the name of the street where they were located; their 16th-century house names were given in the overview table, if they are known. Twelve of these sites are designated as 'gift', often referring to pieces that were excavated or found on private property and donated to the archaeological department of the city by the owner.

[1] Veeckman 1992b.

Vermeldenswaard zijn de 19 exemplaren van de groep 'Losse Vondsten' (site A000/G36) die door Leon Geyskens her en der in de stad uit afvalcontainers, bouwpuin of bij wegenwerken bij toeval werden aangetroffen. Ze leveren het bewijs dat in de 16de - begin 17de eeuw op nog veel meer locaties in de stad vloer- of wandbetegelingen in majolica waren toegepast.

Aantal vondsten

In totaal werden 1.214 archeologische vondsten geregistreerd waarvan er 616 in de catalogus worden afgebeeld. Voor sites met een groot aantal vondsten met identiek decor werd slechts een kleine selectie weerhouden. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de vele biscuittegels die omwille van schade of slechte kwaliteit na de biscuitbrand niet beschilderd konden worden en dus zijn weggeworpen. Evenzo voor de vondst in de Coppenolstraat (site A119) waar 151 exemplaren van één enkel decortype werden opgegraven. Het opgravingsrapport klasseert de interventie op deze site als een noodopgraving waar de bodem reeds sterk verstoord was op het ogenblik dat de archeologen aan de slag konden gaan. De eigenlijk betegeling in dit pand kan best veel omvangrijker geweest zijn dan wat de archeologische stukken laten uitschijnen.

Typologische groepen

Zoals in de inleiding reeds werd aangegeven, dient onderscheid gemaakt tussen tegels die het hele decor bevatten en waar dus sprake kan zijn van serieproductie en anderzijds tegels die behoren tot een tableau waar de voorstelling gespreid is over een groot aantal tegels en die stuk voor stuk unica zijn. Helaas kan wegens de fragmentaire toestand, de afgebeelde voorstelling van deze laatste niet steeds achterhaald worden.

Wanneer abstractie wordt gemaakt van de groepen waarop geen ornamentale of figuratieve voorstelling is geschilderd (DC 36 tot 39) kunnen de vondsten typologisch ondergebracht worden in 35 groepen die in totaal 683 stuks omvatten. Dit betekent dat men er mag van uitgaan dat de Antwerpse majolicabakkers met z'n allen minstens 35 verschillende tegeldecors hebben ontworpen en geproduceerd.

Worth mentioning are the 19 specimens from the group 'Losse Vondsten' ('loose finds') (site A000/G36), which Leon Geyskens found accidentally in rubbish containers, rubble or during road works throughout the city. They provide proof that maiolica floor or wall coverings were applied at many more locations across the city in the 16th and early 17th centuries.

Number of finds

A total of 1,214 archaeological finds were registered, 616 of which are illustrated in the catalogue. Only a modest selection has been kept for sites where numerous identically designed tiles were found. This was, for example, the case for the many biscuit tiles that, after the biscuit firing, could not be painted due to damage or poor quality and were therefore discarded. The same goes for the find in Coppenolstraat (site A119), where 151 specimens of a single design type were discovered. The excavation report classifies the intervention at this site as an rescue excavation because, by the time the archaeologists were able to start work, the soil had already been severely disturbed. The actual tiling in this building may well have been far more extensive than what the archaeological finds suggest.

Typological groups

As already mentioned in the introduction, a distinction must be made between tiles that contain the entire design and may therefore be considered mass-produced, and tiles that are part of a tile picture where the representation is spread over a large number of tiles that are all unique. Unfortunately, the depiction of the latter cannot always be determined on account of their fragmentary state.

When abstracting from the groups on which no ornamental or figurative representation is painted (DC 36 to 39), the finds can be typologically organized into 35 groups comprising a total of 683 pieces. This suggests that at least 35 different tile designs were created and produced by the Antwerp maiolica workshops all together.

Ondanks deze positieve noot dient opgemerkt dat de archeologische stukken een zeer onvolledig beeld geven van het decoratiegamma dat in Antwerpen in werkelijkheid is geproduceerd. De vele collecties Antwerpse tegels met de meest diverse voorstellingen die in Antwerpen zelf en daarbuiten in musea en verzamelingen bekend zijn, bevestigen deze stelling. In Antwerpen bevindt de belangrijkste collectie zich vandaag in het MAS | Museum aan de Stroom[1] op het Eilandje, maar ook het Museum Plantin-Moretus[2] bezit uit eigen huis enkele mooie kleine tegeltableaus en een belangrijke reeks losse tegels. Het architectuurarchief bewaart een collectie tegels uit afgebroken historische panden. Vernoemen we in eigen land nog de collectie van het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis[3] te Brussel, van het abdijmuseum Ten Duinen[4] in Koksijde, de tegelvondsten in het kasteel van Jean de Hennin-Liétard te Boussu[5] in de provincie Henegouwen en de majolicavloer in de kapel van Rameyenhof te Gestel[6]. In de ons omringende landen zijn de tegelvondst in de ruïnes van het kasteel 'La Fontaine' van Pierre-Ernest de Mansfeld[7] (GDL), de vloer in het kasteel van Anne de Montmorency te Fère-en-Tardenois[8] (FR) en die uit het landhuis 'The Vyne' nabij Basingstoke[9] (VK) slechts enkele voorbeelden. Over al deze collecties en bodemvondsten is uitgebreid gepubliceerd.

Op de hiernavolgende staafdiagram wordt het aantal vondsten per decorgroep grafisch weergegeven. Voor elke groep wordt nog het aantal sites toegevoegd waar dit decor werd aangetroffen waardoor, net zoals in de overzichtstabel, een link gelegd is tussen decor en vindplaatsen.

Drie groepen vallen op door een groot aantal registraties dat telkens verklaard wordt door het leeuwenaandeel ingenomen door één enkele site.
Vooreerst de 'Oranjeappels in een kwartvierpas met een 3-lobbige palmet ingesloten in een 5-lobbige palmet' (DC 6) waarvan het grootste deel uit de Coppenolstraat (site A119) afkomstig is (151 stuks). Van een dergelijk volume tegels met eenzelfde decor mag aangenomen worden dat die behoord hebben tot een ruimere betegeling. Een zichtbare loopslijtage en

Despite this positive note, it should be mentioned that these archaeological finds give a very incomplete idea of the range of decorations actually produced in Antwerp. The numerous collections of Antwerp tiles, bearing the most diverse designs and known by museums and collections in Antwerp and beyond, confirm this assertion. In Antwerp, the most significant collection is now in the MAS | Museum aan de Stroom[1] on 'het Eilandje', but Museum Plantin-Moretus[2] also owns some fine small tile pictures as well as an important series of single tiles. The Architecture Archive has a collection of tiles from demolished historic buildings. Also worth mentioning are the collections in Belgium of the Royal Museum of Art and History[3] in Brussels, the Ten Duinen[4] abbey museum in Koksijde, the tile finds in the castle of Jean de Hennin-Liétard in Boussu[5], Hainaut, and the maiolica floor in the Rameyenhof chapel in Gestel[6]. The tile finds in the ruins of Pierre-Ernest de Mansfeld's castle of 'La Fontaine'[7] (GDL), the floor of Anne de Montmorency's castle in Fère-en-Tardenois[8] (FR) and the tile finds in the 'The Vyne' manor near Basingstoke[9] (UK) are only a few examples of nearby countries where Antwerp maiolica tiles have been discovered. These finds and collections have all been widely documented and published.

The following bar chart shows the number of finds per design group. For each group, the number of sites where this design was found is added so that, just like in the overview table, a link is made between design and sites.

Three groups stand out due to their high registration rates, which is understandable by the fact that a single site accounts for the majority of them.
First, there are the 'Orange apples in a quarter-quatrefoil with a 3-lobed palmette enclosed in a 5-lobed palmette' (DC 6) of which the largest part originates from the Coppenolstraat (site A119) (151 pieces). It is reasonable to assume that such a volume of tiles with the same design belonged to a larger tiling. Visible wear and considerable damage to the

[1] Caignie 2015b; Caignie 2016.
[2] Caignie 2009.
[3] Dumortier 2002a.
[4] Caignie 2006.
[5] Caignie en Dumortier 2021.
[6] Caignie 2009.
[7] Caignie et al. 2012.
[8] Crépin-Leblond 2000, 149-150; Dumortier 2002a, 24, 110-111, 165.
[9] Blanchett 2000.

aanzienlijke glazuurschade op 50 stuks en een al dan niet volledige glazuurafschilfering op de overige 100 stuks laat vermoeden dat dit een vloerpartij was. De schade aan het glazuur moet op een bepaald ogenblik ook de reden geweest zijn voor de verwijdering van de tegels.

glaze on 50 of the tiles, as well as the loss of glaze (whether complete or partial) on the remaining 100 tiles, suggest that this was a floor covering. At some point in time, the damage to the glaze must have been the reason for removing the tiles.

Mede door de 61 exemplaren afkomstig uit de schouw van het pand Grote Markt 15 (site A306) is de 'Bloempot in een kwadraat' (DC 25) de groep met het tweede grootst aantal vertegenwoordigers. Weliswaar zijn dit geen opgegraven tegels, maar als herbruikstukken kunnen die wel als archeologische vondsten worden aanzien.

Partly due to the 61 specimens found in the chimney of the building located Grote Markt 15 (site A306), the 'Flower vase within a diamond frame' (DC 25) is the group with the second largest number of registrations. Although these tiles were not discovered during an excavation, they are re-used and therefore can be classified as archaeological finds.

Op één exemplaar na zijn alle tegels van de groep 'Ornamentale en figuratieve voorstellingen in een cirkelband en blauwe hoeken' (DC 17) afkomstig uit de opgraving in het Bisschoppelijk paleis (site A102) aan de Schoenmarkt. De 52ste tegel (A234/1/T56) in deze groep, die hetzelfde margrietmotief laat zien als tegel A102/0/M10 uit het Bisschoppelijk paleis, is omwille van breuk of glazuurschade tijdens het productieproces als misbaksel opzij gelegd en finaal op de majolicastortplaats van de site Sint-Augustinuskerk (site A234) terecht gekomen.

In the group 'Ornamental and figurative representations in a circle band and blue corners' (DC 17), all but one tile came from the excavation in Bisschoppelijk paleis (site A102) on the Schoenmarkt. The 52nd tile (A234/1/T56) in this group, which shows the same daisy motif as tile A102/0/M10 from Bisschoppelijk paleis, was set aside as a misfire because of breakage or glaze damage in the production process and ended up in the maiolica dump at the Sint-Augustinuskerk site (site A234).

In tegenstelling tot deze decorgroepen zijn de 50 'Stertulp' tegels (DC 10) verspreid over niet minder dan 15 verschillende locaties in de stad waaronder twee sites met elk 14 stuks (site A135 Oude Beurs en gift A000/G52 Vleeshuis omgeving).

In contrast to these design groups, the 50 'Star tulip' tiles (DC 10) are spread over no less than 15 different locations in the city, including two sites with 14 tiles each (site A135 Oude Beurs and gift A000/G52 Vleeshuis omgeving).

De Antwerpse majolicategel is voor die tijd te beschouwen als een luxeproduct dat voornamelijk gekocht en geplaatst werd door de hoge adel en kerkelijke instellingen; zie bijvoorbeeld de abdijen van Herkenrode en Ten Duinen, de Kathedraal (site A008), het Bisschoppelijk paleis (site A102), de Sint-Pauluskerk (site A129) te Antwerpen en de hoger genoemde kastelen. Ook de lagere adel en de gegoede burger kon zich dit luxeproduct veroorloven. Op die sites verwacht men dan typologisch één, hoogstens twee verschillende decors aan te treffen. In de overzichtstabel kunnen inderdaad meerdere sites worden aangestipt die aan dit criterium beantwoorden. Andere sites vertonen dan een groter assortiment hetgeen wijst op woningen van vooraanstaande of welgestelde burgers met betegelingen in meerdere ruimtes; voorbeelden hiervan zijn de woningen in de Braderijstraat (site A000/G45), de Stoofstraat (site A000/G9) en de Oude

At that time, the Antwerp maiolica tile was considered a luxury product that was mainly bought and placed by the high nobility and ecclesiastical institutions; see for example the abbeys of Herkenrode and Ten Duinen, the Kathedraal (site A008), Bisschoppelijk paleis (site A102), Sint-Paluskerk (site A129) in Antwerp and the castles mentioned above. The lower nobility and well-to-do citizens could also afford this luxury product so, typologically, one would expect to find one, maximum two different designs on these sites. The overview table shows several sites that meet these criteria. Other sites show a wider range, indicating houses of prominent or well-to-do citizens with tiling in several rooms; examples are the houses in the Braderijstraat (site A000/G45), Stoofstraat (site A000/G9) and Oude Beurs (site A135). The occupancy history of the latter is well known. From the second half of the 15th to the middle of the 16th century,

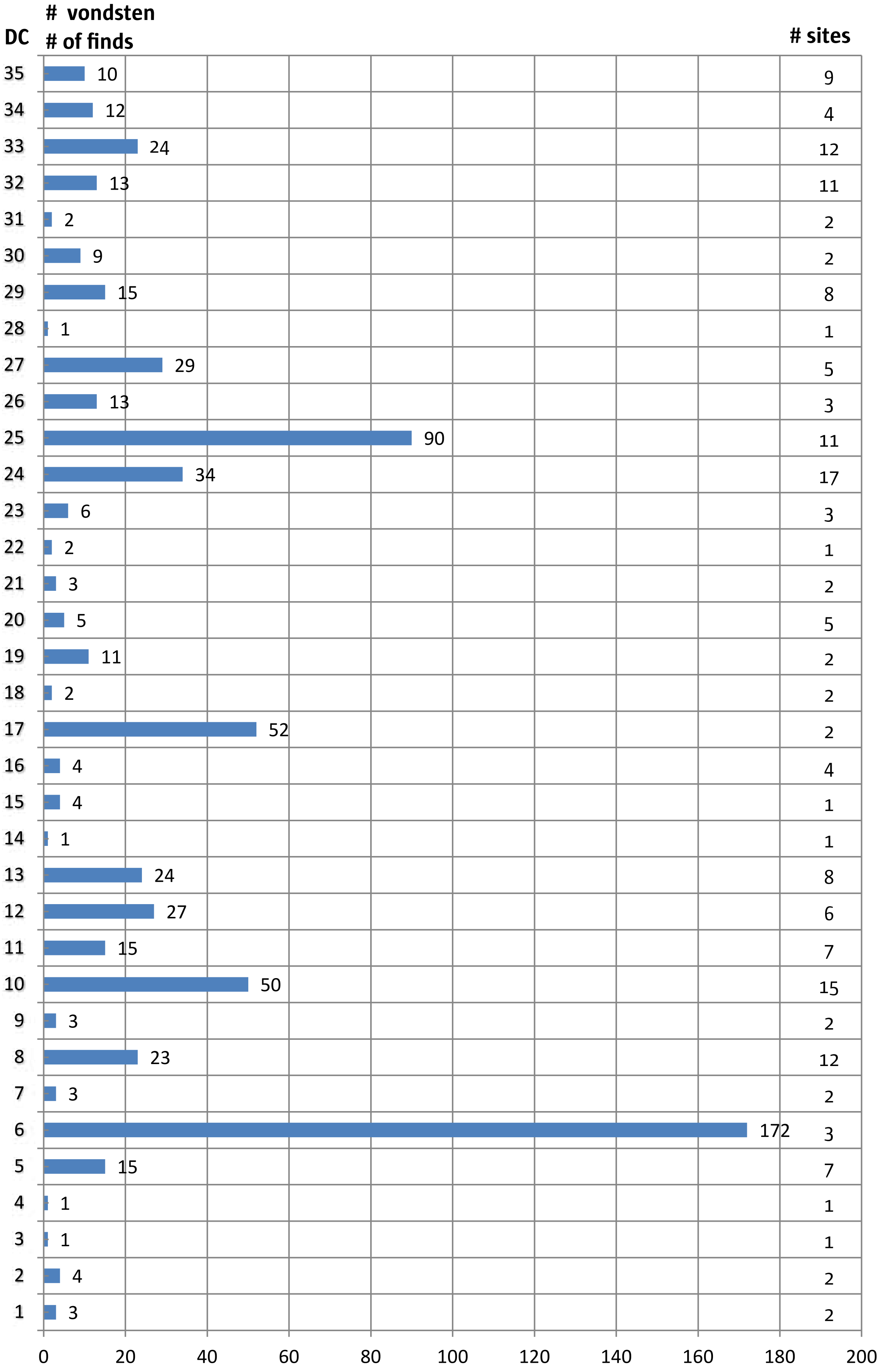

Grafische voorstelling van het aantal vondsten per decorcode in relatie tot het aantal sites
Graphical representation of the number of finds per design code in relation to the number of sites

Beurs (site A135). Van deze laatste is de bewoningsgeschiedenis goed gekend. Het pand *De Gulden Pellicaen* gelegen aan de Oude Beurs 21 was vanaf de tweede helft van de 15de tot half de 16de eeuw gekend als een florissante herberg die moet geleefd hebben van de Engelse kooplui die in het naburige Engels Pand hun waren, vooral wol en laken, verhandelden.[1]

Productiesites

Door te kiezen voor een typologische groepering van de vondsten komen in de catalogus de productiesites en de sites waar de tegels hun toepassing vonden, te samen in één decorgroep te staan. Hierdoor krijgt men zicht op de spreiding over de stad en het volume van een in een bepaald atelier voorkomend identiek decor. Dit wordt mooi geïllustreerd bij het decor 'Stertulp' (DC 10) dat blijkbaar enkel in de Schoytestraat werd geproduceerd en een toepassing vond op (minstens) 11 verschillende locaties in de stad, met nog drie bijkomende giftsites, voor een totaal van 50 stuks.

De inventaris van de voorstelling 'Dieren in een kwadraat' (DC 24) doet dan vermoeden dat dit zeer geliefd decor gelijktijdig of achtereenvolgens door vijf verschillende ateliers werd geproduceerd: in de Schoytestraat (site A104), de Steenhouwersvest (site A117), de Aalmoezenierstraat (site A187), de Sint-Jansvliet (site A000/G11) en ook voorkomt in de Sint-Augustinuskerk (site A234). In de overzichtstabel wordt toegelicht dat deze laatste geen productiesite was, wel een stortplaats vermoedelijk gebruikt door de ateliers uit de Kammenstraat en omgeving. Daar was, benevens de hiervoor vernoemde ateliers, ook het atelier *Den Salm* van achtereenvolgens Guido en Lucas Andries, Franchois Frans en Willem van Brecht gelokaliseerd. De overzichtstabel lijst voor de site Sint-Agustinuskerk 19 verschillende tegeldecors voor een totaal van 110 vondsten, waarvan de productie zich uitstrekt over de hele ruim 100 jaar durende productie van deze Antwerpse nijverheid.

Uiteraard wordt het grootste assortiment aan voorstellingen genoteerd op de productiesites. De hiernavolgende tabel toont voor de vier majolica-ateliers samen 15 verschillende decorgroepen; hun aantal per site loopt gelijk, maar de groepen zelf zijn zeer verscheiden. Het is de vraag in welke mate dit

the premises of *De Gulden Pellicaen* at Oude Beurs 21 were known as a flourishing inn that must have lived off the English merchants who traded their wares, especially wool and cloth, in the neighbouring English House.[1]

Production sites

By opting for a typological grouping of the finds, the production sites and the sites where the tiles were used are shown together in a single design group in the catalogue. This gives an idea of the volume and distribution throughout the city, of an identical design found in a certain workshop. This is appropriately illustrated by the design 'Star tulip' (DC 10) that apparently was only produced in the Schoytestraat and applied at (at least) 11 different locations in the city, with three additional gift sites, for a total of 50 pieces.

The inventory of the representation 'Animals within a diamond frame' (DC 24) then suggests that this very popular design was produced simultaneously or consecutively by five different workshops: in the Schoytestraat (site A104), the Steenhouwersvest (site A117), the Aalmoezenierstraat (site A187), the Sint-Jansvliet (site A000/G11); it also occurs in the Sint-Augustinuskerk (site A234). The overview table explains that the latter was not a production site, but a dump that was presumably used by the workshops in the Kammenstraat and its surroundings. In addition to the aforementioned workshops, the *Den Salm* workshop of successively Guido and Lucas Andries, Franchois Frans and Willem van Brecht was also located there. The overview table for the Sint-Augustinuskerk site lists 19 different tile designs for a total of 110 finds. Their production covers more than 100-years of the history of tile production in Antwerp.

Obviously, the largest range of representations is recorded on the production sites. The table below shows 15 different design groups for the four maiolica workshops all together; their number per site is similar, but the groups themselves are very different. The question is to what extent this overview corres-

[1] Derycke, Troupin, Veeckman 1998, 64.

beeld overeenstemt met de historische werkelijkheid van geproduceerde voorstellingen in elk van deze vier werkplaatsen. Het vondstenmateriaal uit de ateliers is totaal verschillend van dat op de andere sites. Daar waar het in deze laatste restanten betreft van reëel toegepaste betegelingen, vloer of wand, vindt men in de productiesites slechts afgekeurde stukken uit eigen productie; dit zijn meestal allerlei vormen van misbaksel, gebroken exemplaren en biscuittegels die niet aan de kwaliteitseisen voldeden om verder bewerkt te worden. In de catalogus worden enkele markante voorbeelden van misbaksel afgebeeld; A117/7/T06 (DC 23) in de Steenhouwersvest, de geschilderde maar niet opnieuw gebakken biscuittegel A187/51/HP09 (DC 6) in de Aalmoezenierstraat, A234/68/T3 (DC 24) en A234/1/T61 (DC 25) in de Sint-Augustinuskerk illustreren dit ten volle. Aan de tabel werd nog de site Sint-Augustinuskerk toegevoegd omdat die, als stortplaats van naburige ateliers, hetzelfde soort ovenafval bevat als wat aangetroffen werd in de vier productiesites.

Uit de tabel kan slechts één vaststelling opgemaakt worden, met name dat de groep ‘Dieren in een kwadraat’ (DC 24) en de groep ‘Biscuittegels’ (DC 36) beide als enige op alle vier de productiesites werden aangetroffen. 412 stuks biscuit, waarvan de Steenhouwersvest het leeuwenaandeel voor zijn rekening neemt, vertegenwoordigt ruim 33% van de 1.214 geïnventariseerde stukken, hetgeen - indien dit nog nodig zou zijn - deze sites als locaties bevestigt waar majolicagoed werd geproduceerd.

ponds to the historical reality of produced representations in each of these four workshops. The finds from the workshops are completely different from those at the other sites. Whereas the latter are remnants of real-world floor or wall tiling, the production sites only have rejected pieces from their own production, usually all sorts of misfiring, broken specimens and biscuit tiles that did not meet the quality requirements for further processing. The catalogue shows some striking examples of misfiring; A117/7/T06 (DC 23) in the Steenhouwersvest, the painted but not fired again biscuit tile A187/51/HP09 (DC 6) in the Aalmoezenierstraat, A234/68/T3 (DC 24) and A234/1/T61 (DC 25) in the Sint-Augustinuskerk fully illustrate this. The Sint-Augustinuskerk site was added to the table because, as it was used as a dump by neighbouring workshops, it contains the same type of kiln waste as was found in the four production sites.

The only thing that can be deduced from this table, is that the group ‘Animals in a diamond frame’ (DC 24) and the group of ‘Biscuit tiles’ (DC 36) both are the only ones found at all four production sites. 412 pieces of biscuit, of which the Steenhouwersvest accounts for the lion’s share, represent over 33% of the 1,214 inventoried pieces, which - if still needed - confirms these sites as locations where maiolica ware was produced.

DC / site	6	8	10	11	12	18	20	21	23	24	25	33	36	37	39	DC / #
A104 & A152 Schoytestraat		x	x	x	x					x			x			6
A117 Steenhouwersvest		x				x			x	x		x	x			6
A187 Aalmoezenierstraat	x	x					x			x			x	x	(x)	6
A000/G10 & A000/G11 Sint-Jansvliet	x						x	x		x	x		x			6
A234 Sint-Augustinuskerk	x	x		x	x				x	x	x		x			8

Overzicht van de decorgroepen aangetroffen in de productiesites
Overview of the design groups found in the production sites.

Bijzondere vondsten

Bijzonder is de vondst van een reeks 'Kacheltegels' (DC 38) zowel in de Kathedraal (site A008) als op het Vleminckveld (site A240). Echter geen vondsten in of rond de Schoytestraat waar Henric Van Grevenbroeck, in archiefstukken vernoemd als *kakelbacker* en *geleyerspotbacker*, meerdere eigendommen had en er in die nijverheidstak actief moet zijn geweest. In 1545 vestigde Henric zich in het pand *Dmoelenyser* in de Kammenstraat waar ook majolica en kachels vervaardigd werden;[1] op die locatie werden nog geen opgravingen uitgevoerd.

Eveneens bijzonder is de vondst van minstens 25 monochroom wit of blauw geglazuurde kleinformaat-tegels van ca. 9 x 9 cm omdat deze afkomstig is van het terrein van atelier *De Blompot* van Hans Boudewyns in de *Sint-Jansstrate*, de huidige Aalmoezenierstraat (site A187).[2] Naast de vele fragmenten en scherven zijn er enkele grotere stukken die duidelijk een probleem van opgekrompen glazuur laten zien, mogelijk veroorzaakt door een onzuivere biscuitondergrond. Het hele lot heeft het atelier mogelijk niet verlaten. Tot op heden werd dit type tegel nergens in de stad aangetroffen, noch in situ, noch bij opgravingen.

Hoewel ovenvloerstenen voor de majolicabakker geen handelswaar is, vinden we het toch nuttig de vondst ervan te vermelden (DC 39). Op deze dikke platen van hard gebakken klei worden in de oven tegels en vaatwerk gestapeld voor respectievelijk de biscuitbrand en de gladbrand. De aanwezigheid van ovenvloerstenen op het Frans Halsplein (site A125) is moeilijk te verklaren omdat op die plaats geen majolicaproductie gekend is. Nochtans worden er op de stukken sporen van glazuur en aangebakken scherf waargenomen. Dit is echter niet het geval bij de stukken aangetroffen in de Aalmoezenierstraat (site A187) waar majolica-atelier *De Blompot* van Hans Boudewyns gevestigd was. De beoordeling van deze stukken als ovenvloersteen is uiteraard gebaseerd op de daar gekende productieactiviteit, en dan in het bijzonder op de dikte van de stukken waarvoor geen andere verklaring te vinden is.

Special finds

The discovery of a series of 'Stove tiles' (DC 38), both in the Kathedraal (site A008) and on the Vleminckveld (site A240) is exceptional. However, there were no finds in or around the Schoytestraat where Henric Van Grevenbroeck, mentioned in archive documents as *kakelbacker* and *geleyerspotbacker*, had several properties and must have been active in that industry. In 1545, Henric settled in the *Dmoelenyser* property in the Kammenstraat, where maiolica and stoves were also manufactured;[1] no excavations had yet been carried out at that location.

Equally exceptional is the find of at least 25 monochrome white or blue glazed small format tiles measuring c. 9 x 9 cm, from the site of Hans Boudewyns' workshop *De Blompot* in the *Sint-Jansstrate*, the current Aalmoezenierstraat (site A187).[2] In addition to the many fragments and shards there are a few larger pieces that clearly show a problem of shrunken glaze, possibly caused by an impure biscuit base. The whole lot may not have left the workshop. Until now, this kind of tile has not been found anywhere in the city, neither in situ nor in excavations.

Although kiln floor stones were not a commodity for the maiolica craftsmen, we think it is useful to mention their discovery (DC 39). On these thick slabs of hard-fired clay, tiles and dishes were stacked in the kiln for the biscuit firing and the glost firing respectively. Since no maiolica production is known to have taken place at Frans Halsplein (site A125), the presence of kiln floor stones at this location is difficult to explain. Nonetheless, traces of glaze and fired shard are observed on the pieces. This is, however, not the case with the pieces found in the Aalmoezenierstraat (site A187), where Hans Boudewyns' maiolica workshop *De Blompot* was located. The assessment of these pieces as kiln floor stones is obviously based on the location's known production activity, and particularly on the thickness of the pieces for which no other explanation can be found.

[1] Dumortier 2002a, 34,248.

[2] Dumortier 2002a, 45, 231-232.

Aan het einde van deze studie dient toch opgemerkt dat een verzameling van amper 683 geglazuurde tegels, her en der in de stad opgegraven of aangetroffen, helemaal niet de ruim honderd jaar Antwerpse majolica tegelproductie weerspiegelt. Van heel wat voorstellingen die in de vele private en museale collecties bewaard worden, zijn in Antwerpen stad geen getuigen uit de bodem bovengehaald. Van de randtegels van mogelijk 18 tableaus in de collectie van het MAS | Museum aan de Stroom bijvoorbeeld werd tot op heden geen enkel ander exemplaar geborgen.[1]

Het was niet de bedoeling om met deze collectie de pracht en praal van de Antwerpse tegel te bewieroken. Voor een archeoloog of een tegelvakspecialist is elke nieuwe vondst weliswaar een heugelijk moment, zeker wanneer bijvoorbeeld na 38 jaar een tweede vondst wordt gedaan van een tegeldecor waarvan tot op heden slechts één ander exemplaar gekend was en daarbovenop in nog geen enkel andere collectie of museum bekend is, zoals voor onderstaande twee stukken het geval is.

To conclude this study it should be noted that a collection of barely 683 glazed tiles, excavated or found here and there in the city, does not at all reflect the more than one hundred years of maiolica tile production in Antwerp. For many of the depictions that are housed in the numerous private and museum collections, no witnesses have been found in the soil of Antwerp city. For instance, to date not a single other specimen has ever been found of the border tiles of the about 18 tile pictures that are part of the MAS | Museum aan de Stroom collection.[1]

The purpose of this collection was not to extol the splendour of the Antwerp tile. For an archaeologist or tile specialist, every new find is a source of immense joy. This is especially the case when, for example, a tile design is found which exactly matches a tile design found 38 years earlier – a design until then unique, unknown by other collections or museum. Such is the case with the two pieces below, both excavated in Antwerp.

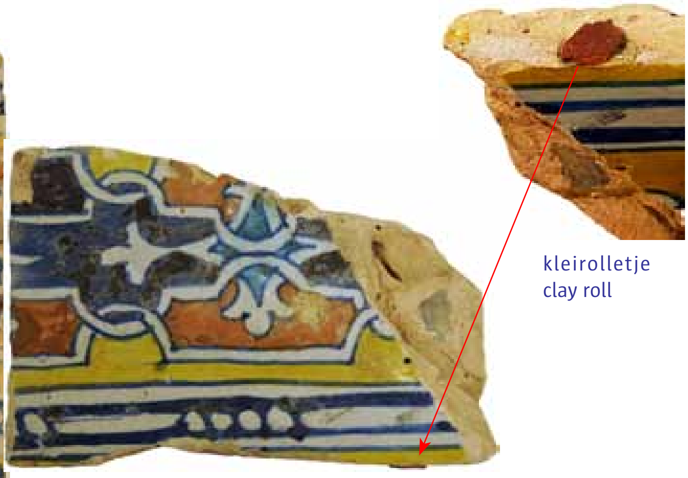

A066/M2, 76x135x18 (schaal 1:2)
aangetroffen in **1984** bij rioleringswerken op de Grote Markt
DC 31 Moreske rand

A496/WP2/A/M1, 136x86x21,5 (schaal 1:2)
aangetroffen in **2022** in Hotel Arnould du Bois de Vroylande
(voormalig instituut Dames van het Christelijk Onderwijs),
Lange Nieuwstraat 80-90
DC 31 Moreske rand

A066/M2, 76x135x18 (scale 1:2)
found in **1984** during sewage works on the Grote Markt
DC 31 Mauresque border

A496/WP2/A/M1, 136x86x21,5 (scale 1:2)
found in **2022** in Hotel Arnould du Bois de Vroylande
(former Institute Dames van het Christelijk Onderwijs),
Lange Nieuwstraat 80-90
DC 31 Mauresque border

[1] Caignie 2015b.

FOTOVERANTWOORDING
PHOTO CREDITS

Alle foto's van de catalogus werden gemaakt door Guy Vermeylen en Frans Caignie.

All photographs of the catalogue were made by Guy Vermeylen and Frans Caignie.

Referentietegels
Reference tiles

1. Privé coll. Diepenveen, Nederland
2. Coll. G.J.M de Ree, Amersfoort, Nederland
3. Coll. G.J.M de Ree, Amersfoort, Nederland
4. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.7660.1-4
5. Pluis 2013, 107, A.01.03.19
6. Pluis 2013, 107, A.01.03.22
7. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1938.004.001.13-13
8. Coll. auteur
9. Privé coll., Diepenveen, Nederland
10. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1938.004.002.13-21
11. Pluis 2013, 227, A.01.05.74
12. Pluis 2013, 227, A.01.05.76
13. Architectuurarchief van de Provincie Antwerpen, inv. DB008
14. Coll. G.J.M. de Ree, Amersfoort, Nederland, inv. 1019, 136x136x20
15. Reconstructie van het decor op basis van A162/M3 (site Hopland)
16. Coll. auteur
17. A102/0/M15 (site Bisschoppelijk paleis)
18. Pluis 2013, 272, A.01.20.02
19. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.7675
20. Coll. auteur
21. Pluis 2013, 301, A.01.28.02
22. Pluis 2013, 301, A.01.28.03
23. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1937.013.4-9
24. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1938.004.003.18-18
25. A306/15/3/1 (site Grote Markt 1981)
26. Pluis 2013, 524, B.06.00.01
27. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1938.004.004.03-27
28. Pluis 2013, 469, A.14.03.38
29. Triskel, Korte Nieuwstraat, Antwerpen
30. Coll. auteur
31. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.7659
32. MAS | Museum aan de Stroom, Antwerpen, inv. AV.1997.002.4-5
33. Architectuurarchief, Antwerpen, inv. DB119
34. Architectuurarchief, Antwerpen, schaapscheerderstafereel, inv. DB118
35. Coll. VandenHeuvel Frans, Hombeek, inv. M264
36. A117/7/T14 (site Steenhouwersvest)
37. A187/01/T4 (site Aalmoezenierstraat)
38. A240/3/M35 (site Vleminckveld, bovenzicht)

Bijzondere dank is verschuldigd aan:

- Guy Vermeylen voor de bewerking van de foto's van de catalogus,
- Leon Geyskens voor het nalezen van dit rapport en zijn waardevolle opmerkingen,
- Mevr. Manou Vandepoel voor het nalezen van de Engelse tekst,
- Johan Veeckman, Tim Bellens en Jerry Driesen, redactieleden van de dienst archeologie van de stad Antwerpen, voor hun bijdrage bij het tot stand komen van dit rapport.

Special thanks are due to:

- Guy Vermeylen for editing the photographs in the catalogue,
- Leon Geyskens for re-reading this study and his valuable remarks,
- Mrs. Manou Vandepoel for proofreading the English text,
- Johan Veeckman, Tim Bellens and Jerry Driesen, members of the editorial staff of the Antwerp city archaeology department, for their contribution to the production of this study.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

GEREFEREERDE LITERATUUR
REFERENCED lITERATURE

Bellens 2004a
Bellens Tim, Archeologisch onderzoek naar de Spaanse omwalling en de Franse scheepswerven in Antwerpen, in: *Vesting*, nr. 2, 3-5

Bellens 2004b
Bellens Tim, Het noordelijk deel van de Spaanse stadsomwalling rond Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 27, Brussel 2004, 45-46

Bellens 2004c
Bellens Tim, Het noordelijk deel van de Spaanse stadsomwalling rond Antwerpen, in: *Vesting*, nr. 2, 6-8

Bellens 2011
Bellens Tim, Opgravingen Klapdorp werpen nieuw licht op middeleeuws Antwerpen, in: *Antwerpsche Tydinghen*, Antwerpen

Bellens 2012
Bellens Tim, *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Begijnenstraat 53-59 (Sint-Ludgardisschool), Antwerpen* (onuitgegeven nota met aanbevelingen)

Bellens 2013a
Bellens Tim, Klapdorp, in: *Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 10, Jaaroverzicht 2011-2012*, 17-18, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn.

Bellens 2013b
Bellens Tim, Begijnenstraat, in: *Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 10, Jaaroverzicht 2011-2012*, 28-30, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Bellens 2015
Bellens Tim, Melkmarkt 37-39, in: *Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 15, Jaaroverzicht 2013-2014*, 45-46, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Bellens 2019a
Bellens Tim, *Archeologisch onderzoek - A363 Melkmarkt 37-39 (Suitehotel Gulde Schoen)*, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 20, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Bellens 2019b
Bellens Tim, *Archeologisch onderzoek - A277 Jezusstraat 21-29 / Lange Nieuwstraat 130-140*, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 21, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Bellens en Veeckman 2004
Bellens Tim en Veeckman Johan, Opgravingen in de Sint-Augustinuskerk, nieuwe gegevens over het Allerheiligenklooster, in: *Antwerpsche Tydinghen* 3/2004, 111-113

Bellens en Veeckman 2005
Bellens Tim en Veeckman Johan, Archeologisch onderzoek naar het voormalig augustijnenklooster in de Kammenstraat, in: Veeckman J. (red.), *Brabom 6. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 225-228

Blanchett 2000
Blanchett C., The floor Tiles at The Vyne, Hampshire, England, in: *Glazed Expression*s, Tiles & Architectural Ceramics Society, 41 (2000)

Bouckaert 2011
Bouckaert K., *Archeologische prospectie aan de Paardenmarkt 34-36 te Antwerpen*, rapport AS Solutions, Mechelen, 2011 (onuitgegeven rapport)

Bungeneers 1988
Bungeneers J., De vondsten uit vier afvalputten aan de Nationalestraat 130b-132 te Antwerpen, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, 1988, nr. 1, 39-66

Bungeneers 1992
Bungeneers J., Een afvalput in het voormalige bisschoppelijk paleis, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, 13-22

Bungeneers en Oost 1990
Bungeneers Joke en Oost Tony, Archeologisch onderzoek in het voormalig bisschoppelijk paleis, in: *Cultureel Jaarboek Stad Antwerpen VIII*, 53-58

Caignie 2006
Caignie Frans, De majolicategels van Ten Duinen gepositioneerd in de Antwerpse majolicategelproductie, in: *Novi Monasterii, Jaarboek Abdijmuseum Ten Duinen 1138*. Themanummer “Middeleeuwse tegels in cisterciënzerabdijen, de tegelcollectie van Ten Duinen in een internationale context”, Vol. 5 - 2006, 227-264

Caignie 2008
Caignie Frans, *Majolicategels uit de Sint-Augustinuskerk*, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 3, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn; http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2008) Sint-Augustinuskerk

Caignie 2009
Caignie Frans, *De majolica tegelvloer in de kapel van het kasteel Rameyenhof te Gestel. Materiaaltechnische en historische studie.* Studierapport, http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2009) Rameyenhof

Caignie 2012a
Caignie Frans, Antwerpse majolicategeltableaus met parelranddecor, in: *Tegel* 40/2012, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum, Otterlo, Nederland, 4-13

Caignie 2012b
Caignie Frans, *Laat 16de - vroeg 17de-eeuwse Antwerpse majolica-tegeltableaus met parelranddecor*, Studierapport, http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2012) Museum Plantin-Moretus

Caignie 2015a
Caignie Frans, *Majolicategels uit de Braderijstraat*, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum archeologie en monumentenzorg 13, Antwerpen. http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn ; http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2015) Braderijstraat

Caignie 2015b
Caignie Frans, *Majolicategels in het MAS | Museum aan de Stroom, Deel I: tableaurandtegels*, Studierapport, http://www.tegels-uit-antwerpen.be

Caignie 2016
Caignie Frans, *Majolicategels in het MAS | Museum aan de Stroom, Deel II: ornamentaal decor*, Studierapport, http://www.tegels-uit-antwerpen.be

Caignie 2018
Caignie Frans, Majolicategels in Mechelen, in: *Majolica. Uit de bodem van het Mechelse Sint-Janshof*, Mechelse Vereniging voor stadsarcheologie (MVSA), 34-43

Caignie 2021
Caignie Frans, *Majolicategels in het MAS | Museum aan de Stroom, deel V: Majolica-atelier Den Salm en het tegeltableau "De bekering van Saulus"*, Studierapport, http://www.tegels-uit-antwerpen.be

Caignie en Dumortier 2021
Caignie Frans en Dumortier Claire, Les pavements en majolique anversoise du château de Boussu, http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2021) Boussu

Caignie en Geyskens 2010
Caignie Frans en Geyskens Leon, Tegels uit kasteel Gallifort, in: *Turninum Volksmuseum Deurne*, VZW Turninum, 5-29

Caignie en Oost 1998
Caignie Frans en Oost Tony, Een Antwerps tapijt ... of het verhaal van twee aansluitende tegels, in: *Tegel* 26/1998, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum, Otterlo, Nederland, 2-12

Caignie en Oost 2003
Caignie Frans en Oost Tony, Majolicategels uit het kasteel van Egmont te Zottegem, in *Tegel* 31/2003, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum, Otterlo, Nederland, 4-15. http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2003) Egmontkasteel

Caignie en van den Eynde 2008
Caignie Frans en van den Eynde Guido, Majolicavloertegels: een overzicht, in: Koldeweij Eloy (red.), *Over de vloer, met voeten getreden erfgoed*, Waanders Uitgevers Zwolle, 78-88

Caignie et al. 2012
Caignie F., Dumortier C., Paulke M., Carreaux en majolique anversoise dans le château de Pierre-Ernest de Mansfeld à Luxembourg, in: *Archaeologia Mosellana*, 8/2012, 225-273; http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2013) Mansfeld

Caignie et al. 2021
Caignie Frans (red.), Kamermans Johan, Karssenberg Goossen, van de Loo Wim, Pleguezuelo Alfonso, de Ree Ger, Schenk Lejo, *Raakvlakken tussen Oost en West. Onderzoek van geometrische tegeldcors uit de Nederlanden - Crossroads between East and West. Study of geometric tile designs from The Netherlands*, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum, Foundation Friends of the Dutch Tile Museum, Otterlo, Nederland

Catalogus Sterckshof 1962
van antwerps plateel tot delftse keramiek, tentoonstellingscatalogus, Het Sterckshof, Provinciaal museum voor Kunstambachten, Deurne-Antwerpen, 12 mei - 15 juli 1962

Catalogus Volkskundemuseum 1982/1983
Van Nederzetting tot Metropool. Archeologisch - historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad, tentoonstellingscatalogus, Volkskundemuseum, 3 december 1982 - 17 april 1983

Catalogus Sterckshof 1991
Uit het verleden geput. Gebruiksgoed van opgraving tot museum, tentoonstellingscatalogus, Provinciaal museum Sterckshof, Deurne-Antwerpen, 15 juni - 20 oktober 1991

Catalogus Vleeshuis 1992/1993
Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993

Crépin-Leblond 2000
Crépin-Leblond-Thierry, La chapelle du château de Fère-en-Tardenois (Aisne), in: *images du pouvoir. pavements de faïence en France du XIIIe au XVIIe siècle*, 149-150

De Mets 1986
De Mets D., Onderzoek van de kerk van Oosterweel (Antw.), in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 9, Namen 1986, 26-29

De Mets en Pottier 1987
De Mets D., Pottier W., Historisch-archeologisch onderzoek in de kerk van Oosterweel, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, nr. 1, 1-52

Derycke 1992
Derycke Ivan, Korte historische schets van het onderzoeksgebied 'Guldenberg', in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 49-54

Derycke, Troupin, Veeckman 1998
Derycke Ivan, Troupin Georges en Veeckman Johan, *De Coninck van Spaignien*, alias *Pellicaen*. Archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van een verdwenen pand in de Oude Beurs 21, in: Veeckman J. (red.), Brabom 2. *Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 57-76

Dumortier 1992
Dumortier Claire, De geleyerspotbackers in de Schoytestraat in Antwerpen, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 109-111

Dumortier 2002a
Dumortier Claire, *Céramique de la Renaissance à Anvers. De Venise à Delft*, Bruxelles, Paris

Dumortier en Oost 1989
Dumortier Claire en Oost Tony, Un atelier de majoliques installé à Anvers vers 1600, in: *Bulletin des Musées Royaux d'Art et d'Histoire de Bruxelles*, vol. 60, 203-216

Dumortier en Oost 1992
Dumortier Claire en Oost Tony, Antwerpse majolicategels uit het voormalig refugiehuis van de abdij van Hemiksem, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 23-29

Dumortier en Veeckman 1994
Dumortier Claire en Veeckman Johan, Un four de majoliques en activité à Anvers vers 1560, in: *Bulletin van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis,* vol. 65, 163-217

Gheysen 2009
Gheysen Korneel, *Archeologisch onderzoek naar het Falcontinnenklooste*r, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 5, Antwerpen, https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn; http://issuu.com/archeologieinantwerpen

Geyskens 1980a
Geyskens Leon, Een Anjum-tegel te Antwerpen, in: *Hades, periodiek tijdschrift van de Antwerpse vereniging voor Bodem- en grotonderzoek*, 19e jg., 1980, nr. 33

Geyskens 1980b
Geyskens Leon, Een 'anjum'-tegel te Antwerpen, in: Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek, 1980, nr. 8-10, 118-119

Geyskens 1982
Geyskens Leon, 2.1.11. De Antwerpse majolica, in: *Van Nederzetting tot Metropool. Archeologisch - historisch onderzoek in de Antwerpse binnenstad*, tentoonstellingscatalogus, Volkskundemuseum, 3 december 1982 - 17 april 1983, 79-83

Geyskens 1983
Geyskens Leon, Opgravingen Kaasstraat 13 / afvalput 2 te Antwerpen. De majolica, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, 1983, nr. 5, 154-164

Geyskens 1989
Geyskens L., De majolica uit het site 'Guldenberg I' te Antwerpen, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, 1989, nr. 4, 15-16

Heege 2002
Heege Andreas, Vroege ornamenttegels in het verre Einbeck, in; *Tegel* 30/2002, Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum, Otterlo, Nederland, 4-7

Hughes and Gaimster 1999
Hughes Michael and Gaimster David, Neutron activation analysis of maiolica from London, Norwich, the Low Countries and Italy, in: David Gaimster (ed.), *Maiolica in the North. The archeology of tin-glazed earthenware in North-West Europe c. 1500-1600*, British Museum Occasional Paper 132, 57-89

Hughes and Gaimster 2002
Hughes Michael and Gaimster David, Neutron activation analysis of maiolica by the British Museum, *in:* Veeckman Johan (red.) met Sarah Jennings, Claire Dumortier, David Whitehouse, Frans Verhaeghe, *Majolica en Glas. Van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de - begin 17de eeuw*, Antwerpen, 215-242

Korf 1976a
Korf Dingeman, De zeskante 'Anjum-tegels' in het Fries Museum. Waar komen ze vandaan?, in: *Antiek*, 11e jg., nr. 4, november 1976, 342-365

Korf 1976b
Korf Dingeman, De 'Anjum-tegels', een belangrijke vondst in: *Antiek*, 11e jg., nr. 5, december 1976, 429-431

Lempke 2008
Lemke Ivonne, *Fabric Analyse van Majolicategels uit het Kasteel van Breda*. http://www.tegels-uit-antwerpen.be (2008) Fabric Analyse

Maclot 2011
Maclot P., Proefgraven tussen de tooghen en drincken van de Antwerpse Paardenmarkt: restanten van het Sint-Eligiusgodshuis en het Hoochuys tussen Toog en Venusstraat, in: *Infoblad Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis*, 2011/1, 4-17

Maclot en Van Ginneken s.d.
Maclot P., Van Ginneken I., *Bouwhistorische gegevens over gesloopte en te slopen panden ten behoeve van de archeologische opgravingen in functie van de nieuwbouw van een sporthal: Begijnenstraat nrs. 43, 45, 47, 49, 51, 53, 55, 59, 2000 Antwerpen* (onuitgegeven studie)

Meirsman 2001
Meirsman E., *Het klooster van de ongeschoeide Karmelieten te Antwerpen. Verwerking van het 17de-eeuwse aardewerk uit de kuilen 3 en 4* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Leuven

Nenk and Hughes 2018
Nenk, Beverley and Hughes, Michael, An Acceptable Science: Antwerp Maiolica tiles from a Tudor manor house at Place Farm, Bletchingley, Surrey, in: *Medieval Pottery Occasional Paper*, 8, 129-144

Oost 1976
Oost T., De opgravingen 'Stadsparking' te Antwerpen. Voorlopig verslag (december 1974 - maart 1976), in: *Antwerpen*, jg. 22, 1976, nr. 2, 68-76

Oost 1978
Oost T., De opgravingen 'Stadsparking' te Antwerpen, in: *Stadsarcheologie*, jg. 2, nr. 1, 30-31

Oost 1980
Oost T., Archeologisch onderzoek in de stad Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 3, Namen 1980, 26-27

Oost 1981a
Oost T., Archeologisch onderzoek in de stad Antwerpen 1975-1980, in: *Antwerpen*, jg. 27, nr. 1, 33-43

Oost 1981b
Oost T., Nog een - tijdelijk - verdwenen Antwerps monument: de Quinten Matsijsput, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, 1981, nr. 1-2, 14-17

Oost 1985
Oost Tony, Recente Antwerpse vondsten van 16de-eeuwse tegelfragmenten in majolica, in: De Landtsheer G. (red.), *Cultureel Jaarboek Stad Antwerpen 1984*, 1985, 25-27

Oost 1988
Oost T., Het archeologisch onderzoek in 1982, in: *Het St.-Elisabethziekenhuis te Antwerpen. 750 jaar Gasthuis op 't Elzenveld 1238-1988*, Antwerpen, 1988, 381-408

Oost 1986
Oost Tony, Produkten van Antwerpse tegelbakkers, in: *Cultureel Jaarboek Stad Antwerpen IV*, 1986, 26-28

Oost 1992
Oost Tony, Halfprodukten, steunstukken en misbaksels: afval van een majolicawerkplaats, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 99-108

Oost 1997
Oost Tony, Het kleurrijk product van een wereldhaven. Antwerpse majolica uit de 16de en 17de eeuw, in: Bonneure F., Meulemeester J.-L. (red.), *Uit aarde en vuur. Keramiek in Vlaanderen*, tentoonstellingscatalogus, Tielt, 30-37

Oost 1998
Oost Tony, Een belangrijke aanwinst voor het museum Vleeshuis: vijf Antwerpse majolicategels uit de vroege 16de eeuw, in: Veeckman J. (red.), *Brabom 2. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 111- 125

Oost en Veeckman 2002
Oost Tony en Veeckman Johan, Majolica in Antwerp: the archaeological evidence, in: Veeckman, J., Jennings, S., Dumortier, C., Whitehouse, D., Verhaeghe, F. (red;), *Majolica and glass. From Italy to Antwerp and beyond. The transfer of technology in the 16th-early 17th century*. Antwerpen, 51-68

Paape 1794
Paape Gerrit, *De plateelbakker of Delftsch aardewerkmaker*. Opnieuw uitgegeven in 1978, Amsterdam

Pluis 2013
Pluis Jan, *De Nederlandse Tegel, Decors en benamingen, 1570-1930. The Dutch Tile, Designs and Names, 1570-1930*. Met medewerking van Daniël Hanekuijk, Piet Bolwerk, Jan van Loo, Primavera Pers, Leiden, derde herziene en vermeerderde druk

Schaaf 1991
Schaaf Anja, *Studie van de ceramiek uit een post-middeleeuwse afvalput te Antwerpen, Guldenberg* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), Brussel, 1991

Schaaf 1992
Schaaf Anja, Een afvalput op de Guldenberg, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 63-71

Schryvers 2013
Schryvers Anne, Paardenmarkt, in: *Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 10, Jaaroverzicht 2011-2012*, 23-25, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Steenmeijer en Dieckmann 1994
Steenmeijer R., Dieckmann A., Opgravingen Sint-Paulus, in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, 1994, nr. 1-2, 1-75

Van Cant 2013
Van Cant Marit, *Fysisch antropologisch onderzoek en archeologische interpretatie van de skeletten uit de kerk van Oosterweel*, Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum monumentenzorg en archeologie 9, Antwerpen, http://issuu.com/archeologieinantwerpen ; https://www.antwerpenmorgen.be/nl/projecten/publicaties-archeologie/tijdlijn

Van der Wee, Hendrickx, Veeckman 2000
Van der Wee Peter, Hendrickx Marc, Veeckman Johan, De Groote Schalien Loove: een laatmiddeleeuws pand op de overgang van hout- naar steenbouw, in: Veeckman J. (red.), *Brabom 4. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 27- 98

Veeckman 1990
Veeckman Johan, Stadsarcheologie en stadskernvernieuwing: opgravingen aan de Zwartzustersstraat, in: De Landtsheer G. (red.),*Cultureel Jaarboek Stad Antwerpen VIII*, 1990, 59-63

Veeckman 1991a
Veeckman Johan, Archeologisch onderzoek aan de Schoytestraat en Guldenberg, in: *Stad Antwerpen. Cultureel Jaarboek* IX, 113-117

Veeckman 1991b
Veeckman Johan, Archeologisch onderzoek in de Sint-Pauluskerk, in: *Sint-Paulus-Info*, nr. 49, 807-809

Veeckman 1992a
Veeckman Johan, Van 'Craywyck' tot Guldenberg. Archeologisch onderzoek op de Guldenberg, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 55-62

Veeckman 1992c
Veeckman J., Afdeling Opgravingen veelzijdig bedrijvig, in: De Landtsheer G. (red.), *Cultureel Jaarboek Stad Antwerpen 1991*, Antwerpen, 1992, 110-112

Veeckman 1993
Veeckman Johan, Stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis,* nr. 16, Gent 1993, 66-67

Veeckman 1994a
Veeckman Johan, Een majolica-oven aan de Steenhouwersstraat te Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis,* 17, 5-7

Veeckman 1994b
Veeckman J., Archeologisch onderzoek aan de Coppenolstraat, in: *Infoblad Antwerpse Vereniging voor Bodem- en Grotonderzoek*, nr. 4

Veeckman 1995
Veeckman J., Stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 18, Namen 1995, 51-53

Veeckman 1996
Veeckman J., Archeologisch onderzoek in de stad Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 19, Gent 1996, 79-81

Veeckman 2002a
Veeckman Johan, Een majolica-atelier in de Aalmoezenierstraat te Antwerpen, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 25, Gent-Brussel-Namen 2002, 87-88

Veeckman 2002b
Veeckman Johan, Een majolica-atelier in de Aalmoezenierstraat, in: *Antwerpsche Tydinghen* 2/2002, 64

Veeckman 2010
Veeckman Johan, Sherds from a church. Maiolica production waste from the Augustinian friary in Antwerp, in: Koen de Groote, Dries Tys & Marnix Pieters, Exchanging Medieval Material Culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe, *Relicta Monografieën*, 4, 177-188, Brussel

Veeckman en Bellens 2002
Veeckman Johan en Bellens Tim, Tussen kerk en toren. Archeologisch noodonderzoek naar het voormalig augustijnenklooster, in: *Antwerpsche Tydinghen* 2/2002, 65-66

Veeckman en Bellens 2004
Veeckman Johan en Bellens Tim, Archeologen graven in de Sint-Augustinuskerk, in: *Antwerpsche Tydinghen* 2/2004, 72

Veeckman et al. 1992
Veeckman Johan, Denissen Sabine, Geyskens Leon, Ervynck Anton, Van Neer Wim, De materiële leefwereld van onze voorouders. Opgravingen aan de Zwartzustersstraat, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 31-47

Veeckman et al. 1994
Veeckman Johan, Oost Tony, Ervynck Anton, Les recherches archéologiques à la Schoytestraat à Anvers: Les activités artisanales, in: *LIe Congrès de la Fédération des Cercles d'Archéologie et d'Histoire de Belgique, 4e Congrès de l'Association des Cercles Francophones d'Histoire et d'Archéologie de Belgique, Congrès de Liège*, 22-23 VIII 1992. Actes, t. II, Liège, 148-156

Veeckman et al. 1996
Veeckman J., Scheers S., Ervynck A., Van Neer W., Een waterput in het Groot Sarazijnshoofd in de Antwerpse Hoogstraat, in: J. Veeckman (red.), Brabom 1. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg, 47-86

Veeckman et al. 2000
Veeckman J., Van Hoof W., Cooremans B., Ervynck A., Van Neer W., De inhoud van de afvalput van de Groote Schalien Loove: speuren naar de 17de-eeuwse bewoners, in: Veeckman J. (red.), *Brabom 4. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg*, 115-190

Veeckman et al. 2004
Veeckman Johan, Geerts Katelijne, Bellens Tim, Archeologie in Antwerpen. Een chronologische bibliografie. https://www.antwerpenmorgen.be/files/download/c53b0dfc-3e02-47aa-8704-433c94c952f3
Exhaustief overzicht van alle publicaties die rechtstreeks voortvloeiden uit het modern stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen tussen 1973 en 2004; Index van opgravingsites op p. 48-51.

ALGEMENE LITERATUUR

GENERAL LITERATURE

Bortolotto en Dumortier 1990
Bortolotto Angelica Alverà et Dumortier Claire, Les Majoliques Anversoises "à la façon de Venise" de la première moitié du XVIe siècle, in: *Revue Belge d'Archéologie et d'Histoire de l'Art*, LIX - 1990, 55-74

Dumortier 1986
Dumortier Claire, Het atelier van de Antwerpse geleyerspotbacker Franchois Frans (16e eeuw), in: *Mededelingenblad Nederlandse Vereniging van Vrienden van de Ceramiek*, 125, 1986/5, 4-37

Dumortier 1987
Dumortier Claire, Les faïenciers italiens à Anvers au 16ème siècle, Aspects historiques, in: *Faenza*, LXXIII, 4-6, 161-172

Dumortier 1988
Dumortier Claire, Les ateliers de majolique à Anvers (1508-1585), in: *Bulletin van de Antwerpse Vereniging voor Bodem- en grotonderzoek*, 1988, nr. 1, 23-38

Dumortier 1991
Dumortier Claire, Description d'un atelier de majoliques à Anvers au XVIème et début XVIIème siècle, in: Wilson T. (ed.) *Italian Renaissance Pottery*, Colloquium British Museum, London, 2-5, September 1987, London 1991, 241-246

Dumortier 1995
Dumortier Claire, Italian influence on Antwerp maiolica in the 16th and 17th century, in: *The Ceramics Cultural Heritage*, Firenze, 1995, 769-776

Dumortier 2002b
Dumortier Claire, La majolique Anversoise: les données historiques, in: Veeckman, J. (red.), Jennings, S., Dumortier, C., Whitehouse, D., Verhaeghe, F., *Majolica en Glas. Van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de - begin 17de eeuw*, Antwerpen, 39-49

Dumortier 2002c
Dumortier C., La majolique Anversoise: les données historiques, in: Veeckman J. (red.), Jennings S., Dumortier C., Whitehouse D., Verhaeghe F., *Majolica and glass. From Italy to Antwerp and beyond. The transfer of technology in the 16th-early 17th century*, Antwerpen, 39-49

Oost 1999
Oost T., Majolica in Antwerp: the archaeological evidence, in: Veeckman J., Jennings S., Dumortier C. (red.), *Majolica en glas: van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de-begin 17de eeuw*. Internationaal colloquium Antwerpen, 03.06.99 - 05.06.99. Programma en samenvattingen, Antwerpen, 9-11

Oost en Ackermans 1987
Oost T., Ackermans J., Antwerpen: pottenbakkersafval, in: *Archeologie*, 1987, nr. 2, 157

Pottier 1986
Pottier W., Lokalisatie en verspreiding van Antwerpse pottenbakkers, in: *Archaeologia Mediaevalis*, nr. 9, Namen 1986, 62-63

Veeckman 1992b
Veeckman Johan, Ten geleide. Van opgravingen tot stadsarcheologie, in: Veeckman J. (red.), *Blik in de Bodem. Recent stadsarcheologisch onderzoek in Antwerpen*, tentoonstellingscatalogus, museum Vleeshuis, 24 oktober 1992 - 24 januari 1993, 4-5

Veeckman 1997
Veeckman J., Recent research concerning Antwerp majolica production, in: De Boe G., Verhaeghe F. (red.), *Material Culture in Medieval Europe. Papers of the 'Medieval Europe Brugge 1997' Conference*, vol. 7 (= IAP Rapporten 7), Zellik, 113-117

Veeckman 1999
Veeckman J., Maiolica in sixteenth- and early seventeenth-century Antwerp: the archaeological evidence, in: Gaimster D. (red.), *Maiolica in the North. The archaeology of tin-glazed earthenware in North-West Europe c. 1500-1600*, British Museum Occasional Paper, nr. 122, London, 113-123

Veeckman 2002
Veeckman Johan, Majolica production in 16th and early 17th century Antwerp: a commercial hit, in: Helmig G., Scholkmann B., Untermann M. (red.), *Centre - Region - Periphery. Medieval Europe Basel 2002, Volume 1: Keynotes-Lectures to the conference, Sections 1-3*, Hertingen 2002, vol. 1, 402-406

Veeckman 2004
Veeckman J., *Zestiende-eeuwse majolicategels, koppelteken tussen Antwerpen en de Noordelijke Nederlanden*, Antwerpen, 2004

Veeckman et al. 1999
Veeckman J., Jennings S., Dumortier C. (red.), *Majolica en glas: van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de-begin 17de eeuw*. Internationaal colloquium Antwerpen, 03.06.99 - 05.06.99. Programma en samenvattingen, Antwerpen, 1999

Veeckman et al. 2002
Veeckman Johan, Jennings Sarah, Dumortier Claire, Whitehouse David, Verhaeghe Frans, *Majolica en Glas. Van Italië naar Antwerpen en verder. De overdracht van technologie in de 16de - begin 17de eeuw. Majolica and glass: from Italy to Antwerp and beyond. The transfer of technology in the 16th-early 17th century*, Antwerpen

Veeckman (red.)
Brabom. Berichten en Rapporten over het Antwerps Bodemonderzoek en Monumentenzorg, Antwerpen
1: 1996
2: 1998
3: 1999
4: 2000
5: 2002
6: 2005

Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum archeologie en monumentenzorg

Reeds verschenen:

1. Archeologisch onderzoek op de Hanzestedenplaats (2006, november 2009)

2. Archeologisch onderzoek op het Militair Hospitaal (2007, november 2009)

3. Majolicategels uit de Sint-Augustinuskerk (september 2008, november 2009)

4. Archeologisch tuinonderzoek in Museum Plantin-Moretus (oktober 2008, november 2009)

5. Archeologisch onderzoek naar het Falcontinnenklooster (december 2009)

6. Archeologisch vooronderzoek - A302 Scheldekaaien Sint-Andries / Zuid (juni 2011)

7. Antwerpse inlegtegels in een Europese context (augustus 2011)

8. Kachelovens. Alleen voor de 16de-eeuwse elite? Antwerpen vertelt een ander verhaal (maart 2013)

9. Fysisch antropologisch onderzoek en archeologische interpretatie van de skeletten uit de kerk van Oosterweel (augustus 2013)

10. Jaaroverzicht 2011-2012 (december 2013)

11. Archeologisch onderzoek Brialmontomwalling. Uitbreidingstraat, Antwerpen-Berchem (juni 2014)

12. Haardstenen uit Antwerpse bodem (januari 2015)

13. Majolicategels uit de Braderijstraat (september 2015)

14. Archeologisch onderzoek - A273 Bogaardestraat (Jeugdherberg) (december 2015)

15. Jaaroverzicht 2013 - 2014 (april 2016)

16. Jaaroverzicht 2015 (december 2016)

17. De bouwmaterialen van het bastion Huidevetterstoren (december 2017)

18. Archeologisch onderzoek - A269 Lange Schipperskapelstraat 5-9 - Barreiro (augustus 2018)

19. Jaaroverzicht 2016-2017 (december 2018)

20 Archeologisch onderzoek - A363 Melkmarkt 37-39 (Suitehotel *Gulde Schoen*) (Mei 2019)

21 Archeologisch onderzoek - A277 Jezusstraat 21-29 / Lange Nieuwstraat 130-140 (juli 2019)

22 De majolicapapkommen van het Maagdenhuis. Beschrijvende en vergelijkende studie (april 2022)